

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**KÜRESEL YÖNETİM AÇISINDAN ULUSLARARASI SERMAYE
HAREKETLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2010

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**KÜRESEL YÖNETİM AÇISINDAN ULUSLARARASI SERMAYE
HAREKETLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin ÖZGEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2010

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hüseyin ÖZGEN
(Danışman)

Üye: Yrd. DR. Kemal Can KILIÇ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Volkan YURDADOĞ

ONAY

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../2010

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

KÜRESEL YÖNETİM AÇISINDAN ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ

Yüksek Lisans Tezi, İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin ÖZGEN

Ağustos 2010, 163 sayfa

Geçtiğimiz yüzyılda dünyada hızlı bir değişim süreci yaşanmaya başlamış, ekonomiler küreselleşme adı verilen sürekli bir dönüşüm içine girmiştir. Özellikle, sosyal, politik ve kültürel alanlarda ortaya çıkan değişimler hızla yayılarak yeni bir dünya düzeninin kurulması için uygun ortam oluşturmuştur. Finansal liberalizasyon doğrultusunda, dünyada birçok ülke, uluslararası mal ve sermaye hareketlerinin üzerindeki kısıtlamaları ve denetimleri azaltan uygulamaları hayata geçirmiş ve böylece ulusal ekonomilerin küresel dünya ekonomisine uygun hale getirilmesini sağlayan bu akım Türkiye’yi de etkilemiştir. Özellikle 2001 krizi sonrası uygulanan ekonomi politikasının etkileri ve dünyadaki ekonomik konjonktür, Türkiye’ye yönelik doğrudan yabancı yatırımları artırıcı bir etki meydana getirmiştir, bu dönemde yatırımların yoğunlaştığı önemli bir alan da bankacılık sektörü olmuş, yabancı bankaların payı önemli ölçüde yükselmiştir. Bu kapsamda, çalışmada küreselleşme olgusu ele alınarak, yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne giriş nedenleri, giriş şekilleri, sektöre etkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Yabancı bankaların. Türkiye’ye gelme nedenleri, hedefledikleri müşteri kitlesi ve faaliyet alanları ile son on senede bankacılık sektörünün değişimi, kontrol değişkenleri olarak belirlenen cinsiyet, yaş, eğitim, gelir durumu gibi çalışanların demografik özellikleri bağlamında analiz edilmiştir. Yabancı bankaların sektöre giriş nedenleri ve sektöre olan etkileri yapılan alan çalışması ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, sermaye hareketleri, Türk bankacılık sektörü, anket

ABSTRACT**THE EFFECTS OF CAPITAL MOVEMENTS TO TURKISH BANKING
SECTOR FROM THE GLOBAL MANAGEMENT PERSPECTIVE****Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ****Master Thesis, Department of Business Administration****Supervisor: Prof. Dr. Hüseyin ÖZGEN****August 2010, 163 pages**

In the last century, the world started to change rapidly, economies got into a transformation process which is called globalization. Especially; social, political and cultural areas of life evolved rapidly and formed appropriate environment for a new world formation. Along with the financial liberalization, most of the countries in the world implemented the applications which decrease the restrictions and the control on the international chattels and capital; thereby this trend, that aligned national economies with international economies, also effected Turkey. Above all, the effects of economy policy which was carried out after the crisis of 2001 and economical conjunctures produced an affect that raised foreign investments to Turkey directly; in that period one of the important areas in which investments were majored on was banking business, and the share of foreign banks raised significantly. In this context; dealing with the globalization fact on working, Scholars and specialists in this field has tried to find out why foreign banks entered to Turkey banking business, how they entered and what are the effects of them on Turkey's banks. The reasons of coming to Turkey, the target group they aimed, their activity areas and the changes in banking business in the last ten years has been analyzed in the context of demographic characteristics of workers such as their sex, age, education, income level. The study of the area was an attempt to confirm the reasons of foreign banks' entry to the sector and the effects they have on it.

Keywords: Globalization, capital evolution, Turkish banking business, questionnaire

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın hazırlanması sürecinde değerli bilgilerini, tecrübelerini, sabrını ve anlayışını benden esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam **Prof. Dr. Hüseyin ÖZGEN**'e, Yüksek Lisans eğitimim boyunca değerli bilgilerini bizlere aktararak ufukumuzu açan Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tüm değerli hocalarına, anket çalışmasının uygulanması aşamasında destek veren tüm banka personellerine, her zaman yanımda olan, maddi, manevi desteklerini hiç zaman esirgemeyen sevgili annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Adana, Ağustos 2010

Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Sayfa i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	2
1.2. Çalışmanın Yöntemi	3
1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtları	3
1.4. Çalışmanın Planı	5

2.BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE YÖNETİM

2.1. Küreselleşmenin Boyutları	6
2.2. Küreselleşmenin Temel Dinamikleri	15
2.2.1. Sermayenin Uluslararasılaşması ve Şirket Birleşmeleri.....	16
2.2.2. Rekabetin Artan Önemi	17
2.2.3. Teknolojik Gelişmeler	20
2.2.4. Küresel İşletmeler	21
2.3. Küresel İşletmelerin Yönetim Faaliyetleri.....	23
2.4. Küresel Yönetim Kavramı ve Yönetişim İle İlişkisi	29
2.4.1. Uluslararası İlişkiler Teorileri: Neoliberal Kurumsallaşma	29
2.4.2. Yeni Kurumcu İktisat	31
2.4.3. Yeni Kamu İşletmeciliği.....	31

3.BÖLÜM

FİNANSAL SERBESTLEŞME VE ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİ

3.1. Finansal Serbestleşmenin Anlamı ve Kapsamı.....	36
3.2. Finansal Baskı ve Etkileri.....	37
3.3. İç ve Dış Finansal Serbestleşme	37
3.4. Serbestleşmede Sıra ve Süre Sorunu	38
3.5. Finansal Serbestleşme Politikalarının Kuramsal Temelleri.....	40
3.6. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Tanımı ve Çeşitleri.....	41
3.6.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	41
3.6.2. Portföy Yatırımları	45
3.6.3. Diğer Yatırımlar	47
3.6.3.1. Diğer Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri	47
3.6.3.2. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	48
3.7. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi	50
3.8. Uluslararası Sermaye Hareketlerinde Serbestleşme Süreci.....	53
3.8.1. Sermaye Hareketlerinin Serbestleşmesinin Zamanlaması ve Sıralaması	53
3.8.2. Sermaye Hareketleri ve Makro Ekonomik İstikrar.....	54
3.9. Sermaye Hareketlerinin Makro Ekonomik Etkileri.....	55
3.9.1. Sermaye Hareketleri ve Döviz Kuru	56
3.9.2. Sermaye Hareketleri ve Faiz Oranları	57
3.9.3. Sermaye Hareketleri ve Döviz Rezervleri	58
3.9.4. Sermaye Hareketleri ve Para Arzı	59
3.9.5. Sermaye Hareketleri ve Cari İşlemler Dengesi	60
3.9.6. Finansal Derinleşme ve Gelişme	61
3.10. Sermaye Hareketlerinin Bankacılık Sektörüne Etkisi	62

4.BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİ SÜRECİNDE SERMAYE HAREKETLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

4.1. Küreselleşme Sürecinde Bankacılık Sektörü.....	65
4.1.1. Avrupa Bankaları.....	65

4.1.2. Japon Bankaları	65
4.1.3. Amerikan Bankaları.....	66
4.1.4. Dünya Finans Piyasalarının Uluslararası Bankalar	66
4.2. Uluslararası Bankacılık Faaliyetleri ve Küreselleşme.....	68
4.2.1. Uluslararası Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	68
4.2.2. Uluslararası Bankacılığın Ortaya Çıkmasını Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar	73
4.2.2.1. Uluslararasılaşma Teorisi.....	73
4.2.2.2. Göreli Üstünlük Teorisi.....	73
4.2.2.3. Endüstriyel Kuruluş Teorisi	74
4.2.2.4. Uluslararası Yatırım Teorisi.....	74
4.2.3. Uluslararası Bankacılığın Yabancı Ülkelere Giriş Stratejileri ve Girişlerin Etkileri	74
4.2.3.1. Müşteri Takip Eden (Client Following).....	74
4.2.3.2. Pazar Araştıran Strateji	75
4.2.3.3. Lideri Takip Eden Strateji.....	75
4.3. Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi Genel Değerlendirmesi.....	76
4.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	76
4.3.2. Cumhuriyet Dönemi	77
4.3.3. 1960 - 1979 Dönemi.....	77
4.3.4. 1980 - 1990 Dönemi.....	78
4.3.5. 1990 - 2001 Dönemi.....	81
4.4. Türk Bankacılık Sektörünün 2001 Krizi Sonrası Yeniden Yapılandırılması	84
4.4.1. Yasal Düzenlemeler.....	87
4.4.2. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi ve Tartışmalar.....	91
4.5. Küresel Yönetim Olgusu Bağlamında Türk Bankacılık Sektörü	93
4.6. 2008 Krizi ve Türk Bankacılık Sektörü.....	99

5.BÖLÜM

YABANCI BANKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE GİRİŞİ VE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

5.1 Araştırmanın Amacı ve Yöntemi.....	106
5.2 Araştırma Evreni ve Örneklem.....	106

5.3. Araştırmanın Modeli.....	107
5.4. Verilerin İstatistiksel Analizi ve Yorumlanması	107
5.5. Araştırmaya İlişkin Bulgular	109
5.5.1. Ölçekler ve Alt Boyutlara İlişkin Güvenilirlik Analizi	109
5.5.2. Örneklem Grubuna İlişkin Demografik Özellikler.....	126
5.5.3. Ölçekler Arası İlişkiler	130
5.5.4. Yabancı Bankaların Türkiye'ye Gelme Nedenleri	135
5.5.5. Yabancı Bankaların Türkiye'de Hedeflediği Müşteri Kitlesi.....	136
5.5.6. Yabancı Bankaların Türkiye'de Önem Verdiği Faaliyet Alanları.....	136
5.5.7. Son On Yılda Türkiye'deki Bankacılık Sektörünün Gelişimi.....	138

6.BÖLÜM

SONUÇ

140

KAYNAKÇA.....	149
EK.....	158
ÖZGEÇMİŞ	163

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo-2.1. Dönemsel Gelişmeler ve Teknolojik İlerlemeler	13
Tablo-2.2. Keşfedilişinden Ekonomik Seviyede Kullanım Yaygınlığına Ulaşana Kadar Teknolojiler İçin Gerekli Tahmini Süre.....	21
Tablo-3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Ülkeler İtibari ile Dağılımı	43
Tablo-4.1. Bankacılık Sektörüne İlişkin Bazı Göstergeler/Toplam Aktifler	80
Tablo-4.2. Bankacılık Sektörüne İlişkin Bazı Göstergeler/Toplam Aktifler	83
Tablo-4.3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Mevduat Bankaları	87
Tablo-4.4. Türkiye’de Yabancı Bankaların Banka, Şube ve Personel Sayısı Açısından Sektördeki Payları	87
Tablo-4.5. Basel I ve Basel II Arasındaki Farklar	97
Tablo-5.1. Türkiye’ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	110
Tablo-5.2. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	111
Tablo-5.3. Türkiye’ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	112
Tablo-5.4. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	112
Tablo-5.5. Türkiye’ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	113
Tablo-5.6. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	113
Tablo-5.7. Türkiye’ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	114
Tablo-5.8. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	114
Tablo-5.9. Hedef Müşteri Kitlesi Boyutu Güvenilirlik Değeri	115
Tablo-5.10. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	115
Tablo-5.11. Hedef Müşteri Kitlesi Boyutu Güvenilirlik Değeri	115
Tablo-5.12. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	116
Tablo-5.13. Hedef Müşteri Kitlesi Boyutu Güvenilirlik Değeri	116
Tablo-5.14. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	117
Tablo-5.15. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri	117
Tablo-5.16. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	118
Tablo-5.17. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri	118
Tablo-5.18. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	119
Tablo-5.19. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri	119
Tablo-5.20. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri	120

Tablo-5.21. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	120
Tablo-5.22. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	121
Tablo-5.23. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	121
Tablo-5.24. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	122
Tablo-5.25. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	122
Tablo-5.26. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	123
Tablo-5.27. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	123
Tablo-5.28. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	124
Tablo-5.29. Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	124
Tablo-5.30. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	125
Tablo-5.31. Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	125
Tablo-5.32. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	126
Tablo-5.33. Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	126
Tablo-5.34. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	127
Tablo-5.35. Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri.....	127
Tablo-5.36. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri.....	128
Tablo-5.37. Çalışanların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	129
Tablo-5.38. Ölçek Puanlarının 4 Ana Başlığa Göre Dağılımı.....	132
Tablo-5.39. Ölçek Alt Boyutlarının İlişisine İlişkin Korelasyon Analizi.....	133
Tablo-5.40. Türkiye'ye Gelme Nedenleri, Hedef Müşteri Kitleleri, Faaliyet Alanlarının Bankacılık Sektöründeki Değişim Üzerine Etkisi(regresyon modeli)....	133
Tablo-5.41. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Yaşa Göre Dağılımı.....	134
Tablo-5.42. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Cinsiyete Göre Dağılımı..	135
Tablo-5.43. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	135
Tablo-5.44. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	136
Tablo-5.45. Yabancı Bankaların Türkiye'ye Gelme Nedenlerinin Sıralaması.....	137
Tablo-5.46. Yabancı Bankaların Türkiye'de Hedeflediği Müşteri Kitleleri Sıralaması	135
Tablo-5.467. Yabancı Bankaların Türkiye'de Önem Verdiği Faaliyet Alanları	

Sıralaması.....	135
Tablo-5.47. Son On Yılda Türkiye'deki Bankacılık Sektörünün Gelişiminin	
Sıralaması.....	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil-5.1. Araştırmaya Katılanların Yaş Dağılımları Grafiği.....	130
Şekil-5.2. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Dağılımları Grafiği	130
Şekil-5.3. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi Grafiği.....	131
Şekil-5.4. Araştırmaya Katılanların Gelir Düzeyi Grafiği	131
Şekil-5.5. Katılımcılara Göre Yabancı Bankaların Türkiye'ye Gelme Nedenleri Boyutları Grafiği.....	132

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Bankalar işlevlerini yerine getirirken; likidite riski, faaliyet riski, kredi riski, faiz oranı riski ve kur riski gibi çeşitli risklere maruz kalmakta, tüm bu risklerin yanında iflas riski de yaşayan bankalar hizmetlerini yerine getirirken maruz kaldığı bu risklerin karşılığı olarak bir gelir elde etmektedir. Elde ettikleri bu gelir, kar/zarar olarak bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Aktif getiri ve öz sermaye karlılık oranları sonucu, ortaya çıkan karın ne olduğu belirlenir ve yeterli görülüp görülmemesine göre bir planlama yapılır. Bankaların karlılık oranlarını koruyabilmeleri için etkilendikleri riskleri etkin yönetebilmeli ve riskleri dikkate alarak fiyatlamada bulunmaları gerekmektedir.

Mali sistem içindeki payı çok yüksek düzeylerde olan bankacılık sistemi ekonominin lokomotifi olarak kabul edilen Finansal sistemi büyük ölçüde temsil ettiğinden dolayı ekonominin temel yükünü taşıyan lokomotifi olarak düşünülebilir. Bu sebeple mali sistemlerde, dolayısıyla bankacılık sisteminde meydana gelebilecek bir kriz yada kriz benzeri düzensizlikler ekonomik ilerlemenin de yavaşlamasına, bozulmasına, hatta durmasına sebep olmaktadır.

Son yıllarda globalleşme ile uluslararası ekonomik ve finansal sistemlerin entegrasyonu, gelişmekte olan piyasalara sermaye giriş ve çıkışlarını beraberinde getirmiş ve sistemin global hareketlere olan duyarlılığını artırmıştır. Bu durumun yol açtığı birçok irili ufaklı krizler yaşanmış, bankacılık sistemi bu krizlerden en önce ve derinden etkilenen kesim olmuş, bu da global ölçekte yetersiz kalan yerel bankacılık sistemlerinin yeniden yapılandırılarak oransal olarak büyümeleri ve sermaye/özsermaye yapılarını güçlendirmeleri zorunluluğunu gündeme getirmiştir.

Bankacılık yeniden yapılandırmalarının ülke ekonomilerine maliyeti yüksek olmuş ve bu maliyetler geniş toplum kesimlerine yansıtılmıştır. Asıl görevi, mali aracılık yoluyla ülke ekonomisine katkıda bulunmak olan bankacılık sektörü bu asli görevinin aksine, ekonomik daralmaya ve üretim kayıplarına sebep olmuştur.

Literatürdeki finansal çalışmalar, genel olarak bankacılık sektöründeki mali başarısızlıkların ülke ekonomilerindeki makro ekonomik yapıların zayıf olduğu

dönemlerde ortaya çıktığını göstermektedir. Ancak, bu başarısızlıkların nedenlerinin makroekonomik faktörlerin yanında, içsel(yönetimsel) sorunlardan ve risk yönetim sistemlerinin yeterince önemsenmemesi ve uygulanmamasından da kaynaklandığı görülmektedir. Çünkü sistem içinde bulunan tüm bankalar aynı makroekonomik koşulların etkisinde kalmalarına karşın sistem içindeki bazı bankaların ayakta kaldıkları gözlenmiştir.

Günümüzde özellikle gelişmiş batı ekonomilerinde bankacılık sektörünün yaşadığı gelişmeler ile bankalar arasındaki rekabet üst düzeye çıkmıştır. Rekabetin giderek yoğunlaşması neticesinde, bankalar etki alanlarını ve iş hacimlerini arttırmak için sundukları hizmetleri dış ülkelere taşırlarken devamlı bir gelişimin içinde var olmaya çalışmaktadırlar.

Bankalar karlılıklarını arttırmak adına ciddi önlemler almakta olup, bu doğrultuda en fazla tercih edilen stratejilerin başında; birleşme ve satın almalar yoluyla ölçek ekonomisini yakalamak, yurtdışı piyasalara iştirak ya da şube açma yoluna giderek ve ürün yelpazesini genişleterek daha çok müşteriye ulaşmak gelmektedir.

Yabancı bankaların uzun yıllar önce başlatmış olduğu dış piyasalara açılma politikası, günümüzde ülkemiz için de zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk çerçevesinde ülkemiz bankalarının da hizmet alanlarını genişleterek yurtdışına açılmaları bankacılık sektörümüz için bir gereklilik arz etmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Özellikle son yıllarda yani küreselleşme süreci ile birlikte sermaye hareketlerinde belli bir yoğunlaşma yaşanmıştır. Sermaye hareketlerindeki hızlı artış ülke ekonomileri için ayrı bir önem kazanmıştır. Gelişmiş ülkeler ekonomik yapılarını daha da güçlendirmek geliştirmekte olan ülkeler ise kalkınmalarını sürdürmek amacıyla uluslararası sermaye hareketlerine önem vermektedirler. Sermaye hareketleri ülke ekonomileri içindeki farklı sektörlerle etkilerde bulunmaktadır. Bu sektörlerden biri de bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü de, sermaye hareketleri de finansal faaliyetler içinde yer almaktadır. Bu bakımdan uluslararası finansal piyasalarda sermaye hareketlerinin gelişimi ya da içinde bulunduğu koşullar bankacılık sektörünü de doğrudan etkilemektedir. Nitekim 2001 krizinde bunu acı bir şekilde tecrübe eden

bankacılık sektörümüz için de durum aynıdır. Bu nedenle uluslararası sermaye hareketlerinin incelenmesi ve bankacılık sektörü ile ilişkisinin netleştirilmesi önemlidir.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada tümden gelim yani genelden özele bir yaklaşımla güncel örneklerden yararlanılarak çeşitli değerlendirmelerde bulunulacaktır. Çalışma kapsamında ampirik bir yaklaşım sergilemeye özen gösterilecektir. Yerli ve yabancı basılı kaynakların yanında elektronik ortamdaki bilimsel kaynaklardan da yararlanılacaktır. Literatürden yararlanılarak teorik bir çerçeve oluşturularak, yapılacak olan saha çalışmasına dayalı olarak istatistiksel analiz çalışmanın yöntemi olacaktır.

1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtları

Günümüz ekonomisinde doğrudan yabancı yatırımlar, gerek yatırımı yapan ülke, gerekse yatırım yapılan ülke açısından büyük önem arz eder hale gelmiştir. Geçmişte, doğrudan yabancı sermaye sadece; tasarruf açığını kapatmak, üretimi artırmak, işsizliğe çözüm getirmek, üretim maliyetlerini düşürmek, ucuz işgücü, taşıma giderlerinden tasarruf sağlamak, vergi avantajlarından faydalanmak, ucuz hammadde kullanmak ve döviz rezervlerini genişletmek gibi nedenlerle cazip bulunurken, günümüzde yabancı sermaye yatırımlarından beklenen faydalar daha da artmıştır.

Yabancı sermayeyi çekmek isteyen ülkeler, genellikle yabancı sermaye ödemeler dengesini sağlamak, ülke içinde sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturmak, ülkeye yeni teknolojiler kazandırmak, know-how getirmek, gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak, promosyon, dış piyasalara giriş imkanlarını genişletmek ve insan kaynaklarını geliştirmek gibi etkilerinden faydalanmak istemektedirler.

Tarihsel sürece bakıldığında, Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların esas anlamda 1980’lerden sonra başladığı görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarından sonra yatırımların önündeki engeller büyük ölçüde ortadan kalmış ve sonrasında sermaye hareketliliği giderek yükselen bir artış göstermiştir. Gelişmenin hızlanması, 80’li yılların ikinci yarısına rastlamaktadır. Yatırımlar, 1987 yılında ilk kez bir yılda 200 milyon dolar rakamını aşarak bir aşama kaydetmiş, daha sonra 1988 ve 89 yıllarında her yıl ikiye katlanarak, 1990 yılı sonunda yılda 1 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde krizin patlak verip bankacılık sektöründe çöküşün açığa çıkmasıyla önceleri çoğunlukla finans dışındaki sektörler için önemli olan yabancı sermaye olgusu, finans sektörü için de önem arz etmeye başlamıştır. Demirbank'ın İngiliz sermayeli HSBC tarafından satın alınması bu yeni gündemin habercisiydi. Ardından İtalyan UniCredito – Koçbank, BNP Paribas – TEB, Fortis – Dışbank, UniCredito/Koç – YKB, Rabobank – Şekerbank arasındaki devirlerle ya da devir söylentileriyle Türk bankacılığında yabancı sermaye konusu ekonomik gündemin en üst sırasına yerleşmiştir.

Son yıllarda dış yatırım yapan bankalar kendi iç pazarlarında karşı karşıya kaldıkları rekabetçi baskı, pazar doygunluğu ve azalan getiriler karşısında yeni pazarların arayışına girmişlerdir. Sözü edilen her ekonomik bloğun gelişmiş ülkelerinin bankaları, başlangıçta stratejik pozisyon alma kaygısıyla, karşılıklı olarak birbirlerinin iç pazarlarına girme çabalarında iken gelinen aşamada, içinde buldukları ekonomik bloğun görece geri bölgelerine doğru büyüme eğilimindedirler. Avrupa Birliği söz konusu olduğunda bu bölge Avrupa ekonomik alanıyla tamamen bütünleşmiş olan ve Avrupa Birliği'ne yeni giren ya da girmeye aday ülkelerdir.

Yatırımcı bankalar genellikle gelişmiş ülkelerde kurulmuş büyük firmalardır ve kendi ülkelerinden daha az etkin finansal sektörleri olan ülkelere yönelmektedirler. Bu bankalar özellikle güçlü sermaye yapılarına ve gelişmiş yönetsel becerilere dayanan bir rekabetçi üstünlüğe sahiplerdir. Dolayısıyla dış yatırımı mümkün kılacak avantajlara sahip olan söz konusu bankalar özellikle pazar ve stratejik aktif arayışı içinde, etkin olmayan dış pazarlara yönelmeyi tercih etmekte ve kendi boylarındaki rakiplerinin davranışlarını çok yakından izlemektedirler.

Çalışmanın son bölümünde yapılan alan çalışması ile yabancı bankaların ülkemize gelme nedenleri ve sektörde yabancı banka girişleri ile son on yılda meydana gelen değişim tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak çalışmada, araştırma örneklem sayısı karşımıza bir kısıt olarak çıkmaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı ve yabancı ortaklığı bulunan Türk mevduat bankalarında çalışan personeller araştırmanın evrenini teşkil etmektedir. İki aylık zaman diliminde, mail, telefon yolu ile ulaşılan, Mersin'de ilgili bankaların şubelerine yapılan ziyaretler ile rastgele örneklem yöntemi ile, anket uygulanmaya çalışılmış olup, İstanbul, Mersin ve Türkiye'nin çeşitli illerindeki bankalarda görev yapan 114 personelden geri dönüş sağlanabilmiştir. Sektörel

koşullardan dolayı personellerin yoğun olması ve anketin yabancı ve yabancı ortaklığı olan yönetici ve yönetici yardımcısı seviyesinde görev yapmakta olan personellere uygulanmaya çalışması, örneklem sayısının 114 ile sınırlı olmasına neden olmuştur.

1.4. Çalışmanın Planı

Çalışmanın amaçları doğrultusunda birinci bölümde giriş kısmında çalışmanın ana hatları incelendikten sonra ikinci bölümde küreselleşme kavramı ve içeriği hakkında bilgiler verilecektir. Burada günümüz ekonomisinin boyutları ve sermaye hareketlerine yön veren küresel ortam değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde uluslararası sermaye hareketlerinin tanımı ve niteliği incelendikten sonra günümüzde ulaştığı nokta değerlendirilmekte ve ayrıca sermaye hareketlerinin ekonomi içindeki yeri ve makro ekonomik göstergelerle ilişkisi incelenmektedir.

Dördüncü bölümde ise, Türk bankacılık sektörünün nitelikleri ve gelişimi incelenecektir. Özellikle 1980 sonrası dönemde bankacılık sektörünün durumu ve uluslararası sermaye hareketleri ile olan ilişkisi incelenmektedir.

Beşinci bölümde ise yabancı bankaların ülkemize gelme nedenlerini belirlemek amacı ile yabancı ortaklığı bulunan banka personellerine, yabancı bankaların ülkemizi tercih etme nedenleri ve Türk Bankacılık Sektörü'ne etkilerini belirlemeye yönelik alan çalışması yapılmaktadır.

Altıncı bölüm ise sonuç bölümü olup, burada çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmakta ve alan çalışmasına dayalı araştırma bulguları ışığında geliştirilen bazı öneriler yer almaktadır.

2.BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE YÖNETİM

2.1. Küreselleşmenin Boyutları

Geçmişten günümüze işletmelerin içerisinde faaliyette buldukları rekabet ortamı, sektörde yaşanan teknolojik gelişmelerden ve hükümetler arasındaki siyasi ve ekonomik politikalardan etkilenmiştir. Yaşanan bu değişim ve etkileşim süreci beraberinde işletmelerin bütün fonksiyonlarını da bu gelişen çevre koşullarına uyum sağlamaları yönünde geliştirmeleri neticesini doğurmaktadır. Küreselleşmenin etkisi olarak ortaya çıkan bu değişim ve gelişim sürecine uyum sağlayabilen işletmeler varlıklarını sürdürebilirken bu ortama ayak uyduramayan işletmeler ise piyasadan çekilmek zorunda kalmaktadırlar.

Bu bölümde küreselleşme ve küresel rekabet ortamı kavramlarının tanımı, kapsamaları ve günümüzdeki yansımaları incelenerek küreselleşmenin ve dolayısıyla küresel rekabet ortamının lojistik sektörü ve lojistik faaliyetlere olan etkileri genel hatları ile ele alınacaktır.

Her dönem kendisini tanımlayan bir düşünce ile anılmaktadır. İçinde bulunulan dönem ise “globalleşme” kavramıyla temsil edilmektedir. Küreselleşme; içinde değerlerin, düşüncelerin ve bilginin hem farklılaştığı hem özneleştiği hem de standartlaştığı bir dünyayı çağrıştıran oldukça tartışmalı bir kavramdır (Ekşi, 2004, 94).

Küreselleşme kavramı ekonomik, siyasal, kültürel, teknolojik farklı ve iç içe geçmiş alt yapıları bulunan günümüz fenomenlerinin tamamını ifade etmektedir. Küresel sistem olarak tanımlanan süreçte; güçlü uluslar üstü firmalar, kurumlar ve kapitalist dünyanın kültürel egemenleri tarafından yönlendirilen ama bunlara benzemeyen bir görüntü mevcuttur (Barbaros, 2004, 17).

Öncelikle belirtmek gerekir ki küreselleşme, dünyada hemen her alanda yaşanan dönüşüm veya değişimleri ifade etmektedir. Bu bağlamda küreselleşmeyi bir tür süreç olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. İlgili süreç bazen belirli kurum, kural ya da olguları dönüştürürken bazen yeni olanları yaratmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında, küreselleşme ile oluşan süreç, bilginin anında paylaşımı, ilişkilerin

eşzamanlılığı, finansal hareketlerin sınırlar aşırı serbest hareketliliği, firmaların uluslar aşırı nitelik kazanması ve neoliberal ideolojinin genelleşmesi şeklinde birkaç örnekle somutlaştırılabilir (Düren, 2002, 52).

Ülke sınırlarını aşarak tüm dünyayı hızlı bir şekilde sarmakta olan değişimler, ülkeleri ve toplumları birbirine yaklaştırmakta ve birbirlerinden etkilenmelerine neden olmaktadır. Özellikle teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, toplumlarda ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyutlarda etkisini göstermektedir. Yaşanmakta olan bütün bu gelişmeler küreselleşme kavramı ile açıklanmaktadır. Küreselleşmenin giderek güç kazandığı, toplumların yaşantılarını ve geleceklerini derinden etkilediği artık bilinen bir durumdur. İfade edilebilir ki hiçbir ülke, küreselleşmeyi ve bu sürecin getireceği değişimleri dikkate almadan ekonomisini ve siyasetini, kısaca geleceğini planlayamamaktadır.

1990'lı yılların başından itibaren “küreselleşme” sözcüğünün gündeme oturması ve dünyada ülkelerarası etkileşimin artması ile birlikte, işletmeler arasındaki ilişkiler de yalnızca ülkelerin kendi sınırları içinde kalmayarak, ülkelerarası bir nitelik kazanmıştır. Dünya ekonomisinin ve genel olarak sosyal yaşamın küreselleşmesi ve yavaş yavaş tek bir dünya düzenine doğru gidilmesi, en önemli etkisini pazarlar üzerinde göstermiş ve tüm dünya, tek ve ortak bir pazar haline gelmeye başlamıştır. Bu değişim, pazarlardaki en önemli faktör olan işletmeleri derinden etkilemiş, üretim ve tüketim tarzlarındaki değişimlere paralel olarak işletmelerin yönetim tarzları da değişmeye başlamıştır (Ekşi, 2004, 95).

Bugün küreselleşme dünyanın birçok yerinde olumsuz tepkilerle karşılanabilmektedir. Oysa küreselleşme tüm dünyada insanoğlunun yaşam kalitesini yükseltmek için kullanılabilecek bir güç olma potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır. Globalleşme gelişmekte olan ülkelerde de önemli etkiler meydana getirmektedir. Ticari işlemlerin serbest piyasada gerçekleşmesi, özel sermayenin önemli ölçüde giriş yapması, yeni teknolojilerin girmesine imkan vermesi iyi kullanıldığı takdirde globalleşmenin az gelişmiş ülkeler sağladığı faydalardan olabilir.

Küreselleşme ile birlikte demokrasi, insan hakları, özgürlük, çevrenin korunması gibi temel değerler evrensel nitelik kazanırken, her düzeydeki yönetim aygıtı gibi ulus-devlet de demokratikleşme, yerelleşme, saydamlık, katılım, esneklik, hesap verilebilirlik

gibi güçlü eğilimlerin yoğun baskısı altında yeniden şekillenmeye zorlanmaktadır. Bu çerçevede devletin küçülmesi, özelleştirme, siyasal reformlar, sosyo-ekonomik politikaların dönüşümü gibi stratejiler, ülkelerin temel politikaları haline gelmiştir.

Küreselleşme olumlu yönlerinin yanında olumsuz yönlerini de beraberinde getirmektedir. Küreselleşmenin olumlu yönlerinden genelde gelişmiş ülkeler daha çok yararlanmaktadır. Küreselleşmenin nimetlerinin dengesiz dağılımı bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde çatışmaların meydana gelme tehlikesini yaratmaktadır. Bu yüzden gelişmiş ülkeler daha hızlı gelişmekte ve zengin ülkeler grubunda yer almaktadırlar (Barbaros, 2004, 16-18).

Az gelişmiş ülkeler ise daha geride kalmakta ve zengin ülkeler ile aralarındaki uçurum daha da büyümektedir. Dolayısıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından uluslararası çatışmalara neden olan hoşnutsuzluklar artmaktadır. Bu ülkeler zengin ülkelerin oluşturdukları birliklere girip, onlarla dünya ekonomisinden kendi paylarını kapma mücadelesine girme çabalarındadır.

Küreselleşme eşit olmayan bir biçimde ilerlediği günümüzde bilinen bir durumdur. Küreselleşmenin etkisi, deneyimlerin ve sonuçlarından bazıları iyicil olmaktan uzaktır. Çevre sorunlarının artmasından sonra, toplumlar içindeki ve arasındaki eşitsizliklerin büyümesi, yirmi birinci yüzyılın başında, dünyanın yüz yüze kaldığı en ciddi sorunlardan biridir.

Dünyanın zenginliğinin büyük bir kısmı, endüstrileşmiş veya “gelişmiş” ülkelerde toplanmıştır, buna karşılık “gelişmekte olan dünya” ulusları yaygın bir fakirlik, nüfus artışı, eşit olmayan eğitim ve sağlık sistemleri ve dışa finansal bakımdan bağımlı bir ekonomiyle başa çıkmaya çalışmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsizlik, yirminci yüzyıl boyunca artmış ve şuanda şimdiye kadar olmadığı derecede büyümüştür (Düren, 2002, 53).

Tanımlar üzerinde farklı veya birbirine zıt bakış açıları herkesin küreselleşme üzerinde hem fikir olduğu bir tanımları neredeyse olanaksız kılmaktadır. Oldukça karmaşık, çok boyutlu ve dinamik bir süreç olan küreselleşmenin tanımı noktasındaki farklılıklar günümüzde küreselleşme araştırmalarının odağındadır. Zengingönül (2004)’e göre küreselleşme konusundaki tanımların ortak özelliği ortak bir tanım üzerinde anlaşmaya varamamalarıdır (Zengingönül, 2004). Bu çalışmada küreselleşme

bağlamında kullanılan ortak kavramlar göz önünde bulundurularak bir tanıma gidilmeye çalışılacaktır.

Bunlar dışında bazı yerli ve yabancı araştırmacıların küreselleşme tanımları şöyledir; Fox Jeremy (2002, 34-35)'ye göre küreselleşme, devlet merkezli kurumların ve devlet merkezliliğiyle yapılan atıfların, salt uluslararası değil, tamamıyla küresel bir bağlamda faal olan farklı aktörler arasındaki ilişkilerin yapısı içinde eridiği süreç olarak tanımlanabileceği gibi mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin, teknolojik birikimin ve finansal kaynakların ülkeler arasında serbestçe dolaşabildiği, faktör, mal, hizmet ve finans piyasalarının giderek bütünleştiği bir süreç olarak da anlandırılmaktadır.

Küreselleşmenin nedenleri içinde teknolojik nedenler genellikle küreselleşmeyi hızlandıran araçlar olarak görülür. Araştırmacılar genelde 'iletişim ve ulaşım' teknolojilerindeki yeniliklerin küreselleşmenin itici bir gücü olduğunu ifade etmekte. Özellikle 1980'li yıllardan sonra enformasyon teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının eski anlamını ortadan kaldırmış ve küreselleşme bağlamında belki de ilk etkisini finans piyasalarında hissettirmekle birlikte, bu etki günümüzde çok daha geniş bir alana yayılmıştı (Yıldız, 2008). Yani teknolojik değişiklikler küreselleşmeyi oluşturan diğer olayları da etkileyen (en azından deniz aşırı keşifleri ve iletişimi getiren) küreselleşmenin doğal yapı taşlarından bir tanesi olduğudur.

Küreselleşmenin nedenlerini irdeleyen bazı araştırmacılar, küreselleşmenin asıl nedenini uluslararası ticaretin artışı, serbest piyasa ve neoliberal politikalar değil, iletişim ve bilişim teknolojilerinde kaydedilen büyük ilerlemeler yani teknolojik değişimin hız ve hacminde yaşanan artış olduğunu öne sürmekte. Bazıları da küreselleşmenin kaynağını, tek kutuplu dünya düzeninin kurulmaya başlanmasının yanında teknoloji ve bilişimdeki devrimler olarak görmektedirler (Yıldız, 2008).

Piyasada ekonomik amaç ve çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen ekonomik birimler arasında, zaman içinde ortaya çıkan bir yarış ve karşıtlık şeklindeki ilişki süreci olarak tanımlanan rekabet kavramı üzerine, geçmişten günümüze gelinceye kadar pek çok teori geliştirilmiştir.

Bu teorilerin en önemlilerinden biri 1980'li yılların popüler stratejik bakış açısını oluşturan Porter'in rekabet modelidir. Porter'ın modeli endüstrinin yapısının bu

endüstrideki rekabet durumunu belirleyeceği, tedarikçiler, alıcılar, piyasaya yeni girenler, ikame ürünler ve rakipler olmak üzere, bu beş gücün bir endüstrideki ortalama karlılığı göstereceği ve bunun da şirketin stratejisinde karlılığını etkileyeceği varsayımına dayanır ve kaynağını bazı endüstri ve stratejilerin diğerlerinden daha karlı olduğu düşüncesinden alır (Bakoğlu ve Yılmaz, 2001, 176).

Pazarın rakipsiz lideri olan işletmeler, bu rekabet güçlerini kısa sürede kaybedebileceklerdir. Sonuçta karlılıkları azalabilecektir. Bundan dolayı, kurum değerini yüksek tutabilmek ya da mevcut düzeyde koruyabilmek ancak diğer işletmelerden daha fazla kar elde edebilmek, başka bir deyişle sektör ortalamasının üzerinde kar elde etmekle sağlanabilmektedir (Akat, 2003, 27).

Porter, rekabet stratejisinde endüstri yapısının incelenmesi yoluyla firmanın güçlülük ve zayıflıklarına göre ya bu güçlere karşı defans oluşturacak şekilde ya da endüstride bu güçlerin en zayıf olduğu pozisyonu bulmak suretiyle rekabet avantajının oluşturulabileceğini ileri sürer. 1990'lı yılların başında popülerlik kazanan diğer bir bakış açısı Hamel ve Prahalad'ın Temel Yetenek Argümanları ve Yetenek Bazlı Rekabet Anlayışıdır. Bu yaklaşımda, Porter'ın yönteminin tam tersine, stratejide rekabet avantajının temelleri dışsal çevrede değil, içsel çevrede aranmaktadır (Bakoğlu ve Yılmaz, 2001, 176).

Firma sadece, ürün veya iş alanı portföyünden oluşmaz. Firma yöneticileri tarafından ayrıca yeteneklerin bir portföyü olarak görülür. Yeteneklerin portföyü değişik ürün ve iş alanlarında firmanın rekabet edebilme gücünün temelini oluşturur. Yeni stratejilerin adaptasyonu firmanın mevcut yetenek ve kapasiteleriyle sınırlıdır.

Teşebbüsler rekabetçi bir ortamda pazar paylarını arttırabilmek için mevcut ürünlerini geliştirmek ya da yeni ürünler üretmek durumundadır. Hayatımızı kolaylaştıran birçok ürünün varlığı teşebbüsler arasındaki bu yarışın bir sonucudur. Öncelikle, rekabet, iktisadi faaliyetlerin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan stratejik bir unsurdur. Üreticiler ayakta kalmak istiyorsa, rekabetçi olmak zorundadırlar. İşçilik maliyetleri ve çevreyi koruma kaygıları nasıl üreticiler üzerinde baskı oluşturuyorsa, rekabet de öyledir. Rekabet, işletme varlığını koruyacak ve ayakta kalmasını sağlayacak temel çizgiyi güvenceye alma açısından gereklidir (Yıldız, 2008).

Bu paradigmada firmalar birbirinden farklıdır ve bu farklılıklar temelinde rekabet ederler. Firma, kuralları kesin belli olmayan ve değişen çalkantılı bir çevrede yavaş hareket eden aktörler olarak ele alınır ve firmalar dinamik bir çevrede yaşadıklarından her bir organizasyonun operasyonel amaçlara odaklanmasının yeterli olmadığı geleceğe odaklanmasını gerekli olduğu vurgulanır. Bu stratejilerden herhangi birisini uygulamak, geçmiş yıllarda, işletmelerin etkin bir şekilde pazarda rekabet edebilmelerine olanak sağlarken günümüzün yoğun rekabet ortamında işletmelerin rekabetçi üstünlüklerini koruyabilmeleri rekabet gücünün arttırıcı, işletmeye hız, esneklik yenilikçilik, yaratıcılık getirecek yeni stratejilerin geliştirilip, uygulanmasına bağlı olmaktadır. (Besler, 2002, 36).

Ayrıca gelecekte rekabetin firmalar arasında değil tedarik zincirleri arasında yaşanacağını savunan görüşler azımsanmayacak kadar çoktur. Bu görüş, organizasyonları genişletilmiş girişimler olarak görür ve rekabet avantajında analiz birimi olarak firmayı değil tedarik zincirini kabul eder. Bunun nedeni, tedarik zincirinin entegrasyonunu başaran firmalarda stoklara daha az yatırım yapıldığının, nakit akışı döngüsündeki zamanın kısaldığının, materyal alma maliyetinin düştüğünün, iş gören verimliliğinin arttığına, daha düşük lojistik maliyetlere katlanıldığına ve kısa dönemli talep artışlarında dahi müşterinin talep ettiği zamana uyabilme yeteneğinin daha fazla olduğunun tespit edilmesidir (Besler, 2002, 36).

Globalleşme olarak da nitelendirilen küreselleşme kavramı; literatürde siyasi, ekonomik, kültürel ve teknolojik boyutları ile ele alınmış ve farklı tanımlamalara yer verilmiştir. Küreselleşme, teknolojik ilerlemeler neticesinde ülkelerin ve dolayısıyla işletmelerin bilgiye ulaşabilmelerinin kolaylığı sayesinde ülkeler arasında ticari anlamda sınırların kalkması neticesinde ortaya çıkan bir olguyu ifade etmektedir. Ticari anlamda sınırların ortadan kalkması neticesinde işletmeler üretmiş oldukları ürünleri uluslararası piyasalarda satma imkanına kavuşmuşlardır. Bu bağlamda rekabetin boyutları küreselleşmenin etkisi ile değişmiş olup küresel rekabet kavramı ortaya çıkmıştır.

Yukarıda sıralanan küreselleşme açımları neticesinde küreselleşmeyi, ülkeleri ve toplumları derinden etkileyen ve bu dinamiklerin bakış açılarını ve hareket biçimlerini sorgulamalarına neden olan bir olgu olarak tanımlayabiliriz. Küreselleşme ile birlikte dünya küçülmüş ve global bir köy haline gelmiştir. Teknoloji, bilişim ve

iletişim alanında yaşanan hızlı gelişmelerin öncülüğünde küreselleşme, siyasetten ekonomiye, sosyal yaşamdan yönetime kadar insan ve toplum yaşamının her bölümünü etkisi altına almıştır. Küreselleşme ile birlikte işletmeler arasında ticari anlamda sınırlar ortadan kalkmış ve uluslararası rekabet ortaya çıkmıştır (Bakoğlu ve Yılmaz, 2001, 178).

İşletmeler rekabet ortamına uyum sağlamak için, üretimde en yeni teknikleri izleyecekler, maliyetleri azaltarak verimliliği arttıracaklardır. Firmaların verimliliklerinin artışı sektörü ve ulusal ekonomiye güçlendirecektir. Dünya genelinde artan küreselleşme eğilimi ve buna bağlı olarak gelişen rekabet ortamında göz ardı edilemeyecek en önemli faktör kuşkusuz teknolojidir. Bilimsel çalışmaların uygulamaya konulmasıyla hayatın hemen her alanında etkili olan teknoloji, sanayi devrimi sonrasında önce insanların makineleri yönetmesi anlamındaki mekanizasyon daha sonra da makinelerin makinelerle kontrolü anlamındaki otomasyon yoluyla mal ve hizmet üreten işletmelerde her zaman önemli etkileri beraberinde getirmiştir. (Bradley, 2002).

Günümüzde ise, özellikle bilginin işlenmesi, saklanması ve iletilmesi amacıyla kullanılan teknolojilerin iletişim teknolojileriyle bütünleşmesi hemen tüm alanlarda devrim niteliğinde değişimlere sebep olmuştur. Bilişim teknolojileri olarak adlandırılan söz konusu teknolojilerin özellikle iş dünyasında izlenen yöntemler üzerinde büyük etkileri olmuştur.

Yüksek teknolojinin hızla gelişmesi ve artan uluslararası rekabet küresel ekonomilerdeki yapısal değişimin oluşmasındaki en önemli etken olarak görülmektedir. Buna göre rekabet, teknolojik gelişmeye neden olmakta, geliştirilen yeni teknolojiler yeni fırsatlar doğurmakta ve piyasalar değişen talebi karşılayabilmek için yeni mamuller üretmektedirler. Yani, genel olarak ekonomide yaşanan değişim ve dönüşümler büyük ölçüde teknolojik ilerlemeye bağlıdır (Bakoğlu ve Yılmaz, 2001, 178-179).

Küreselleşme ve küresel rekabetin dönemler itibarı ile gelişiminin ele alındığı aşağıdaki tabloda, yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerin söz konusu küresel faktörleri ne şekilde etkilediği ve sonucunda oluşan olgular ele alınmıştır.

Tablo 2.1. Dönemsel Gelişmeler ve Teknolojik İlerlemeler

Dönemsel Ölçütler	Etki Sahası	Hareket Sahası	Uygulama Sahası
1919 ve öncesi	Ekonomik, Dinsel, Politik ve Düşünsel	Sanayi, Bilim ve Fransız Devrimlerinin reform, Rönesans, kapitalizm, coğrafi keşifler ve ulus devletle etkileşimi	Politik mücadelede ekonomi gücü olmayanların eritilmesi
1919-1944	Ekonomik, Coğrafi, Sosyal ve politik	Ulus devletlerin dünya düzeni oluşturma çabaları ve buna paralel savaş ve kriz ekonomisinin yarattığı borç ve Milletler Cemiyetinin etkileri	İdeolojik kutuplaşmanın ivme kazanması, çözümsüzlük, etnik ve coğrafi sorunların göz ardı edilmesi
1944-1973	Politik ve Ekonomik	Kutuplu ve bloklu dünya düzeni, ulus devlet dışı aktörlerin yükselişi	Soğuk savaş, modernleşmenin küreselleşmesi, kapitalist dünyanın yeni patronu
1973-1989	Politik, Teknolojik Ve ekonomik	Neo-liberal anlayışın pekişerek küreselleşmenin ivmelenmesine destek vermesi, siyasi ve ekonomik işbirlikleri ve bütünleşmeler	Ulusal ve küresel düşüncelerin çatışması, inovasyon ve teknolojinin eş-bütünleşmesi
1989-1995	Etnik, Politik, Ekonomik, Coğrafi ve Teknolojik	Çok uluslu işletmecilikten küresel işletmeciliğe geçiş, küresel sorunlara karşı uzlaş, ulus devlet dışı aktörlerin yeni misyonlarla yüklenmesi	Yeni küresel dengesizlikler, yeni etnik çatışmalar
1995-	Teknolojik ve ekonomik	Teknolojinin ekonomiye katkısının artması, uzayda küresel çalışmalar, uzay hukuk ve hakları, internet	Yeni ekonominin küreselleşmeyi doğrudan revize etmesi, politik ve ekonomik duyarlılık

Kaynak: Murat Ali Dulupçu, **Küresel Rekabet Gücü**, Nobel Yayınları, İstanbul, 2001,

Küreselleşmenin evrimini açıklayan bu tabloda, etki alanlarına göre yıllar itibarı ile küreselleşmenin uygulama sahası ele alınmıştır. Buna göre 1919 yılı öncesinden günümüze küreselleşme, toplumsal ve ekonomik gelişmeler neticesinde ele alınmış ve günümüzde küreselleşmenin tanımladığı uygulama sahasına ulaşılmıştır.

Küresel anlamda rekabet, pazarların ve ticaretin genişleyerek küresel bir boyut kazanmasıyla beraber dünyanın her köşesinde bulunan ekonomik birimler arasındaki bir yarış ve karşıtlık şeklindeki ilişki sürecini tanımlamaktadır. Küresel rekabet, endüstrinin yapısını, müşterilerin ihtiyaçlarını, avantaj sağlayabileceği pozisyonu, ekonomik ve sosyal çevredeki trendleri anlayabilmesi için firmaların çeşitli yeteneklerden oluşan yetenek karmasına ve bilgi birikimine sahip olmasını gerektirir (Bradley, 2002, 45-47).

Küresel rekabetin gelişimi incelendiğinde öncelikle; endüstriyel mallardaki modern rekabetin, modern ulaşım ve iletişim sistemlerinden sonra başladığını söyleyebiliriz. 1880'lere kadar hızla gelişen demiryolu, telgraf ve kablo sistemleri, gerek mal ve hizmetlerin gerekse bilginin ulusal ve uluslararası ekonomiler arasında devamlı ve düzenli olarak akışına imkan tanımıştır.

Üretimin büyük bir oranda artan hızı ve hacmi 19. yüzyılın son on yılı süresince Batı Avrupa ve ABD'de hızla ilerleyen bir teknolojik yenilikler dalgası ortaya çıkararak II. Endüstri devrimini yaratmıştır. Yeni endüstriler ortaya çıkmaya başlamıştır. Örneğin; petrol, şeker rafinerisi, hububatın işlenmesi, tarımsal ürünler ve işlenmiş malların konserveçiliği gibi. Yeni teknolojilerin en devrimcisini, elektriğin ortaya çıkışı ve bunun aydınlatma ile birlikte endüstriyel güce nakli oluşturmuştur. Bu yeni endüstriler ekonomik büyümenin itici gücü olmuş ve ekonomilere yön vererek ticari, zirai ve kırsal ekonomilerin modern, kentsel ve endüstriyel olarak yeniden şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Bradley, 2002, 45-47).

Bu endüstrileri yaratan yeni firmalar ise, uluslararası piyasalarda kıyasıya rekabet etmeye başlamışlardır. Yeni ve dönüşüme uğramış sermaye-yoğun endüstrilere ulusal ve uluslararası piyasalarda birbiriyle kıyasıya rekabet eden az sayıda büyük firma tarafından hemen hakim olunmuştur. Ürün fiyatı önemli bir rekabet silahı olarak değişmeden kalmasına rağmen, bu firmalar stratejik ve fonksiyonel yetenekleri sayesinde, daha iyi üretim ve dağıtım yöntemleri uygulayarak, ürün ve yöntemlerin her ikisini de geliştirerek, ürün farklılaştırmasına giderek ve maliyetlerini azaltmak için tüm bu süreçleri sürekli olarak kontrol altında tutarak daha etkin bir şekilde rekabet etmeye başlamışlardır (Bayıksel, 2005).

Bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler de, küreselleşme sürecinin altyapısını hazırlamıştır. Bugün dünyanın farklı yörelerinde yaşayan milyonlarca birey ve kurum

çok etkin ve süratli iletişim olanakları sayesinde ve özellikle internet aracılığıyla milyonlarca birey ve kuruma kolayca ulaşarak, mal, hizmet ve bilgi alışverişi yapabilmektedir. Bu durum da, uluslar ve uluslararası platformda yaşanan rekabetin çok yoğun olmasına yol açmıştır.

Tüm bu gelişmeleri takiben rekabetin günümüzde ulaşılmış olduğu boyut “hiperrekabet” ortamları olarak ifade edilmektedir. Hiper rekabet, sektörlerin yüksek üretim kapasitesi olmasına rağmen, talep olmadığı için bunu kullanamamaları anlamına gelmektedir. Hiper rekabetle birlikte rekabet ve rekabet çeşitleri artmıştır. Aynı işi yapan rakip işletmelerin çoğalması, tüm pazarların yapısını değiştirmiş, rekabetin alışılmış pazar sınırlarını yok ederek, gerek ulusal gerekse uluslararası pazarda yürütülen rekabeti birbiriyle koordine ve entegre etmiştir (Bayıksel, 2005).

2.2. Küreselleşmenin Temel Dinamikleri

Küreselleşme pek çok kavramı içerisine alan bir olgu olduğundan, ekonomik, siyasal, çevresel, kültürel ve hukuksal boyutlar tek başına değerlendirilmemelidir. Küreselleşme temelde, ekonomik (üretim uluslararasılaşması), siyasal (ulus devlet üzerindeki olumsuz etkileri), kültürel (toplumlararası etkileşim), teknolojik (özellikle iletişim alanındaki gelişmeler) alanlarda yaşanan bir süreci ifade etmektedir. Görüldüğü üzere birbirinden bağımsız olmayan bu olgular aynı anda küreselleşmenin kurallarını; ayrıyeten bireyler, gruplar, firmalar, devletler ve uluslararası kuruluşları doğrudan ve dolaylı yoldan etkilemektedir (Keyman, 2000, 25).

Bu bağlamda, küreselleşme, bütün bu sayılanları içermekle birlikte, bunların herhangi birisine indirgenmemeli, bu süreçler arasındaki çok boyutlu, çok nedenselli ve çelişkiler içeren ilişkiler tarafından kurulmuş tarihsel bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Küreselleşme sürecinde şirketlerin uyguladıkları işbirliklerinin nedenlerini anlayabilmek için küreselleşmenin farklı boyutlarının incelenmesi faydalı olacaktır.

Küreselleşme olgusu kapsadığı politik, iktisadi, teknolojik, ve kültürel boyutlarıyla birlikte günümüzde bir fenomen niteliğindedir. Bu nitelik, küreselleşmenin herkes tarafından üzerinde uzlaşılabilir olacak tanımlarını zorlaştırmaktadır. Küreselleşme, mevcut zarar ve yarar sağlama durumlarına göre insanların ve

toplumların zihinlerinde kendine yer bulmaktadır. “Kimileri için modern zamanların mitosunu, çok uluslu şirketlerin kendilerini ve faaliyetlerini meşrulaştırma aracı”, kimilerine göre ise “dünyadaki sınırları ortadan kaldıran ve uzun vadede eşitsizlikleri ortadan kaldıracak bir süreç” olarak küreselleşmenin farklı algılanış biçimleri bulunmaktadır (Asomedia, 1998).

Küreselleşme özellikle 1990’lı yıllardan itibaren tüm dünya genelinde farklı ancak birbirine bağlı boyutları olan bir süreci ifade ettiği ölçüde tanımsal ya da açıklamaya ilişkin farklı görüşleri de beraberinde getirmektedir. Küreselleşme hakkında yapılan tartışmaların tümüne burada yer vermek çalışmanın amaç ve kapsamını fazlasıyla aşacak niteliktedir. Ancak küreselleşmeye ilişkin temel tartışmalara ya da farklı görüşlere değinmek, çalışmanın bundan sonraki konularına uygun bir zemin oluşturacak olması nedeniyle faydalı olacaktır.

2.2.1. Sermayenin Uluslararasılaşması ve Şirket Birleşmeleri

Dünya ekonomisini bir entegrasyon içerisine sokan küreselleşme, malları, sermayeyi ve işgücünü eskisi ile kıyaslanmayacak bir düzeyde mobil hale getirdiği söylenebilir. Buna göre, başta dünya ticareti olmak üzere, uluslararası arenada var olan bütün unsurlar küresel yönelimlerden etkilenmiştir. Bu etkileşimler sonucu uluslararası ticaret nitelik ve nicelik olarak önemli ölçüde değişmiştir. Bunun yanı sıra, küreselleşmenin önemli unsurlarından biri olan teknoloji, yabancı sermaye yatırımlarının en önemli aracı olan çokuluslu şirketlerin gelişmesini sağlamış, söz konusu şirketleri ulus ötesi şirketler haline getirmiştir (Tutar, 2000, 26).

Küreselleşme sürecini doğuran ve sürecin temel dinamiği olan eğilimler, sanayi toplumundan bilgi toplumuna, işgücü ağırlıklı teknolojiye, ulusal ekonomiden dünya ekonomisine, merkezi yönetimden yerel yönetime, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye, hiyerarşiden şebeke organizasyon yapılarına geçiş gibi yönetsel ve örgütsel faaliyetlerde çeşitli gelişmeler yaratmaktadır (Tutar, 2000, 26).

Günümüz dünyasının temel niteliğini yansıtan küreselleşme olgusu, ekonomik, siyasal sosyal ve kültürel alanlarda son dönemlerde yaşanan hızlı bütünleşme ve benzeşme sürecini ifade ettiği ölçüde farklı alanlarda bazı tartışmaları beraberinde getirmektedir. Küreselleşmenin siyasal boyutuna ilişkin oldukça fazla tartışma konusu

bulunmakla birlikte temelde; ulus devlet, uluslararası entegrasyonlar ve ulus devletlere etkisi, devletlerarası işbirliğinin yeni boyutları ekseninde sürmektedir.

Küreselleşmenin siyasal boyutunu anlamak özellikle şirketlerin uluslararası faaliyetlerinin netleştirilmesi bakımından önemlidir. Küreselleşme her ne kadar uluslararasılaşma ya da küresel pazarları yaratsa da, netice de şirketler uluslararası faaliyetlerini belirli bir ulus devletin sınırları içinde ve onun siyasal dinamiklerini dikkate alarak sürdürmektedir. Aynı zamanda küreselleşmenin siyasal olarak devlet olgusu ve uluslararası siyasal sistemin kurallarına etkisi, şirketlerin uluslararası alandaki işbirliklerinin avantaj ve dezavantajlarını belirlemektedir.

2.2.2. Rekabetin Artan Önemi

Rekabetin küreselleşmesi beraberinde rekabet olgusunun boyutunun, derinliğinin, niteliklerinin değişmesini de getirmiş bunun sonucunda da kişisel, kurumsal ve ülkesel anlamda var olan iş bölümü paradigması da değişime uğramıştır. Ülkesel ölçekte bakıldığında kemikleşmiş merkez-çevre ülke ayrımlı üretim ve dağıtım paradigması esnemiştir. Yeni iş bölümü paradigmasının, dünyayı adeta bir “küresel fabrikaya” dönüştürdüğü fikri her platformda ve her zaman diliminde taraftar bulan ve savunulan bir görüşe dönüşmüştür.

İlk ifadesini Wallerstein’de bulan ve Garaffi’nin son şeklini verdiği “Küresel Meta Zincirleri” kuramı ticaret mekanizmasının her durumda merkez ülkelerin yararına işlediğini, çevre ülkelerin ise ancak merkez’in izin verdiği ölçüde sanayileşebildiğini, sürekli olarak merkezin kendisine biçtiği rolü oynadığını ve bu role talip birçok az gelişmiş ülke olması sebebi ile aktörlerin her an değişme riskinin bulunduğunu öne sürmektedir (Dikmen, 2003, 57).

Küresel meta zincirleri kuramı, çevre ülkeleri sadece ucuz emek deposu olarak konumlandırmakta ve küresel üretimden pay alabilmeleri için bu ülkelerin sadece emek boyutunu göz önüne almaktadır. Günümüzde uluslararası işbirliği paradigmasını bu şekilde kurgulamak, rekabetin değişen dinamiğinin gözden kaçırılmasına yol açmakta ve uzun vadede rekabet üstünlüğünü sadece maliyet avantajlarından elde etmeye yönelik işletmeleri, kalite, hız, farklılık, sosyal sorumluluk ve çevre dostu ürünlere yönelme bazlı rekabetin dışına iterek piyasadan çekilmeye zorlamaktadır. Çevre ülkeleri

sadece arz yönelimli değerlendirmek aslında bu ülkelerin büyük bir tüketim deposu olarak talep boyutunu ihmal etmekten kaynaklanmaktadır (Barışık ve Çetinta, 2003, 723).

Her ne kadar çıkış noktası merkez ülkelerin gelir kaynaklarını çoğaltmak amacı taşısa da, çevre ülkelerin geri bıraktırılmasının merkez ülkelerin menfaatine uymadığı ortadadır. Bu paradigmanın genelleştirmeden uzak olsa da yeni bir modele dönüştüğünü gösteren gerek bireysel gerek ülkesel örnekler her geçen gün sayıca artmaktadır.

Dünya ekonomisinde gerek geniş pazarı, gerekse eğitilmiş insan nüfusu yoğunluğuyla Çin merkez ülkelerin kendisine biçtiği rolün dışına çıkan ve dünya ticaretinde söz sahibi olmaya aday bir ülke kanununa gelmiştir. Kısa bir süre öncesine kadar ucuz işgücü ve taklit sanayinin en önemli oyuncusu gözüyle bakılan Çin bilgisayar, cep telefonu vb. gibi teknoloji ve bilgi bazlı ihracata yönelerek) hızla küresel ticarete dahil olma yarışındadır. Silikon vadisinde çalışan mühendislerin çoğunluğu Hint kökenlidir ve teknoloji firmalarının üç bini Hintli ve Çinli girişimcilerin eseridir. (Barışık ve Çetintaş, 2003, 723)

Küresel iş kültürünün, küresel bilincin ve küresel etik anlayışın sorumluluk sahibi bireyler ve kuruluşlar aracılığıyla işlerlik kazanması yönünde yapılan çalışmalar küresel rekabet mekanizmasını nitelik olarak değiştirmektedir (Tek, 2001). İşletmeler ister gönüllü olarak isterse zorlanma sonucunda manipülasyona dayalı hem bireysel hem de çevresel kaynakları tüketme ve sömürme mantığı üzerine kurulu rekabet anlayışını terk etmek durumundadırlar. Bu realite tercih konusu olmaktan öte kaçışı, engellenmesi ve ertelenmesi söz konusu olmayan bir sürece çevrilmiştir. Bu sürecin ne kadar süreceği, toplumsal kabulün ve yenilenmenin sancılı olup olmayacağı ekonomik, kültürel ve sosyal alt yapının bir uzantısı niteliğindedir.

Küresel rekabetin dinamikleri şu şekilde sıralanabilir; (Bulut, 2004, 67-68).

1. Üretim sisteminin yönetimiyle nakit akışının koordinasyonu ve pazarlama sisteminin yönetimiyle fiyatların koordinasyonun sağlanabilmesi için bir pazarlama ve üretim stratejik altyapısı oluşturulmalıdır. Yine, üretim ve pazarlama alanlarında çoklu ülkelerde faaliyet göstermenin fayda ve maliyet analizi yapılmalıdır. Bu arada, teknoloji veya imalattan doğacak rekabetçi

üstünlüğün, özellikle de maliyet üstünlüğünün, sınırlı olacağının gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

2. Rakiplerin taktik hareketlerine cevap vermek yerine onların stratejik hedeflerini anlamaya çalışmak daha önemlidir. Sahip oldukları kaynaklar ve benzer sanayi karakteristikleri açısından birbirlerine benzeseler de küresel olarak genişlemeyi düşünen bir işletme ile yerel konumunu korumanın gerekliliğine inanan bir işletme arasında önemli rekabetçi farklar olacaktır.
3. Küresel rekabetin gereklerine uygun olarak kaynakların dağıtılması ve rekabetçi özelliğin kazanılması, yönteminde kullanılan temel varsayımların kökten tekrar ele alınmasına bağlıdır. Bir işletme bugün hangi pazarda lider olursa olsun, elindeki pazar gelecek 10 yıl içinde kökten değişecektir. Gelecekteki yeni pazarda ise sadece diğerlerinden farklılaşabilen yenilikçi işletmeler başarılı olacaktır.

Küresel rekabetin, uluslararası pazarlama faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmasından dolayı, değişik ülkelerin birbirinden farklılıkları ve artık iç pazar yerine, birden çok dış pazarla uğraşılıyor olmasından kaynaklanan uluslararası pazarlama değişkenleri küresel rekabet değişkenleri ile örtüşmektedir. Küresel rekabet değişkenleri; kültürel, sosyal, ekonomik ve özellikle politik ve yasal faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkelerin kültürleri arasındaki farklılıklar, pazarlanan mal ve hizmetler ile pazarlama yöntemlerini etkilemekte ve her ülkenin gelenek, görenek, tutum, alışkanlık, davranış, nüfusun gelişimi, dağılımı, din, dil, ırk, sosyal sınıflar, aile sistemleri, sosyal değerler ve normları küresel rekabet uygulamalarını rekabetten ayıran kültürel değişkenler olarak ortaya çıkarmaktadır.

Ekonomik değişkenler incelendiğinde ise, dünya ülkeleri, endüstriyel yapı, perakende ticaret, yabancı sermaye, pazar yapısı, dağıtım, talep düzeyleri, ülke içindeki farklı gelir ve pazar dilimleri, üretim ve mal çeşitleri, ulusal gelir ve gelir dağılımı vb. gibi ekonomik koşullar bakımından büyük farklılıklar göstermekte bu da uluslararası pazarda rekabet eden firmanın rekabet stratejilerini etkilemektedir.

2.2.3. Teknolojik Gelişmeler

Global ekonomide, üreticiler ve tüketiciler arasındaki aracı kuruluşlara dijital iletişim ağları sayesinde ihtiyaç kalmamaktadır. Özel ve kamu sektöründe birçok kurum, tüketicileriyle ağlar aracılığı ile doğrudan iletişim kurarak, aracıları büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadırlar.

Sanayi ekonomisinde otomotiv sektörü anahtar sektör iken, yeni ekonomide hâkim sektör, diğer tüm sektörlerin refah yaratmasına giden yolu oluşturan bilgisayar, iletişim ve eğlence sanayilerinin birleşmesiyle oluşan yeni medya sektörüdür (Akın, 2006; Bayraç, 2006). Yeni medya sektörü insanların iş yapma, çalışma, eğlenme ve düşünme yöntemlerini, yaşam biçimlerini ve dolayısıyla arz-talep yapısını tamamen değiştirmektedir.

Eski sektörler önemini, karlılığını, istihdam hacmini, üretim kapasitesini zaman içerisinde kaybederken, yeni sektörler çığ gibi büyüyerek ekonomik büyümenin lokomotif konumuna gelmektedir. Teknolojik gelişmeyle ortaya çıkan büyük ölçüde dijitalleşmeye ve internete bağlı olan yeni ekonomi, eski ekonomide önemli değişimlere neden olmaktadır. Bu bağlama, elektronik iletişim teknolojisinin gelişimi sonucu; dünyanın büyük bir bölümünde ihtiyaç duyulan bilgiye çok kısa sürede ulaşılabilmesi, toplumların birbirleriyle rahat ve geniş çapta ilişki kurabilmeleri, ekonomik, sosyal, kültürel, ve politik alanlarda yeni işbirliği olanakları yaratmaktadır (Akın, 2006; Bayraç, 2006).

Teknolojinin küresel faaliyetlere etkisi yanında, küreselleşme teknolojideki gelişmelere ivme kazandıran bir faktör olmuştur. Kapitalist gelişme sürecinde önemli bir rol oynamış belli başlı teknolojik buluşların dünya geneline yaygınlaşması için geçen süreler tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.2. Keşfedilişinden Ekonomik Seviyede Kullanım Yaygınlığına Ulaşana Kadar Teknolojiler İçin Gerekli Tahmini Süre

BULUŞ	YAYILMA SÜRESİ (Yıl)
Buhar Makinesi	150-200
Televizyon	55
Otomobil	40-55
Vakum Tüpleri / Supaplar	25-30
Transistor	15
Fotokopi	15
Mikroişlemciler	5-10

Kaynak: Augles, S.B. ve Parker, S.R., Work, **Organizational and Change**, Sydney: Allen and Unwin, 1988, s.107.

Tabloda görüldüğü gibi mega-teknolojiler süratle yayılma özelliğine sahiptir. Günümüzde cep telefonu modellerinin birkaç ay içinde Afrika'daki ilkel kabilelere kadar yaygınlaşması, internetin çok kısa sürede siyasal rejimleri farklı olan hemen hemen her ülkede kullanılmaya başlanması gibi örnekler, yeni teknolojilerin yayılma hızlarını gösteren birkaçıdır (Tiryakioğlu, 2002).

2.2.4. Küresel İşletmeler

Günümüzde birçok işletme için çok değişik nedenlerle, uluslararasılaşma önem kazanmıştır. Bu nedenle kendi ülkeleri dışındaki ülkelere yatırım yapan işletmelerin sayıları gün geçtikçe artmıştır. “Niçin işletmeler uluslararası pazarlara girmelidir?” sorusuna birçok cevap verilebilir. Bu cevaplardan bazıları aşağıdaki gibidir (Rhinesmith, 1996):

- Üst düzey yönetimler buna zorlayabilir.
- Ortak girişim gibi bir öneri alan firmanın bu teklifi değerlendirmesi.
- Belli alanlarda yaşanan yoğun iç rekabet nedeniyle işletmenin dış pazarlarda yeni arayışlar içine girmesi.
- Keskin yurtiçi rekabet, işletmeyi yurt dışına yönlendirebilir.
- Uluslararası piyasalar potansiyel kâr merkezleri olarak değerlendirilebilirler.

İşletmelerin uluslararası pazara girme nedeni olarak sıralanan bu cevaplardan da anlaşılacağı gibi, uluslararasılaşma nedenleri çok çeşitli olabilir. Ancak, uluslararasılaşmayı cazip kılan en önemli faktör kârdır. Henüz yeni ve keşfedilmemiş pazarlardaki kârlılık pek çok işletme için çok büyük cazibe taşımaktadır. Ayrıca kârın

bir diğerk özelliği de, ev sahibi ÷lkelerin yabancı yatırımcılara sağladığı vergi kolaylıkları ile de ilgilidir. İkinci en önemli nedenin istikrar olduğu söylenebilir. Birçok işletme kendi ÷lkesinde sattığı malın daha fazlasını üretebilir (Rhinesmith, 1996).

Yabancı pazarlar kapasitenin değerdendirilmesinde önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu nedenle işletmeler, üretim ve satışlarında istikrar sağlayıcı bir yöntem olan uluslararasılaşmayı hedefleyebilmektedirler. Bu ifadelere göre işletmeleri uluslararasılaşmaya zorlayan nedenler genel olarak dört temel başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar: (Taştan, 2005).

- Pazarla ilgili faktörler
- Maliyetlerle ilgili faktörler
- Rekabetle ilgili faktörler
- Siyasi faktörler

Bütün bu başlıklar çerçevesinde işletmelerin uluslararası pazarlara girmek istemelerinin nedenleri atak ve savunmacı olmak üzere iki grupta da açıklanabilmektedir. (Taştan, 2005)

Atak Nedenler:

1. Yeni pazar arayışı
2. Maliyetleri azaltma ve daha yüksek kârlara ulaşma
3. Tepe yönetimin büyüme ve genişleme arzusunu tatmin etme

Savunmacı Nedenler:

1. Bulunulan yerel pazarı koruma
2. Diğerk pazarları koruma
3. Hammadde arzı güvencesi
4. Teknoloji kazanma
5. Coğrafi farklılaşma
6. Yeni faaliyetler için temel oluşturma

Küreselleşmenin gelişiminde kuskusuz yukarıda sayılan faktörlerin her birinin katkısı olmuştur. Ancak, küreselleşmenin gelişiminde yukarıda sayılan unsurlar kadar önemli olan bir diğerk unsur da küresel işletmelerdir. Nasıl ki uluslararasılaşmanın

temelini uluslararası işletmeler oluşturduysa, küreselleşmenin temel aktörleri de küresel işletmelerdir (Taştan, 2005).

Küreselleşme kavramının ortaya çıkması ile birlikte, tek bir ülkeye odaklı vizyon ve stratejileri olan çok uluslu işletmelerin yerini, küresel bir vizyona sahip küresel işletmeler almıştır. Küresel işletmeler dünya ölçeğinde ekonomik, politik ve siyasi kararları etkilemekte, yerine göre belirlemekte ve güçlerini dünya çapında göstermektedirler. Bu şirketlerin temel amacı, herhangi bir ülke çıkarını da gözetmeksizin sadece kendi karlarını maksimize etmektir (Rhinesmith, 2000, 23).

Küresel işletme, kaynaklarını küresel bazda paylaşan ve bu sayede en düşük maliyetli, en kaliteli ürünle, en iyi pazara girmeye çalışan, çevredeki değişimlere karşı uyum güçleri yüksek ve geleceği etkileyebilecek küresel eğilimlere karşı son derece duyarlı, oldukça gelişmiş bir iş stratejisi ve organizasyonuna sahip olan ve her zaman muhtemel bir ürün ve işkolu arayışında olan şirkettir (Rhinesmith, 2000, 24).

2.3. Küresel İşletmelerin Yönetim Faaliyetleri

Küresel yönetim, birbirini anlama ve geliştirme anlayışı ile ortaya çıkar. Küresel yönetimde ekonomik sorunlar ile başa çıkabilmek için devletlerin, işletmelerin geniş tabanlı ve stratejik yeni iş arkadaşlıklarına ihtiyaçları vardır. İşlevsellik ancak bu sayede yaratılabilir.

Literatürde stratejinin kelime kökeni bakımından iki kaynağa dayandığı ifade edilmektedir. Bunlardan biri; Latince yol, çizgi veya yatak anlamına gelen stratum kavramıyla, ikincisi ise, eski Yunanlı General Strategos'un adıyla ilgilidir. Bu generalin sanatını ve bilgisini belirtmek için kullanılmıştır (Eren, 2002, 1). Strateji kelime anlamıyla "sevk etme, yöneltme, gönderme, götürme ve gütme" demektir. Kelime ilk olarak askeri alanda kullanılmıştır. Bir savaşta kazanmak için yapılacak askeri harekâtın planlanması ve yürütülmesi bilimidir. 20. Yüzyılın başında askeri bir kavram olarak Türkçemize giren strateji kelimesi, düşmanın ne yapabileceği veya ne yapamayacağını belirleyerek buna göre genel bir plan yapmak, kendi güçlerini yerleştirerek gerektiğinde harekete geçirmek demektir (Eren, 2002, 2-3).

Strateji, çok yönlü amaçlara ulaşmak üzere kaynakların üstüne önemle gitmek ve harekete geçmek için yapılmış genel programlardır. Bir organizasyonun amaç

programları, bunlardaki değişiklikler, kaynakların bu amaçlara erişmek için kullanılması, kâr yönetimi politikaları, temel uzun dönemli amaçların belirlenmesi, faaliyetlerin bunlara adapte edilmesi ve gerekli kaynakların dağıtılması, işte tüm bu süreç ve faaliyetler işletmenin stratejisini oluşturur .

Daha çok askeri alanda kullanılan strateji kelimesi, yakın zamanda iş dünyasında da geniş yer almaya başlamıştır. Verilen bir hedefin elde edilmesi olarak tanımlanabilir. Strateji firma faaliyetlerinin bütünleştirilmesinde kıt kaynakların seçilmiş hedefleri gerçekleştirmek üzere kullanılmasında söz konusu olmaktadır (Luffman 2000, 49-50).

Strateji kavramı, zaman içerisinde yönetim alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Yönetim biliminde strateji, “bir organizasyonun amacına ulaşmak için izleyeceği yollar” anlamında kullanılmaktadır. Yönetim biliminde özellikle firmaların ya da şirketlerin rakiplerine karşı izleyeceği stratejiler, önce stratejik planlama ve daha sonra da stratejik yönetim adı verilen bir disiplinin doğmasına neden olmuştur. Küreselleşme ve bunun sonucu olarak rekabetin yoğunlaşması, stratejik yönetimin her geçen gün daha fazla önem kazanması sonucunu doğurmaktadır (Aktan, 2005, 69). Strateji kavramı işletme ve yönetim alanında 20.yüzyılın ikinci yarısında kullanılmaya başlanmıştır. Strateji, işletmenin çevresiyle arasındaki ilişkileri analiz ederek işletmenin yönünün ve amaçlarının ve örgütün yeniden düzenlenerek gerekli kaynakların tahsis edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Stratejinin işletme ile çevresi arasındaki ilişkilere yönelik olması, çevrenin ise sürekli olarak değişmesi sebebiyle belirsizliğinin artması, işletmenin fonksiyonlarının çeşitlenmesi ve giderek karmaşıklaşması, konuyla ilgili yazarların farklı bakış açılarına sahip olması gibi birçok sebepten dolayı, kavram üzerinde henüz genel kabul görmüş bir tanım yapılmamaktadır (Aktan, 2005, 70).

Ülke sınırlarını aşarak tüm dünyayı hızlı bir şekilde sarmakta olan değişimler, ülkeleri ve toplumları birbirine yaklaştırmakta ve birbirlerinden etkilenmelerine neden olmaktadır. Özellikle teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, toplumlarda ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyutlarda etkisini göstermektedir. Yaşanmakta olan bütün bu gelişmeler küreselleşme kavramı ile açıklanmaktadır. Küreselleşmenin giderek güç kazandığı, toplumların yaşantılarını ve geleceklerini derinden etkilediği artık bilinen bir durumdur. İfade edilebilir ki hiçbir ülke, küreselleşmeyi ve bu sürecin getireceği değişimleri dikkate almadan ekonomisini ve siyasetini, kısaca geleceğini planlayamamaktadır.

1990'lı yılların başından itibaren “küreselleşme” sözcüğünün gündeme oturması ve dünyada ülkelerarası etkileşimin artması ile birlikte, işletmeler arasındaki ilişkiler de yalnızca ülkelerin kendi sınırları içinde kalmayarak, ülkelerarası bir nitelik kazanmıştır. Dünya ekonomisinin ve genel olarak sosyal yaşamın küreselleşmesi ve yavaş yavaş tek bir dünya düzenine doğru gidilmesi, en önemli etkisini pazarlar üzerinde göstermiş ve tüm dünya, tek ve ortak bir pazar haline gelmeye başlamıştır. Bu değişim, pazarlardaki en önemli faktör olan işletmeleri derinden etkilemiş, üretim ve tüketim tarzlarındaki değişimlere paralel olarak işletmelerin yönetim tarzları da değişmeye başlamıştır. Sürekli olarak yenilik yapmak ve değişen şartlara uyum göstermek, ayakta kalabilmek için, en önemli şart haline gelmiştir. Esnek bir yapı, dinamizm, sürekli yenilik, piyasaları takip etmek ve uyum göstermek vb. tüm bu özellikler 21. yüzyılın işletme tipini göstermektedir. Üretim faaliyetleri, doğal kaynaklar, emek, teknoloji ve ulaşım şartları gibi değişiklik etkenlere bağlı olarak, en düşük maliyetin geçerli olduğu ülkelere doğru yayılmaktadır (Sabır, 2007, 43).

İşletmeler iç pazarlardan dış pazarlara yönelmeleri ve küreselleşme yolunda adım atmaları, onların büyümeleri ve güçlenmeleri için çok önemli bir basamak olacaktır. Ancak, küresel pazarlara açılmak isteyen pek çok işletme için bunu tek başına gerçekleştirebilmesi çok zordur. Ülkelerin kendi sınırları içerisinde başta ekonomik anlamda daha büyük ölçeklere ulaşabilmek amacıyla yapılan stratejik işbirlikleri, işletmeler tarafından sınırlar ötesine de aynı amaçlarla ve uluslararası alanda rekabet edebilmeyi sağlamak için yaygın biçimde başvurulmuş bir yol olmaktadır. Bu stratejik işbirliklerine örnek olarak, lisans anlaşmaları, franchising, şirket birleşme ve satın almaları, ortak girişimler ve ihracat gösterilebilir (Mutlu, 1999, 4).

Giderek küreselleşen dünyamızda, artan rekabet ortamında işletmelerin ayakta kalabilmeleri ve büyümeleri için uygulayabilecekleri stratejik işbirliklerinin önemini ve seçeneklerini incelemek gerekmektedir. Şirketlerin stratejik işbirlikleri küreselleşmenin hem nedeni hem de sonucu (onun taşıyıcısı) bağlamında ele alınacaktır. Küresel ekonomi ve onun boyutları şirketlerin stratejik işbirliklerini kolaylaştıran ya da onun nedeni olan unsurlardır. Oluşturulan stratejik işbirlikleri ise küresel normları, işbirliğinde bulunduğu ülkelere yayması ya da taşıması bakımından onun sonucudur (Mutlu, 1999, 11-13).

İşletmeler dış çevre ile sürekli alışveriş içerisinde olduklarından dış çevredeki gelişmelerden etkilenirler. Küreselleşmekte olan dünyamızdaki çok hızlı gelişmeler ve değişimler işletmeleri büyük ölçüde etkilemektedir. Birbirini tetikleyen küreselleşme, teknolojik gelişmeler, rekabetin güçlenmesi gibi birçok nedenler işletmelerin hayatta kalmalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle işletmeler gelişmelere ayak uydurmak için sürekli dış çevreyi takip edip fırsat ve tehditleri tespit ederek analizler yapmaktadırlar.

Dünyadaki küreselleşme hareketi ve teknolojiye hızlı gelişmeler sonucunda, ayakta kalabilmek ve rakiplerine üstünlük sağlamak için işletmeler müşterileri, tedarikçileri, hatta rakipleri ile stratejik işbirlikleri yapmaktadırlar. Sadece ayakta kalabilmek için değil, uluslararası pazarlara açılmada, fırsatlardan yararlanmada stratejik işbirliklerinin önemi daha da artmaktadır. Doğru seçilmiş ve uygulanmış stratejik işbirlikleri, günümüz dünyasında, başarı yolundaki çok önemli araçlardan biridir (Yılmaz, 2007, 137).

Küreselleşmenin rekabet ve şirketlerin amaçlarını etkilediği alanlardan biri de işbirliği kavramıdır. Önceki dönemlerde de görülen firmaların uluslararası faaliyetleri ve diğer ülkelerdeki firmalarla işbirliğine yönelmeleri küresel ekonominin kurallarına göre şekillenebilmektedir. Firmaların işbirliklerini küreselleşme ortamında gerçekleştirmeleri bir anlamda stratejik işbirliği kavramının da küresel ekseninde ele alınmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, stratejik işbirlikleri, küresel işletmelerin; bazen sermaye piyasalarındaki hisseleri toplamak, bazen ülke içinde, bazen sınır ötesindeki firmalarla stratejik işbirlikleri kurarak, bazen de rakip gördükleri firmayı satın alarak, rakiplerinin karşısına çıkma yoluna gitmeleridir. Stratejik işbirlikleri, öncelikle şirketler arasında entegrasyonlar, işbirlikleri ve stratejik bağların gittikçe artması, ortak girişim, personel mübadelesi, ortak proje, mülkiyet ortaklığı veya ortak üretim gibi yollarla, yakın bağlar kurulması yoluyla, faaliyetlerini yürütmektedirler (Mutlu, 1999, 11-13).

Küresel pazarlarda daha planlı stratejiler uygulama yönünde gittikçe daha güçlenen bir yaklaşım, şirketlerin kendi ülkelerinin pazarlarındaki firmalar arasındaki uluslararası koalisyonlar ya da işbirliği anlaşmaları yapmalarınıdır. İşbirlikleri, rakiplerin teknoloji, pazar erişimi ve benzeri alanlarda küresel bir strateji uygulamanın zorluklarını aşmak için ekip oluşturmalarına olanak tanımaktadır (Mutlu, 1999, 11-13).

Yerel bir işletme, uluslararası bir işletmeye dönüşürken birbirlerinden farklı ama birbirleriyle bütünleşen bir takım aşamalardan geçmektedir. Bu aşamalar, süre açısından her bir işletme için farklılıklar göstermektedir. Bazı işletmeler bu aşamaları kısa bir sürede tamamlarken bazıları ise, yıllarca süren bir süreç yaşamaktadırlar. Bu süreçteki başka bir özellik de her işletmede yaşanan aşamaların birbirinden farklı olma olasılığıdır.

Yerel aşamadan uluslararası faaliyetlerde bulunan bir şirkete dönüşmeye ihtiyaç duyan şirketleri işbirliğine yönelten aşamaların incelenmesinde fayda vardır.

Bu aşamalar (Mutlu, 1999, 11-13);

- İhracat Aşaması: İhracat aşaması, çoğu zaman bir işletmenin dış piyasalarla tanıştığı ilk adım olarak sayılmaktadır. İşletmenin sınır ötesi faaliyetlerde bulunmaya başlaması için başlıca iki sebep bulunmaktadır.

Birincisi; yerel kaynaklardan daha ucuz maliyetlerde girdi elde etmek için ithalat yapma yolu tercih edilebilmektedir.

İkincisi; yerel faaliyetler yapma sonucu elde edilen üretim, var olan pazarları korumak veya yeni pazarlar elde etmek için dış pazarlara satma amacıdır. Başka bir deyişle, dolaylı ya da dolaysız ihracat yapılmaktadır. Her iki durumda da uluslararasılaşmanın ilk adımı atılmış demektir.

-Doğrudan Satış ve Pazarlama Aşaması: İhracat yoluyla dış pazarlara girebilen firmalar, ikinci aşama olarak yabancı ülkelerde satış veya pazarlama birimleri açmak ya da ürettiklerini pazarlayacak işletmelerle araştırmalar yapmak yoluna giderler. İhracat yapılan ülkelerde pazarlama birimleri kullanmanın iki önemli avantajı bulunmaktadır. Birincisi, açılacak olan bu birimlerin (şubelerin) yerel arz ve talep koşullarına olan yakınlıkları ve tecrübeleridir. İkincisi ise; ticari ilişkilerin ve dolayısıyla satışların artışına yapacakları potansiyel katkıdır.

-Dışarıda Ortak Üretim Aşaması: Dış bir ülkede ortak üretime başlamakla firmalar uluslararasılaşma sürecinde etkili bir adım atmış olacaklardır. Böylelikle üretim sürecinin bir kısmı ev sahibi ülkeden yabancı bir ülkeye transfer edilmiş olmaktadır. Dışarıda ortak üretime başlayan işletme, çoğunlukla teknoloji ve bilgi transferini de gerçekleştirmek zorunda kalmaktadır.

-Küresel Entegrasyon Aşaması: Çokuluslu işletmelerin küresel işletmeye dönüşmesi olarak adlandırılabilir bu aşamada dış ve iç faaliyetler tamamen entegre hale gelmekte, başka deyişle bütünleşmektedir. Bu aşamada çokuluslu işletmelerin yönetim yapısı, organizasyon yapısı, üretim ve pazarlama faaliyetleri birleşmekte ve tüm dünyadaki faaliyetlerde küresel stratejiler uygulanmaya başlanmaktadır. Günümüzde, uluslararasılaşma sürecinin küresel entegrasyon anlamındaki boyutunda, bir dizi faktör etkilidir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ve hızla küreselleşen dünya ekonomisi, 1990'lı yıllardan itibaren pazar koşullarını etkilemiş, değiştirmiş ve farklı şirket yapılanmalarına neden olmuştur. Teknolojinin getirdiği yenilikler, her ne kadar rekabet ortamının yaratılmasında ve büyüme sürecinde önemli bir etken olsa da, doymuş pazarlarda ürünlerin kalite ve fiyat olarak birbirlerine benzemeye başlaması nedeniyle, şirketler uluslararası pazarlara ulaşmak veya pazardaki rakiplerine karşı güçlenmek için birbirleriyle işbirliği yapmaya yönelmişlerdir (Mutlu, 1999, 45-47).

Tüm dünyada işletmelerin uluslararası hale gelme eğilimi her geçen gün artış göstermektedir. Gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan ülkeler olsun firmalar uluslararasılaşma çabası içine girmektedirler. Firmaları bu çabaya iten, çeşitli çevresel, ekonomik ve ülkelerden kaynaklanan nedenler söz konusudur.

Uluslararası pazarlar, tehditleri ve fırsatları beraberinde bünyesinde barındırmaktadır; fakat ulusal sınırlar ile yetinmeyip dışa açılmak isteyen firmalar, riskleri göze alıp bu zorlu yarışa girmektedirler. Firmalar hayatta kalabilmek, kar fırsatları elde etmek, bireylerin tüketim eğilimleri de küresel bir hale geldiği için küreselleşme çabası içine girmektedirler. Küreselleşme süreci, günümüzde kendi kurum ve kurallarını yaratmakta, ya da var olanları kendi değerlerine göre şekillendirmektedir. Bu süreç içinde, üretim faaliyetleri ve örgütlenme biçimleri de etkilenmiştir (Yılmaz, 2007).

Özellikle küreselleşmenin yarattığı uluslararası ticaret ve hizmet fırsatları firmalar tarafından değerlendirilmektedir. Teknolojide yaşanan yenilik ve kolaylıklar, maliyet ve ulaşım avantajı sağladığı için firmaların, uluslararası faaliyetlerini destekler niteliktedir.

Bu bağlamda günümüzde uluslararası şirketler, dünya çapında üretim ve hizmet konusunda örgütlenme çabalarını arttırmışlar ve bu süreçte önemli bir mesafe almışlardır. Günümüzde uluslararası şirketlerin örgütlenme şekilleri siyasal, ekonomik ve toplumsal sonuçları bağlamında sıkça tartışılmaktadır. Bu bağlamda ilgili tartışmalarda, uluslararası şirketlerin sınır aşan faaliyetleri hem eleştirilmekte hem de kendisine taraftar bulmaktadır.

Küreselleşmenin sonucunda serbest ticaret, sınırların açılması, ucuz ve kaliteli ürünlerin pazarda yerini alması ve pazarların genişlemesi özel ya da kamu sektörü yatırımcılarını bu piyasa içinde rekabete mecbur etmiştir. Böylesi bir yarışta koşamayan, farklılık yaratamayan işletmelerin ayakta kalabilmeleri oldukça güç hale gelmiştir. Küreselleşen dünyada ve artan rekabet ortamında, piyasada varlıklarını sürdürebilmeleri amacıyla organizasyonel değişim sürecine girmek durumunda kalan işletmeler, küresel rekabette üst sıralarda yer alabilmek için yeniden yapılanma sürecine girmeleri, rakipleriyle stratejik birlikler kurmaları ve bütünleşmeleri gerekliliğinin farkına varmışlardır (Sabır, 2007, 44).

Küreselleşme sürecinde işletmelerin çeşitli yatırım ya da faaliyetlerinin farklı etkileri söz konusudur. İşletmelerin stratejik işbirlikleri oluşturmalarının ekonomik ve toplumsal açıdan farklı faydaları bulunmaktadır. Bunlardan biri istihdam ile ilgili olanıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelere yapılan stratejik işbirliği şeklindeki yatırımların o ülkedeki istihdama çeşitli etkileri vardır. Bu bağlamda, toplumların ekonomik açıdan en genel amacı, bireylerin refah seviyesini yükseltmek için gerekli olan ekonomik politikaları uygulamak olduğuna göre stratejik işbirliklerinin bu yöndeki etkileri incelenmeye değer bir konudur (Yılmaz, 2007, 138). Hükümetler tarafından uygulanan politikalar içinde istihdam konusu, üretim faktörlerinden biri olan emeğin iktisadi olduğu kadar beşeri boyutu nedeniyle de ayrı bir öneme sahiptir. Bunun yanında ülkelere yapılan özel sektör yatırımları da devletin istihdam politikalarına katkı sağlamaktadır. Bu süreç küreselleşme süreci ile de daha da hız kazanabilmektedir.

2.4. Küresel Yönetim Kavramı ve Yönetişim İle İlişkisi

2.4.1. Uluslararası İlişkiler Teorileri: Neoliberal Kurumsallaşma

II. Dünya Savaşının sonundan 1970'li yıllara kadar en parlak dönemini yaşayan dünya kapitalizmi 1970'lerden itibaren ekonomik ve toplumsal yapıyı derinden

etkileyen bir buhrana girmiştir. Bu buhran sonucunda 1980’lerde İngiltere’de Thatcher ve ABD’de Reagan hükümetleri ekonomik alanda devlete yeni roller belirlemiştir. Bu rolü de meşrulaştırmak için “Devletin ekonomiye müdahalesi, piyasa dengelerini bozar, yoksul kitlelere yapılan yardımlar bu kitleleri rehavete götürür, onları rekabet ortamından uzaklaştırır ekonomiye katılmaları engellenir ve dengeler bozulur.” söylemlerini kullanmışlardır. Bunun yanında yeni görüşe göre devletin elindeki tekeller ekonomik dengeyi bozmaktadır. Bu özelleştirme politikalarının başlamasına bir işarettir. Yine devlet sosyal devlet rolünü bir kenara bırakmalıdır (Pierson, 2005).

Yine bu söylemler ışığında 1945–1980 döneminde devletin işlevleri ile konumu bir önceki döneme göre nasıl sorgulanmışsa, 1980 sonrası yeni dünya düzeni çerçevesinde bu unsurlar bir kez daha sorgulanarak yeniden tanımlanmıştır. Yeni düzen, kamu yönetimi disiplinine her şeyi bir işletme olarak görme önerisinde bulunmuştur. Bu yeni düzende alternatif isim kamu işletmeciliği disiplini olarak sunulmuştur

Böylece bu bunalım, neo-liberal ideolojiyi doğurmuş, gelişmiş ülkelerde Keynesçi ekonomik politikalara, az gelişmiş ülkelerde ise ulusal kalkınmacı devlet politikalarına ve bunları uygulayan kurumlara yeni bir cephe açmıştır. Bu dönemle birlikte neo-liberalizm yeni bir ideolojik ve siyasal hegemonyanın kuruluşuna yönelmiştir.

Yaşanan krize çözüm olarak geliştirilen çabalar; özelleştirme, deregülasyon, liberalizasyon ve piyasalaştırma gibi süreçleri içine almıştır. Bu süreçler kamu yönetimi ve örgütleri de etkilemiş “reform” adı altında girilen çalışmalarla 1980’lerden bu yana çok hızlı bir değişim rüzgarı yaşanmaya başlamıştır. 1980 sonrası değişimin en önemli sonuçları geleneksel kamu yönetimi yaklaşımından yeni kamu işletmeciliği yaklaşımına, bürokratik devlet örgütlenmesinden girişimci devlet örgütlenmesine geçiştir (Ekşi, 2004).

Yeni sağ politikaları ekonomik, siyasal, yönetsel ve sosyal boyutları olan kapsamlı bir dönüşümü içine alır. Yeni-sağ anlayışının devlet-kamu yönetimi örgütlenmesine ve işleyişine yansımaları olarak, “devletin/kamu yönetiminin ve kamu faaliyet alanının özellikle ekonomik nitelikli olanlardan başlayarak küçültülmesi, daraltılması”; “daraltılan bu alanda kamu faaliyetlerinin ve kamu örgütlerinin kamu

işletmeciliği anlayışı etrafında yapılandırılması ve işletilmesi” olarak iki temel nokta etrafında toplanabilir.

2.4.2. Yeni Kurumcu İktisat

Amerikalı iktisatçıların iktisat teorisine yaptığı önemli katkılarından biri de "Kurumcu Okul" (Institutionalist School) dur. 20. yüzyılın hemen başında ortaya çıkan bu düşünce, okulun kurucusu olarak kabul edilir. Ortodoks teoriyi eleştiren ve kurumculuğun teorik temellerini oluşturan Veblen'in yanında iki iktisatçı daha vardır. Bunlardan birisi istatistiksel yöntemlerin kullanılmasına büyük önem veren ve böylelikle " Tümevarım" (induction) yöntemini iktisadi analize yerleştiren Mitchell, diğeri de yasama yoluyla ekonomik ve sosyal reformların gerçekleştireceğini savunan ve yaşadığı dönemde pek çok reformun yapılmasına öncülük etmiştir. Yaklaşımın doğuş sebepleri şöyledir (http://www.odevlik.com/odev-tez/odev_id42929_4.html):

İç savaş ile I. Dünya Savaşı arasındaki dönemde Amerikan ekonomisi, dünyanın en büyük ve en güçlü ekonomisi haline gelmiştir. Ancak toplumdaki gelir grupları arasındaki farklar derinleşmiştir. Ücretli kesim yoksullaşmıştır. Uzun çalışma saatleri, iş güvenliğinin olmaması, vergi yükü gibi olumsuzluklar, toplumda büyük gerginliğe yol açmıştır. 1870'lerde başlayan monopolcü (tekelci, tek satıcı) eğilimlerle, toplumda büyük şirketler hem ekonomik hem de politik yönden güçlü hale gelmişlerdir. Meydana gelen elektriklemler, işçi hareketleri ise polis ve asker gibi güçlerle bastırılmaya çalışılmıştır. Bu sebeplerden ötürü iktisatçılar bu dönemde, mevcut iktisat teorilerine olan güvenlerini kaybetmişler, Klasik ve Neoklasik teorilerin varsayımlarını eleştirmeye başlamışlardır. Dikkatlerine fakirlik, toplumdaki gelir dengesizliği, durgunluk ve büyük toplum kurumlarındaki büyük israfa çevirmişlerdir. Onlara göre tek çözüm, toplumsal kontrol ve reformdur. Bunu da devlet yapmalıdır.

2.4.3. Yeni Kamu İşletmeciliği

1980'li yıllar yeni sömürgeci dönemin bittiği ve yeni bir dünya düzeninin kendini hissettirdiği yıllardır. Bu yıllarla birlikte kamu yönetim disiplini var olan prestijini yitirmeye başlamıştır. Yeni değişim rüzgârı 1980 öncesi kalkınmanın taşıyıcısı olarak görülen devlet ve kamu yönetimini kalkınma önündeki engeller olarak görmeye başlamıştır. Devlet müdahalesi kaynak israfına yol açmış, hızla büyüyen bürokrasi

girişimcilik ruhunu zedelemiştir. Kalkınmada hedef, devlet dışı toplumsal güçler tarafından ulaşılabilecek bir hedeftir (Ekşi, 2004; Al, 2006).

1980’li yılların kamu yönetimi uygulamasındaki etkileri daha şiddetli olmuştur. Özelleştirme ve devletin küçültülmesi, düzenleme dışı bırakma (deragulation), kamu hizmeti alanındaki değişim, kamu yönetiminde işletmecilik anlayışı, pazar türü düzenekler, sonuca yönelik yönetim ve başarıya göre ödeme düzenleri dikkat çeken ve üzerinde tartışılan en temel konuları oluşturur. Bu gelişim ile kamu yönetiminin “kamusal” olma niteliği kaybolmaya başlayarak, yapı ve işlevlere yönelik anlayışın bu alanda da ağırlığı artmıştır.

1980’li yıllara gelinceye kadar kamu yönetiminin yapısında ve işleyişinde etkili olan bu geleneksel kamu yönetimi anlayışı, bu yıldan sonra ortaya çıkan ve günümüzde de etkisini sürdüren ekonomik, toplumsal ve siyasal olgular sonucu, değişme ve gelişme yönünde güçlü bir baskı altına girmiştir. Bu anlamda kamu yönetiminin yapı ve işleyişindeki geleneksel kalıpların dışına çıkan yeni arayışlar yoğunluk kazanmıştır. Geleneksel yönetim modelinin modası geçerken bir taraftan toplumsal aktörlerin rolü artmakta, diğer taraftan merkezi yönetimin zayıfladığı görülmektedir (Azak, 2006).

Geleneksel kamu yönetimi anlayışının değişmesine neden olan faktörleri, dünyanın son yirmi yıl içindeki toplumsal, ekonomik ve demografik gelişme eğilimleri, teknolojik değişmeler ve buna bağlı olarak bilginin, veri tabanlarının önemli hale gelmesi, hizmet sunumundaki yeni teknikler, bürokrasinin israfa yol açması, sürekli değişen çevrenin esnek ve uzun vadeli planlamayı gerekli kılması olarak sıralamak mümkündür.

Küreselleşme süreci ile birlikte birey ya da yurttaş tipolojisinde de farklılıklar yaşanmıştır. Artık bireyler kendilerini sadece yurttaşlık kimliği ile ifade etmiyorlar. Çevreci olmak, siyahi olmak, eşcinsel olmak, yerel ve etnik aidiyetler ve benzeri kimlik yapıları ön plana çıkmıştır. Bireysel kimlikler çeşitlilik ve artış gösterdikçe, istek, talepler yanında hak ve sorumluluklarda farklılaşmaktadır. Bu durum elbette ki kamu yönetim anlayışını, devlet-toplum ilişkileri bağlamında etkilemektedir.

Kamu yönetiminde daha önceleri sosyo-kültürel istikrar, otorite, göz ardı edilebilen ekolojik değerler söz konusu iken; bugün değerlerin sürekli değişmesi, halkın daha kaliteli ve çeşitli hizmet talebi, yine halkın kendini ilgilendiren kararları bilmek

için bazı veri ve bilgileri edinmek istemesi, sorunların iç içe geçmesi, sorunların nedenlerinin birbirine bağlı olması, ekolojik değerler ve artan mali kaynak sıkıntısı ön plana çıkmaktadır (Sarıbay ve Keyman, 2000).

Kamu yönetiminde değişimi gerekli ve kaçınılmaz kılan temel sorun, kıt kaynakların akılcı ve verimli kullanılması gereğidir. Bu sebeple, kamu yönetiminin daha az kaynakla daha fazla ve kaliteli hizmet üretmek zorunda olduğu ortadadır. Bu anlayış, devletin toplumdaki rolünü yeniden tanımlamaya, devleti asli fonksiyonlarına geri döndürmeye yönelik, işleyişinde etkinlik ve verimliliği artırmayı esas alan, katılım, açıklık, yönetişim, hesap verebilirlik gibi kavramları kamu yönetimine sokan yeni kamu yönetimi anlayışından başka bir şey değildir (Azak, 2006).

Küresel ekonomik sistem içinde uluslararası arenada rekabet eden devlet, kendi egemenlik alanında da küreselleşmenin ulusal ekonomi ve toplum yapısında yarattığı etkilerle kendisini uyumlaştırma çabasıdadır. Kamu sektöründe, hizmetleri daha az maliyetle ve daha kaliteli sunabilmenin yeniden yapılanmayla mümkün olabileceği görülmüştür.

Kamu yönetimi, yeni anlayışı ile; iyi işleyen, kaynakları rasyonel kullanarak rekabetçi zihniyetle hizmet üreten, kendini yetkili saymak yerine sorumluluk bilinci ile hareket eden, merkeziyetçi anlayıştan uzaklaşarak yerel yönetime yetki ve sorumluluk devreden eğilimi benimsemektedir. Bu gelişmeler neticesinde yeni kamu yönetimi anlayışı yeni görev ve değerler içermektedir. Bu anlayışta kamu yönetimi (Ekşi, 2004);

- yönlendiren, örgütleyen, aracılık eden ve yol gösteren,
- kaynakları eskiye oranla daha verimli ve akılcı kullanan,
- kamu hizmetlerinde kalite ve tasarrufa yönelik kaynak kullanımını hedefleyen,
- halkın beklenti ve önceliklerini dikkate alan ve onları müşteri olarak gören,
- performans hedeflerine, kalite ve verimliliğe, miktardan daha fazla önem veren,
- piyasa mekanizmalarına önem veren,
- örgütlerini vizyon ve stratejiler ile yönlendiren konumdadır.

Bu değişim içinde en dikkat çekici unsur, halkın beklentilerini ve önceliklerini dikkate alarak onu müşteri olarak gören anlayıştır. Çeşitli açılardan tartışılan bu anlayış;

- halkın hizmet taleplerinin farkında olunması,
- halkın önceliklerini ve şikayetlerini dikkate alarak hizmetlerin yönlendirilmesi,
- mekan olarak halkın hizmetlere ve kamu örgütlerine kolay ulaşılabilirliğine önem verilmesi,
- halkın kararlara katılımı,
- örgütün saydamlığı

gibi konularda, kamu örgütlerinde önemli değişimlerin sinyali olarak yorumlanabilir (Azak, 2006).

Kamu yönetiminde yaşanan yeniden yapılanma çalışmaları, yerel hizmetleri güçlendirme ve devleti küçültme politikası, dolayısıyla, özelleştirme şeklinde belirginleşmektedir. Bu politikalara göre bazı hizmetleri yerel yönetimler üstlenecek, diğer bazı görevler ise ya özel kesime, ya sivil toplum örgütlerine devredilecek, ya da kamu-özel kesim ortaklığı ile yürütülecektir (Ekşi, 2004, 98).

Bu anlayış ve değişim; kamu hizmeti sunmadan işletme niteliğine, örgüt ve yönetim anlayışından demokratikleşmeye, etkin ve verimli hizmet sunma ilkelerinden modern yönetim tekniklerine, teknolojik etkileşimden işbirliği çabalarına, alternatif hizmet sunma yöntemlerinden sosyal sorumluluk ve ahlak anlayışına kadar iki binli yıllarda belediyelerin görünümünü belirleyen birçok alanda kendini göstermekte, ağırlığını duyurmaktadır.

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan toplumlarda kamu yönetimindeki yeni bakış açısı ve coğrafi, sosyo-ekonomik, yönetsel faktörler, hizmetlerin topluma sunulmuş biçimlerini etkilemekte ve farklılık oluşturmaktadır. Kalkınma amaçlarına ulaşmada temel unsur olan kamu yönetimi yapısının değişen toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel koşullara uyumlu kılınması önem taşımaktadır (Ekşi, 2004, 98).

Bu bağlamda, toplumun içinde bulunduğu koşulların çözümlenmesi, ülkenin temel sorunlarının belirlenmesi gerekmektedir. İşgücü, fiziksel, örgütsel kaynaklar, yönetim modeli, kültürel değerler, siyasal yapı vb. etmenler yönetsel etkililiği olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. Gelişme olan ülkelerde kamu kesiminin rolü daha karmaşık hale gelmekte, kalkınma önceliklerinin seçiminde zorunluluklar ortaya çıkmaktadır.

Kamu sektöründeki değişikliğe, özel sektörde yaşanan hızlı değişimin önemli etkisi olmuştur. Ulusal ve uluslararası düzeydeki rekabet, özel sektörün yönetim ve personel politikalarını değiştirme yönünde sürekli bir baskı unsuru oluşturmuştur. Örgütler, otoritelerini desantralize ettiler, hiyerarşik yapılarını gevşettiler, dikkatlerini kaliteye, yeniliğe ve müşterilerin taleplerine daha çok yönlendirdiler. Küreselleşme, bu değişikliğe daha da hız kazandırmıştır.

3.BÖLÜM

FİNANSAL SERBESTLEŞME VE ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİ

3.1. Finansal Serbestleşmenin Anlamı ve Kapsamı

Finansal serbestleşmeyi tanımlamadan önce, çok genel bir ifadeyle, ekonomik serbestleşmeyi tanımlamak gerekmektedir. Ekonomik serbestleşme, bir piyasadaki miktar ve fiyat sınırlamalarının ortadan kaldırılması olarak tanımlanabilir. Serbestleşme ifadesinin, “ticari serbestleşme” (mal piyasalarında serbestleşme) ve “finansal serbestleşme” (para piyasalarında serbestleşme) olmak üzere iç içe geçmiş iki boyutu vardır (Kazgan, 1988, 333).

Ticaretin serbestleştirilmesi, ‘serbestleşmenin ilk aşamasını oluşturur. Bir diğer deyişle, serbestleşme uygulamalarına, öncelikle mal piyasalarının serbestleştirilmesi ile başlanır ve bu süreç devam ederken ya da tamamlandıktan sonra serbestleşmenin ikinci aşamasına geçilir. Mal piyasalarının serbestleşmesi; esnek ve reel döviz kuru politikası esas alınarak ihracatın ve ithalatın serbestleştirilmesini ifade etmektedir. Bununla ihracatın artırılmasına yönelik reformlar ve sanayi sektörünün dünya pazarlarında rekabet edebilmesinin sağlanmasına yönelik politikalar ile ihracatın serbestleştirilmesi hedeflenirken, diğer taraftan da, miktar kısıtlamalarının kaldırılması ya da azaltılması, ithalat yasaklarının kaldırılması ve ithalat işlemlerinin kolaylaştırılması gibi politika değişiklikleri ile ithalatın serbestleştirilmesi hedeflenir (Seyidoğlu, 2003, 142).

Serbestleşme olgusunun ikinci boyutunu ise, finans alanındaki serbestleşme oluşturmaktadır. Finansal serbestleşmeyi, finans piyasaları üzerindeki kontrol ve sınırlamaların ortadan kaldırılması olarak tanımlamak mümkündür. Bir diğer deyişle finansal serbestleşme, finansal sermaye üzerindeki kontrol ve kısıtlamaların kaldırılması ya da en aza indirilmesi yoluyla, "sermaye faktörü üzerindeki serbest piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırma" girişimi ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilebilir (Seyidoğlu, 2003, 142).

3.2. Finansal Baskı ve Etkileri

Finansal serbestleşmenin kuramsal temelini, ilk olarak 1973 yılında McKinnon ve Shaw'ın birbirinden bağımsız olarak yaptıkları çalışmalarında ortaya koydukları Finansal Baskı Kuramı oluşturmaktadır. Genelde, finansal sektördeki her türlü kısıtlama ve müdahale, özelde ise negatif reel faiz politikaları şeklinde uygulanan iktisat politikaları, McKinnon ve Shaw tarafından "finansal baskı" olarak adlandırılmaktadır (Kazgan, 1988, 335-336).

1970'li yıllara değin gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ), finansal piyasalara ilişkin olarak uygulanan iktisat politikalarının ortak yönlerinden birisi, bu politikaların müdahaleci nitelikte olmalarıdır. Müdahaleci, politikaların temel amacı, GOÜ'lerde az miktarda olan tasarrufların, büyüme için öncelikli olan yatırımlara devlet eliyle yönlendirilmesidir. Finansal baskı politikalarının uygulanmasının hem politik hem de ekonomik nedenleri bulunmaktadır. Özellikle, Keynesci kuramın düşük faiz politikalarının yatırımları artırması savı nedeniyle, birçok GOÜ yatırımlarını arttırabilmek için yapay olarak düşük ve reel olarak negatif faiz politikaları uygulamışlardır (Seyidoğlu, 2003, 142). Bu uygulamanın ise, tasarrufları azaltarak finansal kaynak birikimini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Finansal baskı ile ilgili düzenlemeler ülkeden ülkeye ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullara göre farklılık göstermekle birlikte, bu sürecin değışmeyen bazı ortak özellikler taşıdığı bilinmektedir.

3.3. İç ve Dış Finansal Serbestleşme

Yurtiçi finansal serbestleşme, temel olarak faiz oranlarının piyasa güçleri tarafından belirlenmesi şeklindeki finansal düzenlemeyi ifade etmektedir. Yurtiçi finansal piyasalarda serbestleşmenin sağlanmasına yönelik ilk adım, faiz oranlarının kamu otoriteleri tarafından değil, arz ve talep koşullarına göre piyasa güçleri tarafından belirlenmesini ifade etmektedir. Bununla birlikte, faizler üzerindeki yüksek karşılık oranları, vergiler ve fonlar gibi mali yüklerin azaltılması, kredi tavanlarının kaldırılması, finansal piyasaya girişlerin kolaylaştırılarak, finansal araçların çeşitlendirilmesi, hisse senedi piyasalarının serbestleştirilmesi gibi düzenlemeler de yurtiçi finansal piyasaların serbestleşmesi yönünde uygulanan politikalar arasındadır (Boratav, 2006, 74-77).

Yurtdışı finansal serbestleşme ile yurtiçinden dışarıya doğru ve dışarıdan yurtiçine doğru sermaye giriş-çıkışlarının serbestleştirilmesi amaçlanmaktadır. Yurtdışı finansal serbestleşme ile; yerleşiklerin, yurtdışı piyasalardan borçlanabilmesi ve yerleşik olmayanların yurtiçi mali piyasalarda plasman yapabilmesi serbest hale gelir. Bir diğer deyişle, yurtiçine doğru her iki kaynaktan sermaye girişinde sınırlama ve denetimlerin kalkması sağlanmış olur. Yerleşiklerin yurtdışına serbestçe sermaye transfer edip yabancı varlık kalemlerini tutabilmeleri, yerleşik olmayanların da aynı şekilde yurtiçi mali piyasalardan borçlanabilmeleri sağlanmış olur. Yerleşiklerin yurtiçinde yabancı paralar üzerinden serbestçe bütün işlemleri yapabilmelerine olanak sağlanmış olur (Kazgan, 1997, 137).

Yukarıdaki üç unsurdan ilk ikisi, sermaye akımlarının serbestleştirilmesinin gereği iken üçüncüsü, ilk ikisi ile birlikte tam finansal serbestleşmeyi oluşturmaktadır. Yurtdışı finansal serbestleşme sonucunda, yurtiçinde yaşayanların dış piyasalardan serbestçe borçlanabilmesi ve dışarıya serbestçe sermaye transfer edebilmeleri, yabancı paralar üzerinden serbestçe bütün işlemleri yapabilmeleri; yabancıların yurtiçi finans piyasalarından serbestçe borçlanabilmeleri ve bu piyasalarda plasman yapabilmeleri sağlanmış olur (Kazgan, 1997, 137).

Genel kabul gören görüş, finansal serbestleşmenin gerçekleştirilmesinde öncelikle yurtiçi finansal piyasalarda serbestleşmenin sağlanması, bu süreç tamamlandıktan sonra, yurtdışı finansal serbestleşmenin gerçekleştirilmesi gerektiği yönündedir. Bir diğer deyişle finansal serbestleştirmede ilk aşamayı yurtiçi finansal serbestleşme oluştururken yurtdışı finansal serbestleşme ikinci aşamayı oluşturmaktadır.

3.4. Serbestleşmede Sıra ve Süre Sorunu

Ekonomide piyasalar arasındaki sıkı etkileşim, serbestleşme programlarında sıra ve süre sorunlarını ön plana çıkarmaktadır. Piyasaların belirli bir sıralama içinde serbestleştirilmesi gereği, bütün piyasaların eşanlı olarak serbestleştirilemeyeceği ya da serbestleştirilmemesi gerektiği şeklindeki genel kabul görmüş bir düşünceden kaynaklanmaktadır. Yazında, serbestleştirilecek piyasaların öncelik sıralamasının doğru bir şekilde yapılmasının, serbestleşme politikalarının başarısı için oldukça önemli olduğuna ilişkin birçok görüş bulunmaktadır. Süre sorunu ise, serbestleşmenin hemen mi yoksa kademeli bir şekilde mi gerçekleştirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır.

Yazında serbestleşmenin kademeli olarak gerçekleştirilmesine ilişkin bir görüş birliği bulunmaktadır (Somel, 1993, 99).

1980'li yıllarda Arjantin ve Şili gibi birçok GOÜ'de finansal serbestleşme deneyiminin krizle sonuçlanması üzerine, sorunun çeşitli serbestleşme ve reform önlemlerinin yanlış sıralanmasından ve zamansız yürürlüğe konulmasından kaynaklandığı öne sürülerek, finansal serbestleştirme için en doğru sıralamasının ne olması gerektiği konusu tartışılmaya başlanmıştır (Kazgan, 1997, 139).

Serbestleştirmenin sıralaması konusunda ilk kapsamlı analizi yapmış olan McKinnon, dış ticaret, yurtiçi finansal piyasalar ve mal piyasası üzerindeki denetimler kaldırıldıktan sonra sermaye hareketleri kısıtlamalarının gevşetilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Sermaye hareketleri kısıtlamalarının gevşetilmesi, ulusal paranın değerlenmesine yol açan sermaye girişlerini de beraberinde getirecektir. Ancak dış ticaretin serbestleştirilmesi, dış ticarete konu olan mal ve hizmet üreten sektörler için görece fiyat koruması gerektirdiğinden, ulusal paranın değerlenmesi istenmemektedir. Ayrıca McKinnon mali açığın, dış ticaretin serbestleştirilmesinden önce giderilmesi gerektiğini belirtmektedir (Somel, 1993, 99-100).

Ancak dış ticaretin mi yoksa sermaye hareketlerinin mi daha önce serbestleştirilmesi gerektiği konusunda düşünce ayrılıkları bulunmaktadır. Bir görüşe göre, öncelikle sermaye hareketleri serbestleştirilirse, dış ticaretle uğraşan sektörler ortaya çıkan yeni denge kurlarına kendilerini baştan ayarlarlar. İkinci görüşe göre, dış ticaretin serbestleştirilmesinden bir süre sonra, dış ticaret ile uğraşan sektörler yeni rejime alışınca, sermaye hareketleri serbest bırakılmalıdır. Dış ticaretin serbestleştirilmesi reel sektörde zahmetli bir uyum ve yeniden yapılanma süreci gerektirdiğinden dolayı, sermaye hareketlerinden önce serbestleştirilmesinin daha uygun olacağı ileri sürülmektedir (Seyidoğlu, 2003, 145). Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ise, başlangıçta ulusal paranın reel olarak aşırı değer kazanmasına yol açmaktadır. Ulusal paranın değerlendirildiği bir ortamda dış ticaret serbestleştirildiğinde, piyasa sinyalleri ihracatı azaltma ve ithalatı artırma yönünde özendirici olmaktadır. Dış ticaretin sermaye hareketlerinden önce serbestleştirilmesini savunan görüş, dış rekabete ve şoklara dayanacak bir üretim-ihracat yapılanmasını gerçekleştirmeden, reel sektörün ulusal paranın aşırı değerlenmesinin etkisinde kalmasını sakıncalı görmektedir. Ayrıca

sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile birlikte, zor bir uyum dönemine giren reel sektörün, dışarıdan borçlanma olasılığı da artmaktadır (Somel, 1993, 99-100).

3.5.Finansal Serbestleşme Politikalarının Kuramsal Temelleri

Ekonomik serbestleşme fikrine kaynaklık eden düşünce akımı liberalizmdir. Liberalizm, İngilizce kökenli “liberty” kelimesinden türetilmiş olup, “özgürlük”, “hürriyet” ve “serbestlik” anlamlarına gelmektedir. Başlangıçta siyasi bir düşünce akımı şeklinde doğan liberalizm, Adam Smith ve diğer klasik iktisatçıların çalışmalarıyla iktisadi bir doktrin olma özelliğini kazanmıştır (Aktan, 1994, 1). Bireycilik, özgürlük, piyasa ekonomisi ve sınırlı devlet anlayışı liberalizmin temel görüşleri arasında yer almaktadır (Savaş, 2000, 57).

Ekonomik serbestleşme veya liberalizasyon klasik iktisadi düşüncede anlamını bulan bir kavramdır. Liberalizm ekonomik alanda “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” (Laissez-faire, Laissez-passer) sözü ile ifade edilmektedir. Klasik iktisatçılar ekonomik sistem olarak piyasa ekonomisini savunmaktadırlar. Piyasa ekonomisi; rekabete dayalı, karı esas alan, özel mülkiyet, miras, sözleşme yapma, teşebbüs ve tercih özgürlüğünün güvence altına alınmış olduğu bir ekonomik sistem modelidir (Savaş, 2000, 57-58).

Piyasa ekonomisini belirleyen temel özelliklerden biri “ferdiyetçi” (bireyci) olmasıdır. Bu sistemde fertlere dışarıdan herhangi bir görüş veya davranış biçimi empoze etmek söz konusu değildir. Piyasa ekonomisinde fertler, ister tüketici ister üretici olsunlar, kişisel çıkarlarını en iyi şekilde koruyacak kararları almakta yani rasyonel davranmaktadırlar. Fertlerin bu şekildeki rasyonel davranışları “toplumsal düzeni” sağlayan temel unsur olarak kabul edilmektedir.

Piyasa ekonomisinin gelişme sürecinde finans sektörünün rolü konusundaki tartışmalar hemen hemen bir yüzyıldır sürmektedir. Finans sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkileri konusunda yapılan ilk çalışma Schumpeter’e aittir. Schumpeter (1911), çalışmasında gelişmiş bir finansal sektör tarafından sağlanacak hizmetlerin, verimlilik ve büyüme artırıcı etkileri üzerinde durmuştur. Schumpeter'in bu konuda yaptığı çalışmanın ardından, finansal sektörün ekonomik büyüme üzerindeki

etkilerinin ne olabileceğine dair pek çok ampirik ve teorik çalışma ortaya konmuştur (Eschenbach, 2004, 1).

Bu konudaki çalışmalar ilk başlarda, ekonomik gelişmede finansal sektörün nedensel bir rol oynayıp oynamadığı konusu üzerine odaklanmış; Joan Robinson (1952)'un, finansal gelişmenin, ekonomik gelişme üzerindeki etkisinin görece olarak önemsiz olduğu fikri, 1960'ların sonlarına kadar hakim olurken, Gerschenkron (1962), Patrick (1966) ve özellikle Goldsmith (1969), ekonomik gelişme sürecinde finansal sektörün itici bir güç olarak önemli rolü olduğunu vurgulamışlardır. 1970'lerde tartışma, finansal baskı olgusu hükümetlerin büyüme ve gelir yaratmak için uygulamaya koydukları yapay olarak düşük faiz oranları ve enflasyonist para politikaları- üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu politikalar Keynes (1936) ve Tobin (1965)'in çalışmaları üzerinde temellendirilmiştir. 1970'li yılların ikinci yarısında ise McKinnon (1973) ve Shaw (1973), finansal baskıların ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratacağını öne sürmüş ve finansal baskı politikalarına karşı finansal serbestleşme tezini geliştirmişlerdir (Eschenbach, 2004, 2).

1980'lerin başında ise Neo-Keynesyen ve Yeni yapısalci iktisatçılar, McKinnon-Shaw okulunu eleştirmişlerdir. Sınırlanmamış finansal serbestleşmenin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratmaktan ziyade, ekonomik büyümeyi yavaşlatacağını öngörmüşler ve bu görüşleri doğrultusunda tezlerini geliştirmişlerdir.

3.6. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Tanımı ve Çeşitleri

Firmaların uluslararasılaşma süreci değişik aşamaları kapsamaktadır. Örneğin firmalar başlangıçta mallarını, yurt dışına ihracat, pazarlama birimleri oluşturma veya lisans anlaşmaları yoluyla satmayı düşünürken son aşamada yurt dışında üretimde bulunmayı ya da diğer firmalarla birlikte ortak yatırımlara yönelmeyi tercih etmektedir.

3.6.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Yabancı sermayeli yatırımların 1950'li yıllarda özellikle gelişmiş ülkeler arasında büyük miktarlara ulaşması, iktisatçıların ilgisini çekmiş ve bu tür yatırımların neden yapıldığı konusunda günümüze kadar birçok teori ileri sürülmüştür. Gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere yapılan hammadde ve yurtiçi pazara yönelik doğrudan yatırımlar dışında, montaj ve fason üretime yönelik farklı yatırım türlerinde

de görülen artış; DYSY (Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları) konusundaki tartışmalara zamanla gelişmekte olan ülkeler boyutunu da eklemiştir.

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları -Foreign Direct Investments- bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere ana merkezinin bulunduğu ülkenin dışındaki ülkelerde, var olan bir firmayı satın almak, yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini arttırmak yoluyla yapılan yatırımlardır. Bu yatırımlar, kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getirir (Seyidoğlu, 2003, 179).

Ülkeler yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmek için çok çeşitli faktörler kullanmakta; DYSY ise çok çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Gelişmiş ülkeler rekabet güçlerini ve kârlarını arttırabilecekleri bir ortam ararken; sermaye ve teknolojik açıdan yetersiz gelişmekte olan ülkeler ise, yabancı sermaye için uygun ortam hazırlama çabasındadırlar. DYSY oluşturan nedenler, sermaye sahipleri ve bu tür yatırımları ülkesine çekmek isteyen ülkelerin çakışan çıkarları doğrultusunda farklılaşmaktadır. Bu nedenle, yatırım yapan çokuluslu şirketin beklentilerinin, yatırım alan ülkenin beklentileri ile örtüşebildiği oranda, yatırım her iki ülke yararına olacaktır (Karluk, 2002, 467).

DYSY'nin son dönemde Asya'da başlayan ve yayılma eğilimleri taşıyan kriz nedeniyle duraksama göstermesi, orta ve uzun vadede küreselleşmenin de etkisiyle tekrar ivme kazanmıştır. Bu ivmeyi etkileyecek özel teşvik ve tanıtma faaliyetlerinin yanı sıra, uluslararası yatırımcılar aşağıdaki faktörlerle birlikte globalleşmenin ve son teknolojik değişikliklerin etkilerini de yatırım kararlarında göz önüne almaktadırlar. Üretim sürecinde sermaye ve teknoloji yoğun tekniklerin kullanımının artması, işçi kullanımını azaltmakta ve dolayısıyla çalışma yerine ilişkin reformlar daha yoğun olarak gündeme gelmektedir. Bölgesel ticari blokların hızlı gelişimi uluslararası ticareti olumlu etkilemekte olup; iç piyasaların daha çok rekabete açılmasına ve dolayısıyla uluslararası rekabete açılmayan yerli şirketlerin bazı sorunlarla karşı karşıya kalmamak için ortak girişim yoluyla (joint venture) yatırıma yönelmelerine neden olabilmektedir. Bu da DYSY için daha açık piyasaların oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Oskay, 1998).

Tablo 3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Ülkeler İtibari ile Dağılımı

	1980	1990	2000	2001	2002	2003	2007
Dünya	55.108	207.878	1.396.53	825.925	716.126	632.599	738.146
Gelişmiş	46.629	172.067	1.134.29	596.305	547.778	442.157	460.022
ABD	16.918	48.422	314.007	159.461	71.331	56.834	95.859
AB	21.485	97.759	696.295	382.620	420.433	338.678	216.440
Gelişmekte	8.455	35.736	253.179	217.845	155.528	166.337	233.227
Orta-Doğu	24	75	9.067	11.775	12.821	24.106	34.897
Çin	57	3.487	40.715	46.878	52.743	53.505	70.630
Türkiye	18	684	982	3.352	1.137	1.752	7.837

Kaynak:<http://stats.unctad.org>

Yetişmiş işgücüne ve esnek işgücü piyasalarına olan ihtiyaç, bilgiye dayalı teknolojilerin uygulanmasında ve tüketiciye yönelmiş girişimci, iletişim ve satış kabiliyetleri olan işgücüne talebi arttırmaktadır. Yabancı sermaye, bu tür ucuz işgücünün bulunduğu ülkelere yönelmektedir. İşletmelerin daha geniş pazarlara ulaşabilmesi amacıyla küreselleşmesi sonucunda üretim, hizmetler ve sonraki hizmetlerin hedef pazarda veya yakınında olması zorunluluğu da diğer bir etkidir. Bilgiye dayalı endüstrilerin gelişmesi, bu alanda rekabetin oldukça yoğun olması nedeniyle yeniliklerin, bilginin ve enformasyonun bulunduğu yerlere yatırım yapma arzusu gelişmektedir (Özyıldız, 2009).

Uzun vadeli karşılaştırmalı üstünlük sağlayan bölgelerde ana şirketin üretim faaliyetlerini destekleyen diğer üretim faaliyetlerinin yoğunlaştırılması maliyetleri azaltan bir etkidir. Böylelikle ana şirkette, gerekli alt yapısı genişlemeye, destekleme faaliyetlerine, promosyona ve arza açık olan bölgelere yatırım yapma arzusu oluşmaktadır. Girdilerin, üretimin küreselleşmesindeki gelişmelere bağlı olarak artan oranda uluslararası bir karakter kazanması sonucunda, yatırım yapacak şirketler için yatırım yapılacak yerin önemi artmaktadır. Üretimde otomasyon ve yeni teknolojilerin kullanımının artması, sanayide geleneksel işgücü becerilerinin üretim sürecindeki önemini azaltmaktadır (Özyıldız, 2009).

Gelişmekte olan ülkelerdeki yurt içi tasarrufların, hızlı bir ekonomik kalkınmayı finanse edecek durumda olmaması, bu ülkelerin DYSY'yi ülkelerine çekmek istemelerinde etkili olan önemli bir faktördür. Hükümetler tarafından uzun vadeli doğrudan yabancı sermaye girişi, kalkınmanın bir parçası olarak görülmekte; ülkedeki gelir oluşumu, sürdürülebilir büyüme, yatırımların artırılması, ihracat, döviz dengesi, ödemeler dengesi, enflasyon, faiz oranları ve vergi gelirleri gibi makro büyüklükleri olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

DYSY'nin ülkedeki endüstriyel verimliliği artırması, ülke içinde ekonomideki teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesi ve rekabetin artması nedeniyle üretilen ürünlerin nitelik, kalite, miktarının ve üretim kapasitesinin yükseltilmesinin etkili bir rol oynaması gelişmekte olan ülkeler için yabancı sermayeyi cazip kılmaktadır. İşsizlik probleminin yoğun olduğu ülkelerde, üretim ve istihdamı arttırıcı, işgücü niteliklerini yükseltici etkileri bulunmaktadır. Ayrıca, DYSY yapan şirketler, beraberinde getirdikleri mevcut diğer pazarlara, sahip oldukları yavru şirketlerin de girebilmeleri imkânını sağlarlar (Seyidoğlu, 2003; Kula, 2003).

Yukarıda bahsedilen faktörler nedeniyle, gelişmekte olan ülkeler DYSY'yi ülkelerine çekme çabasına girmişlerdir. Bu durum, ülkelerin dönemler itibariyle farklı özelliklere sahip olmasını gerektirmiştir. II. Dünya savaşının hemen ertesinde, merkez ülkelerin ihtiyaç duyduğu hammaddelere sahip olmak yeterli bir koşul iken; 1970'lerde ucuz işgücü yatırım yapılması için önemli bir kriter olmuştur. Bu açıdan küreselleşen dünya ekonomisinde sadece ucuz işgücü yeterli bir kriter olmayıp, tamamlayıcı politikalar zorunlu hale gelmiştir. Hükümetler yatırım indirimi, gümrük vergilerinden bağışıklık veya taksitlendirme, ucuz kredi gibi teşvik tedbirleri ile yabancı sermayeyi yatırım yapmaya özendirilebilir. Teşvik tedbirleri yabancı sermayeyi çekmekte tek başına etkili değildir. Ancak, özellikle ÇUŞ'ların bu gibi teşvik tedbirlerinden ziyade, siyasi ve ekonomik istikrara, söz konusu ülkenin dünya ticaret sistemine ve bu sistem bünyesinde oluşturulan anlaşmalara ne ölçüde katıldığına daha çok önem vereceği söylenebilir (Kula, 2003).

DYSY'yi çekmekte etkili olan politikalar arasında ekonomik entegrasyonların ticaret engellerini aşmak amacıyla yapılan yatırımlar da gösterilebilir. Bu argüman, ekonomik entegrasyon bölgelerine yönelik DYSY'nin artışını açıklamaktadır. Bölgesel ekonomik entegrasyonların yapılma sebeplerinden birisi DYSY'de artış sağlamaktır.

3.6.2. Portföy Yatırımları

Uluslararası sermaye hareketleri içerisinde doğrudan yabancı yatırımlardan sonra ikinci en önemli uluslararası yatırım türü portföy yatırımlarıdır. Özellikle gelişmiş ülke (Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi) kaynaklı olan bu fonlar gerek ulusal kalkınmaya gerekse yurtiçi sermaye piyasalarının gelişimine önemli katkılarda bulunmakla birlikte ülkelerin ekonomik dengeleri açısından bazı riskler de meydana getirebilmektedir. Kısaca menkul değerlere yapılan yatırımlar olarak tanımlanan portföy yatırımları, genellikle devlet veya özel kuruluşların bono ve tahvilleri ile hisse senedi ve diğer para piyasası araçlarını içermektedir (www.tcmb.gov.tr, 2010).

Portföy yatırımları, yatırımcının yerleşik olmadığı bir ülkede özel sektörün piyasaya sürdüğü hisse senetlerini, tahvilleri, türevleri ve diğer finansal araçları satın almasıdır. Tahvilleri devlet de piyasa sürmüş olabilir ve bunları özel yatırımcılar da satın almış olabilir (Chang and Gabel, 2005, 142). Portföy yatırımlarının başka bir tanımlaması ise, tasarruf sahiplerinin uluslararası sermaye piyasalarında uluslararası politik risk, kambiyo kuru riski ve bilgi edinebilme riski gibi ek riskler üstlenerek gelir (sermaye kazancı, faiz, temettü geliri, vb.) elde etmek amacıyla hisse senedi, tahvil ve diğer sermaye piyasası araçlarına yaptıkları yatırım portföy yatırımlarını oluşturmaktadır. Portföy yatırımları da kendi içinde uluslararası portföy yatırımları ve piyasalar arası portföy yatırımları olarak ikiye ayrılabilir. Bir ülkenin ihraç ettiği tahvillerin ve hisse senetlerinin yabancı yatırımcılar tarafından o ülkenin sermaye piyasasında alınıp satılması uluslararası portföy yatırımı olarak adlandırılmaktadır. Aynı işlemin ülke dışında bir merkezde gerçekleşmesi ise, piyasalar arası portföy yatırımı olarak nitelendirilmektedir (Chang and Gabel, 2005, 143).

Portföy yatırımında bulunacak yatırımcılar, yatırımlarını gerçekleştirmeden önce bazı faktörleri incelemektedirler. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- yüksek ulusal ekonomik büyüme oranı,
- döviz kurlarında istikrar,
- genel makro ekonomik istikrar, - yabancı döviz rezerv düzeylerinin merkez bankası tarafından tutulması,
- yabancı bankacılık sisteminin genel durum, tahvil ve hisse senedinin likiditesi,
- faiz oranları.

Portföy yatırımları, yerleşik olmayan yatırımcıların ilgili ülkenin hisse senedi ve tahvillerini (menkul değerler) satın almasıyla gerçekleşen mali işlemler niteliğindedir. Bunun sonucunda, yatırımcılar öncelikle hisse senedi ve tahvili çıkaran kuruluşa (özel veya kamu), dolaylı olarak da ülkeye mali kaynak sağlamış olurlar. Yabancıların bir ülkenin sermaye piyasasında menkul değerler satın almalarının çeşitli nedenleri vardır (Seyidoğlu, 2003, 445-446).

Bunlar portföy teorisinin konusudur. Genel olarak değerlendirirsek, yatırımcıların bir ülkeye ait menkul değerleri tercih etmesinin nedenleri, bir tasarrufçunun kendi ülkesinde kimi menkul kıymetleri tercih etmesinin nedenlerinden farklı değildir. Bir yatırımcı bir ülkede menkul değerler satın alıyorsa; daha fazla sermaye kazancı, daha fazla faiz ve kar payı (dividant) elde etmek istemektedir (Chang and Gabel, 2005, 143).

Portföy yatırımı kararlarını etkileyen temel faktör yatırımlardan beklenen getiri oranıdır. Bir menkul değerin getirisi, onun sağlayacağı faiz ya da temettü gelirleri ile sermaye kazanç ve kayıplarından oluşmaktadır. Yatırımcı için önemli olan ise, riski karşılayacak oranda bir gelir elde etmektir. Bu noktada, yatırım kararlarını etkileyen diğer bir faktör ise risk olmaktadır. Ticari ve politik risk ile kur riskini önceden kesin olarak bilebilmek mümkün olmadığından, risk düzeyi yatırımcının tahminlerine bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle getiri ve risk durumlarına göre yatırım yapılacak menkul değerleri fon sahibinin kişisel tercihleri belirlemektedir (Seyidoğlu, 2003, 445-446).

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ile Portföy Yatırımları Arasındaki Farklar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımları ülke ekonomilerini üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedirler. Fakat bu yatırımların gerçekleştiği ülke ekonomilerinde kısa ve uzun dönemdeki etkilerinde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Yabancı portföy hisse yatırımları, yatırımcıya sağladığı risk üzerindeki yönetim özgürlüğü sebebiyle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ayrılmaktadır. Yabancı bir yatırımcı tarafından gerçekleştirilen herhangi bir yatırım, yatırım yapılan ülkedeki bağlı alt işletmenin en az %10'u veya bağımsız bir işletmenin eşit oranda hissesine eşit olduğu takdirde doğrudan yabancı sermaye yatırımı olmaktadır.

IMF Ödemeler Dengesi Kılavuzu doğrudan yabancı sermaye yatırımını tanımlarken, bu yatırımın, bir ekonomide mevcut durumdaki bir kuruluşun bir başka ekonomideki bir kuruluştan kalıcı fayda elde etmesini hedefleyerek gerçekleştirilmesini esas almaktadır. Kılavuzda bu çerçevede, bir kalıcı fayda için iki kuruluş arasında uzun vadeli bir ilişki gerektiği ve yatırımcıların yatırım gerçekleştirilen ülkedeki kuruluşun yönetiminde etkili olması durumu üzerinde durulmaktadır. IMF, söz konusu kalıcı fayda olgusunu bir zaman çerçevesinde değerlendirmemiş ve yatırımı konu olan kuruluşun ne kadarına sahip bulunduğu üzerinde durmaktadır (IMF, 1999).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımcıları ve portföy yatırımcıları birbirlerine göre farklılıklar gösterirler. Portföy yatırımcıları genellikle yönetiminde pay almaksızın şirket hisselerine sahip olarak finansal sermaye birikimi sağlamaktadırlar. Yine portföy yatırımcıları, genellikle finansal kurumlardan, kurumsal yatırımcılardan veya yatırımlarının kendilerine finansal getirisini dikkate alan bireylerden meydana gelmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımcıları ise, genellikle ürünlerin ve hizmetlerin üretimi ile ilgili firmalarından oluşmaktadır (Eğilmez ve Kumcu, 2002, 224).

3.6.3. Diğer Yatırımlar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımları dışında kalan diğer tüm sermaye hareketleri bu bölümde yer almaktadır. Diğer yatırımlar da vadelerine göre uzun vadeli ve kısa vadeli sermaye hareketleri olarak sınıflandırılabilir.

3.6.3.1. Diğer Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri

Diğer uzun vadeli sermaye hareketleri, portföy yatırımları içinde yer almayan, vadesi bir yıldan daha fazla olan yurtiçi borçlanmaları, borç geri ödemelerini ve borç vermeleri içermektedir. Tanım gereği bu kalemdeki borç şekli, sermaye piyasası araçlarıyla olan borçlanmalar değildir. Kamu ve özel sektöre ilişkin krediler, banka mevduatları ve diğer alacak ve borçlar bu kapsamda değerlendirilmektedir (Eğilmez ve Kumcu, 2002, 225).

Bankaların, kamu sektörünün ve özel şirketlerin uluslararası finans kuruluşlarından ve yabancı hükümetlerden aldıkları uzun vadeli krediler genelde proje finansmanında kullanılmak, makro dengeleri düzeltmek amacıyla verildiğinden

ekonomi için faydalı olması beklenmektedir. Ayrıca, bu tür sermaye hareketleri, uzun vadeli olmalarından dolayı yetkililerin politika yürütmedeki etkinliklerini bozmazlar ve istikrarlı bir yapı içerirler.

Sonuçta uzun vadeli olmaları, proje finansmanı ve ekonomik dengeleri düzeltme amacıyla kullanılmaları yanında, genelde reel sektöre akmaları nedeniyle, bu tür akımların faydalı olduğu ve makro dengeleri bozucu bir özellik göstermedikleri söylenebilmektedir. Ancak bu tür yatırımlar uygun alanlarda kullanılmazsa maliyetleri yüksek olabilmektedir. Ayrıca, aşırı borçlanma da makroekonomik dengeleri olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Eğilmez ve Kumcu, 2002, 225).

3.6.3.2. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri

Kısa vadeli sermaye hareketleri, vadesi bir yıla kadar olan özel ve resmi nitelikteki uluslararası sermaye akımlarıdır. Uygulamada kısa vadeli sermaye akımlarının süresi genellikle 30, 60 veya 90 gündür. Yerleşiklerin yabancılara ya da yabancılara yerleşiklere olan kısa vadeli borçlanmalarındaki değişimleri (banka mevduatları dâhil) yansıtan bu gruptaki sermaye akımları, örneğin ihracat kredileri gibi dış ticaretin finansmanına yönelik olabileceği gibi, uluslararası faiz ve döviz kuru farklılıklarından yararlanmak amacıyla da ortaya çıkabilir.

Sıcak ya da spekülâtif para da denilen kısa vadeli sermaye hareketleri; özellikle bir ülkeye fazla miktarda girmeye başladığı zaman, olası bir belirsizlik durumunda bu paraların çok kısa bir süre içinde ülke dışına çıkma olasılıkları ve bu durumun da ekonomide önemli sorunlara yol açması nedeniyle, yetkililer tarafından titizlikle izlenmesi gereken göstergelerden birisidir (Alagöz ve Yapar, 2006, 83). Nitekim 1990 sonrası dönemde krize yakalanan birçok ülkede krizin tek olmasa bile en önemli nedenlerinden birisi olarak kısa vadeli sermaye hareketleri gösterilmektedir. “Sıcak para” kavramının iktisat yazınında genel kabul gören kesin bir tanımı olmamasına karşın, “spekülâtif”, “kısa dönemci” ve “aşırı dalgalanma ve akışkanlık” gibi ögeler içerdiği; ve yol açtığı iktisadi istikrarsızlıkların da özü itibarıyla bu ögelerden kaynaklandığı bilinmektedir.

Bu tür akımlar kısa vadeli olduğundan, uzun dönemli ekonomik büyümeye katkıda bulunmaları olanaklı değildir. Üstelik bu tür sermaye girişlerinin en büyük

tehlikesi geçici fakat istikrarsız ve tutarsız bir kaynak bolluğu sağladıklarından, ödemeler dengesi ve kamu açıkları gibi sorunları geçici olarak gidermeleridir. Ayrıca sağladıkları geçici rahatlama nedeniyle, bu açıkların temelinde yatan ve yapısal önlemlerle kapatılması gereken ögelere, ekonomiyi yönetenlerin eğilmesini geciktirebilirler (Alagöz ve Yapar, 2006, 84).

Kısa vadeli sermayenin, ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşullar nedeniyle ülkeyi terk etmesi ve bu çerçevede yabancı yatırımcıların dövizde yönelmeleri, yerli yatırımcılar tarafından da izlenebilmektedir. Kısa vadeli fonların dövizde çevrildiğini fark eden yerli yatırımcılar, dövizde olan aşırı talep nedeniyle, kurların hızla yükseleceğini ve ülke parasının değer kaybedeceğini bilmektedirler. Bu nedenle, yerli yatırımcılar da, ellerinde bulunan ulusal para cinsinden fonların değer yitirmemesi ve dövizde meydana gelen hızlı yükselmeden kazanç sağlamak için, ülke parasından kaçarak dövizde yönelebilmektedirler (Seyidoğlu, 2003). Böylece, dövizde yönelme sadece sıcak para için değil, yerli yatırımcılar için de söz konusu olabilmektedir.

Dövizde olan talebin çok fazla artması durumunda, ilgili ülkenin merkez bankasının kurlara müdahale etme çabaları çoğu zaman yeterli olamamakta ve bu durum krizle sonuçlanabilmektedir. Nitekim 1994’de Türkiye ve Meksika ile 1997’de Güneydoğu Asya ülkelerinin parasal yetki kurumlarının çabaları bu çerçevede sonuç getirmemiştir.

Sermaye hareketleri tanımlanırken, uzun vadeli yatırımlar ile kısa vadeli yatırımlar ve portföy yatırımlarının sınırlarının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda portföy yatırımları, kısa vadeli sıcak para hareketleri şeklinde de olabildiğinden, portföy yatırımları ile kısa vadeli sermaye akımlarının sınırlarının belirlenmesi zorlaşmakta ve aralarında bir kavram karışıklığı söz konusu olabilmektedir. Kısa vadeli sermaye hareketleri, esas itibariyle, finansman bonosu gibi kısa vadeli borçlanma araçları, banka mevduatları, kısa vadeli banka kredileri ve kısa vadeli diğer alacak ve borçlardan oluşmaktadır. Portföy yatırımları ise, gerek uzun gerekse kısa vadeli menkul kıymetlerin yanı sıra, kamu menkul kıymetleri, özel sektör tahvilleri ve hisse senetlerinden oluşmaktadır (Chang, ve Gabel, 2002, 143).

3.7. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi

Uluslararası sermaye hareketlerinin 19.yüzyıl'dan önce büyük bir ekonomik öneme sahip olmadıkları görülür. 16., 17. ve 18. yüzyıl'larda ülkeler arası sermaye hareketleri hükümdarlarca oluşturulmuş askeri operasyonlar, çok önemli nedenlerle borç, haraç, vergi yada kamu yararına teşebbüslere parasal katkı şeklinde görülür. 18.yüzyıl'ın ikinci yarısında daha çok Alman bankerlerce sürdürülen devamlı bir aktivite, ve Napolyon Savaşları sonrası uluslararası finansmanda Büyük Britanya'nın üstünlüğü görülür. Fakat Hollandalı servet sahiplerinin bir miktar sermayelerini İngiltere'ye yatırdıkları görülmektedir. Büyük Britanya büyük kreditor ülke olmuştur (Altuğ, 1986, 11).

Yabancı yatırımlarda yüzyıllar boyunca görülen gelişme, Dünya Savaşı'nın ardından ticari ve endüstriyel gelişmeye hizmet vermiştir. Gelişmekte olan ülkelerin imalat, madencilik ve tarımsal alandaki gelişmesine büyük oranda Avrupa sermayesinin yardımı görülür. 19. yüzyıl uluslararası sermaye hareketleri, kontrolü olmayan kıymetli evrakın varlığından kaynaklanan hareketlerdir ve uzun vadeli borçlanma şekli tahvildir. 1914'lere kadar olan dönemde sterlin cinsi tahvil dünya piyasalarına egemen olmuştur (Altuğ, 1986, 12).

19.yüzyıl diğer önemli sermaye ihracatçısı ülkeler; Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda'dır. Her yıl yapılan yatırımlara ilave sermaye katkısında bulunmuşlar, yıllık getirilerini tekrar yatırımlardır. 1874- 1914 döneminde (1913 fiyatlarıyla) kümülatif yabancı sermaye yatırımları büyüme oranı %64'dür, ve dış ticaret hacmi ve milli gelir büyüme oranlarından büyüktür. Bu bize dış sermaye yatırımlarının yüksek kazanç sağladığını göstermektedir. 1913'lerde B.Britanya 18 milyar dolar sermaye ihracının % 41'ini yapmıştır. Diğer önemli sermaye ihracatçısı ülkeler; Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İsviçre toplam 20,3 milyar dolarlık ihracatlarıyla onu izlemişlerdir. Sermaye ihracının Arjantin, Kanada, G.Afrika, Avustralya, Yeni Zelanda'ya gittiği görülür (Yeldan, 2001, 22).

ABD'nin de sermaye teşekkülünün %10'unu sermaye ithaliyle finanse ettiği görülür. II. Dünya Savaşı sonrası ise ABD'nin borç alan ülke yerine borç veren ülke konumuna geçtiği görülmektedir. 1920'lerde uluslararası sermaye piyasalarında bozucu etkileri güçlü rol oynamış, 1930'larda ise tamamen durmuştur. II. Dünya Savaşı'yla

birlikte sermaye hareketleri de önem kazanmaya başlamış, yapılarında ise önemli değişme olmuştur. Bu dönemde sermaye ihracının %30'u kadarının devlet bağışlarından, % 20'ler kadarı devlet ödünçlerinden meydana geldiği, özel sermaye akımlarında ise direkt yatırımların önemli rol oynadığı görülmektedir (Altuğ, 1986, 12).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında toplanan Bretton Woods konferansı ile yön verilen sistemdeki sermaye hareketleri büyük ölçüde resmi borçlanma niteliğinde ve genellikle plan, proje ya da ulusal ekonomilerin temel dengesizliklerinden kaynaklanan finansman gereğini karşılama işlevini üstlenen hareketlerdir. 1970'lerden itibaren mevcut olan yükseliş eğilimine karşın, 1970'lerde gelişmekte olan ülkelere yönelen sermaye hareketlerindeki canlanmayı 1980'lerde keskin bir ters dönüş izlemiştir. Daha büyük ölçüde bir canlanma ve ters dönüş ise 1990'larda gerçekleşmiştir (Seyidoğlu, 2003, 234).

1973-74'lerde petrol fiyatlarında yükselmenin ticari banka ödünçleri ve devlet yardımları şeklinde olan iki sermaye akımı üzerinde etkili oldukları görülmektedir. OECD'nin kalkınma yardımlarının ilerledikçe küçülen oranlara indiği gözlemlenmekte, buna karşı ticari banka ödünçlerinde yükselme görüldüğü izlenmektedir. Euro-para piyasaları, 1970'lerin petrol geliri fazlalarını tekrar kullanıma sokarak can alıcı bir rol üstlenmiştir. Gelişmekte olan ülke banka ödünçlerinin 1970'te 5 milyar \$'dan 1978'de 32 milyar \$'a yükselmiş, 1979'da 26 milyar \$'a düşmüştür (Altuğ, 1986, 14).

1946-1955 yılları arası dönemde gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru finansal fon akımı; kamu kaynaklı ödünçler, bağışlar ve özel sermaye akımı şeklindedir. 1970'ler ortaları hızlı enflasyon yılları olmuş, 1970'lerin başlarında euro-dolar fonları kullanılmış, 1975-1976 yıllarında gelişmekte olan ülkeler cari işlemler açıklarının %70'ini dış borçlanma finanse etmiş, daha sonra dış borçlanma sürekli bir olgu halini almıştır. 1982 ile birlikte petrol ihraç etmeyen gelişmekte olan ülkelerin dış borçları 612 milyar dolar civarındadır (Seyidoğlu, 2003, 234).

İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar olan dönemde uygulanan yeni üretim teknolojilerinin üretimde verimliliği artırması, hammadde fiyatlarının ucuzlaması, Dünya Bankası'nca ve benzeri kuruluşlarca yapılan yardımlar ve Bretton Woods konferansında alınan kararlar çerçevesinde gelişmiş ülkelerde yapılan uluslararası kurumsal düzenlemelerin sonucunda, söz konusu ülkelerdeki refah düzeyi artmıştır. Bu

lkeler 1970'lerin başına kadar ekonomik bir genişleme süreci yaşamışlardır, ancak, 1970'lerin başından itibaren, gelişmiş ülkelerde, kar oranları azalmıştır. Savaş sonrası dönemde 1950'li yıllarda uluslararası sermaye piyasası canlanmış, 1960'larda gelişmiş, ve 1970'lerde en az gelişmiş ülkeler dışındaki bir çok ülkeyle etkileşimli çalışmıştır. Sermaye piyasalarının yeniden tesisi 1950'lerde off-shore bankacılığı şeklinde ve Euro-market'ler olarak isimlendirilir. Sermaye piyasaları klasik amaçlı olarak; tasarrufların nispi olarak bol olduğu alanlardan nadir olduğu alanlara, bu nedenle de getirilerinin yüksek olduğu alanlara transferini sağlamıştır (Altuğ, 1986, 15).

Endüstrileşmiş ülkelerin sermaye piyasalarının entegrasyonun; tasarrufluular için riski, yatırımcılar için de borçlanma maliyetlerini azalttığı görülür. Endüstrileşmiş lkeler arasında sermaye akışkanlığının yararının değerlendirilmesi, endüstrileşmiş ülkelerin çoğunlukla döviz kontrollerini kaldırmasıyla sonuçlanmıştır. Britanya 1979'da, Japonya 1980'de, Fransa ve İtalya 1990'da döviz kontrollerini kaldırmıştır. Bununla birlikte finansal piyasalar globalleştiğinden birçok finansal varlık Tokyo, Londra, New York piyasalarında işlem grmştir (Eroğlu, 2002, 14).

Uluslararası sermaye piyasaları birçok gelişmekte olan ülke, özellikle 1970'ler sonlarında ve 1980'ler başlarında ağır borçlanmış ülkeler açısından daha az yararlı kurumlar haline gelmiştir. Bunun nedeni borç krizidir. Kredi değerliliklerinin yıpranmasına yol atığından borçlanma kabiliyetlerini yok etmiş, maliyetli demeler dengesi düzenlemelerine gitmelerine yol açmıştır (Uzunğlu, 2003, 2).

1980-2 döneminde dünya ekonomik çevresi hızla bozulma göstermiştir. Bu, başlıca endüstrileşmiş ülkelerin petrol fiyatlarında yaşanan artışların tetiklediği enflasyonu aşağı çekme kararlarının resesyona, uygulanan sıkı para politikaları, faiz oranlarında yükselmeye yol açmasından kaynaklanmaktadır. Bu borçluların; özellikle birincil mal fiyatlarında düşmeye yol atığından ihracat kazançlarının, borç servis kabiliyetlerin de düşmesiyle sonuçlanmıştır. Diğer yandan dolarda oluşan değerlenme nedeniyle ABD'nin diğer ülkeler tersini uygularken genişleyici mali politikalar uygulaması nedeniyle faiz oranlarının yükselmesi, doların döviz piyasalarında değerlenmesine yol açmış, borçlar dolara bağlı olduğundan az gelişmiş borçlu ülkeleri olumsuz etkilemiştir (Uzunğlu, 2003, 2).

Borç krizine tepki ödemeler dengesi krizlerinde son başvuru mercii olan IMF tarafından hızla geliştirilmiş, güçlüğe düşmüş ülkeler IMF ile adjustment/ ayarlama politikaları uygulamışlardır. Bu programların başlıca üç özelliği vardır. Birincisi, ödemeler dengesi problemi içindeki ülkelerin IMF ile finansman gereksinimini geçici olarak çözen, ödemeler dengesi problemlerini çözmeye yardım edecek ayarlama programlarına gitmeyi istemesidir. 1980'lerin başından itibaren gelişmekte olan ülkelerin dış borç ödemelerinde sorunlar yaşamaya başlamaları, bu ülkelerdeki kamu açıklarının hızla büyütürken, makro dengelerinin de bozulmasına neden olmuştur (Altuğ, 1986, 15).

Dünya genelinde bir ekonomik yavaşlama yaşanırken, uluslararası faizler de hızla artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret açıklarının artmasıyla yaşanan kriz daha da derinleşmiştir. Gelişmekte olan ülkelere bu dönemde, yurt dışından borçlanmak yerine doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarını teşvik edici politikalar uygulamışlardır. Yaşanan krizler iktisadi politikalarda köklü değişikliklere yol açmıştır. Birçok ülke, devletçi politikalardan vazgeçerek liberal politikalar uygulamaya başlamıştır. Gelişmiş ülkeler devletin ekonomideki rolünü azaltmışlardır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin de krizden kurtulmada kullanabilecekleri bir uygulama olarak görülmüştür (Altuğ, 1986, 16).

Uluslararası sermaye hareketlerinde 1990'lı yıllarda büyük artış gerçekleşmiştir. Bu artışta, ilk olarak gelişmekte olan ülkelerin, finansal piyasalarını, kambiyo rejimlerini ve sermaye hesaplarını serbestleştirilmesi ve finansal piyasalarının derinleşmesini destekleyerek yatırım imkanlarını arttırmış olmaları önemli olmuştur. İkinci olarak, bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler dünya genelindeki yatırımların değerlendirilmesini ve izlenmesini daha kolay bir hale getirmiş ve gelişmiş ülkelerdeki fonların dünya ölçeğinde hareketine imkan sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler bilgi edinmede kolaylık sağlamakla birlikte hız ve etkinlik sağlayarak yabancı yatırımcılar için farklı ülkelerde yatırım faaliyetini kolaylaştırmıştır.

3.8. Uluslararası Sermaye Hareketlerinde Serbestleşme Süreci

3.8.1. Sermaye Hareketlerinin Serbestleşmesinin Zamanlaması ve Sıralaması

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi genellikle finansal serbestleşmenin bir parçası olarak uygulanmaktadır. Ancak sermaye hareketlerinin serbestleşmesinden etkin

sonuç alınabilmesi için zamanlaması, sermaye hareketleri üzerindeki denetimlerin yavaş ve kademeli olarak kaldırılması ve aynı zamanda uygulanacak makroekonomik politikalarla uyumu son derece önemlidir (Esen, 1997, 37).

Geleneksel sıralama yazını, sermaye hesabı serbestleşmesini bir bütün olarak ele alma eğilimindedir. Ancak konuyla ilgili olarak yakın zamanda yapılan çalışmalarda, sermaye girişleri ve çıkışları ile farklı sermaye türleri arasında ayrımlar yapılarak, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi de kendi içinde sınıflandırılabilir. Genellikle, sermaye girişi ile çıkışı arasında bir ayrım yapılarak önce sermaye girişinin serbest bırakılması, uzun vadeli sermaye girişlerinin kısa vadeli girişlerden önce serbestleştirilmesi ve sermaye çıkışlarında da önceliğin ihracata yönelik yatırımlarla, ticari kredilere verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Esen, 1997, 37).

3.8.2. Sermaye Hareketleri ve Makro Ekonomik İstikrar

Uluslararası sermayenin finansal etkileri ise menkul kıymet ve gayrimenkul fiyatlarının aşırı derecede yükselmesi şeklinde ortaya çıkar. Sermaye hareketlerinin büyük kısmı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ve portföy yatırımlarından oluşur. Bu yabancı yatırımlar, giriş yapılan ülke ekonomisi açısından ulusal kalkınmaya ve sermaye piyasalarının gelişmesine büyük katkı sağlar (Berksoy ve Saltoğlu, 1998, 34). Fakat bununla birlikte, ülkelerin ekonomik dengeleri açısından da bazı riskler oluşturabilir. Bu riskler genellikle enflasyon baskısı, ulusal paranın aşırı değerlenmesi, cari işlemler dengesinin kötüleşmesi ve menkul kıymet borsalarının aşırı değerlenmesi benzeri sorunlardır. Risklerdeki artışlar ve finansal piyasaların etkinsizliği spekülasyon kazanç ortamlarının oluşmasına neden olur. Bu spekülasyon ortamlarının oluşmasında rol oynayan asimetrik bilgi problemi, ülke finansal piyasalarının etkin işlemlerini engellemiş ve finansal piyasalarına, ters seçim (adverse selection), ahlaki riziko (moral hazard) ve sürü psikolojisi (herding behavior) sorunlarıyla karşılaşmalarına yol açmıştır (Altuğ, 1986, 17).

Sermaye akımları sonucu ülkelerin karşılaştıkları riskleri biraz açmak gerekirse; ters seçim sorunu, ekonomik faaliyet öncesindeki bilgi eksikliğinden kaynaklanır. Finansal piyasalarda kreditorler, borçluların güvenilirliği ve kredinin verildiği projenin kalitesi hakkında tam bilgiye sahip değildirler. Kredi isteyen müşterilere ortalama bir faiz ile kredi verilir. Bu faiz oranı, riskli müşteriler için düşük bir orandır. Ahlaki riziko

sorunu, ekonomik faaliyet sonrasında taraflardan birinin davranış değişikliğine gitmesinden kaynaklanır.

Finansal piyasalarda kredi alan müşterinin, krediyi aldıktan sonra davranışlarında değişikliklerin başlaması, finansal piyasalarda risklerin artmasına yol açar. Kredi talep eden kişi, kredi almadan önce riskini azaltma yönünde özen gösterirken, krediyi aldıktan sonra bu özeni göstermeme, hatta riskini artırıcı davranış içerisine girme eğilimi göstermesi sonucu ahlaki riziko sorunu ortaya çıkar. Sürü psikolojisi ise, tarafların yetersiz bilgiye sahip olmaları durumunda, bir tarafın karşı tarafın yapmış olduğu doğru ve tam bir bilgidен kaynaklanan bir davranış olduğu düşüncesine kapılarak kabul etmesi ve aynı davranışta bulunmasıdır. Bu şekilde yapılan toplu bir hareket ise akılcı olamayan kararların alınmasına neden olur (IMF, 1999, 5).

Ulusal ekonomiye akan uluslararası sermaye akımları, yatırım yapılan ülke ekonomisinde bir takım riskler oluşturur. Bu riskler, zayıf finansal sistem ve tutarsız makro ekonomik politika uygulamaları ile birleşince daha dikkat çekici bir durum oluşturur. Yoğun sermaye girişleri ev sahibi ülke ekonomisinde döviz kuru istikrarını bozucu, ihracat sektörünün rekabet gücünü azaltıcı, para politikası uygulamalarının etkinliğini düşürücü bir takım etkiler doğurur.

Ekonomiye sermaye girişleri, yurtiçindeki likidite yetersizliğini azaltarak; yurtiçi harcamaları yükseltir. Kamu ve özel sektördeki harcama artışları yeni fiyat dengeleri oluşturarak, ekonomideki nispi fiyatları değiştirir. Fiyatlardaki bu yapısal değişimin ekonomi üzerindeki etkilerini açıklamak için üretilen malları, dış ticarete konu olan ve olmayan mallar olarak iki grupta değerlendiririz. Sermaye girişleri, toplam talepte bir artış yaratarak dış ticarete konu olan ve olmayan malların fiyatlarını yükseltir (Berksoy ve Saltoğlu, 1998, 34).

3.9. Sermaye Hareketlerinin Makro Ekonomik Etkileri

Uluslararası sermaye hareketleri, genel olarak, ülke ekonomileri üzerinde reel etkiler ve finansal etkiler olmak üzere iki etkiye sahiptir. Reel etkiler, ulusal ekonomilerin sahip olduğu kaynakların üzerinde bir kaynak kullanımını ifade eder. Sermaye girişleri, ekonomideki yatırımları arttırarak büyüme oranlarını yükseltir ve ekonomik refahta artış sağlanabilir.

3.9.1. Sermaye Hareketleri ve Döviz Kuru

Yabancı sermaye akımlarının döviz kuru üzerindeki etkisi döviz piyasasının niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Sermaye girişinin yaşandığı ülkedeki döviz kuru rejiminin serbest dalgalı döviz kuru olması halinde, sermaye girişleri, döviz kurunda ulusal paranın değer kazanmasına neden olmakta, sabit kur rejiminin olduğu durumda ise, sermaye akımları doğrudan uluslararası rezervlerin artmasına yol açmaktadır (Yeldan, 1996, 50).

Bu noktadan bakıldığında, serbest dalgalı döviz kuru uygulamakta olan gelişmekte olan ülkelerde özellikle, kısa vadeli yabancı sermaye bolluğu, kısa vadeli bir döviz birikimi sağlamakta, bu durum ise ulusal paraların yabancı dövizler karşısında aşırı değer kazanmasına neden olmaktadır. Sermaye akımlarının, yatırım harcamalarından ziyade tüketimin finansmanına gittiği durumlarda, yurtiçi paraların değer kazanmasının daha olası hale geldiği de öne sürülmektedir (Yeldan, 1996, 50).

Bir diğer deyişle, sermaye girişlerinin -ticarete konu olan sektörlerdeki- yatırımların finansmanında kullanılması durumunda, bir sonraki dönemde bu sektörlerde üretilen malların ticareti ile birlikte ülkeye bir döviz girişi yaşanacak, bu durumda yurtiçi parada ortaya çıkmış olan değer kaybı giderilebilecektir. Bunların yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerde sermaye akımlarının sürekliliğinin sağlanması için döviz kuruna yapılan müdahalelerle ülke içinde düşük döviz kuru devam ederken, yüksek reel faizlerle de sermaye akımlarının devamlılığının sağlanmaya çalışılması sonucu, düşük kur-yüksek reel faiz uygulaması ortaya çıkmaktadır.

Ancak, yüksek reel faiz uygulaması ile parasal genişlemeye engel olmak aynı anda mümkün olmadığından enflasyonist baskılarla karşılaşmakta ve sonuçta yerli para nominal olarak değer kaybına uğrarken, bu değer kaybı enflasyonun gerisinde kalacağı için yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmaktadır (Özgen, 1998, 68).

Görülmektedir ki, gelişmekte olan ülkelere sermaye girişleri, bu ülkelerde yurtiçi paranın reel olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Yerli paradaki değerlendirme ise, ekonominin dış ticaret dengesi, yurtiçi talep düzeyi, enflasyon gibi pek çok göstere üzerinde etkide bulunmakta, ekonominin pek çok sektörünü olumsuz etkilemektedir.

3.9.2. Sermaye Hareketleri ve Faiz Oranları

Finansal serbestleşme ile birlikte faiz oranlarının sermaye akımlarının etkisine açık hale geldiği tartışmasız bir gerçektir. Kuramsal olarak sermaye akımlarının, gelişmekte olan ülkelerin fon ihtiyaçlarını karşılayarak, tasarruf arzını artırdığı, sabit fon talebi altında, tasarruf arzının artmasının faiz oranlarını düşüreceği öne sürülmektedir. Neo-klasik finansal serbestleşme teorisine göre, sermaye girişi, para piyasalarında likiditeyi genişleterek, daha düşük faiz oranına neden olacaktır. Bu süreç ise, gelişmekte olan ülkelerdeki faiz oranları, uluslararası faiz oranı düzeyine gelineye kadar devam edecektir (İnandım, 2005).

Ancak, gelişmekte olan ülkelere sermaye girişlerinin, bu ülkelerdeki faiz oranlarını düşürmeyebileceği, aksine bu ülkelerde faiz oranlarının yükselebileceği de öne sürülmektedir. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerde, sermaye girişlerinin faiz oranları üzerindeki etkisi, diğer etkenlerle de birleşerek ortaya çıkmaktadır. Çünkü yukarıda belirtildiği gibi, gelişmekte olan ülkelere yönelen sermaye akımları, tamamıyla tasarruf açığını finanse etmeye yönelmemekte, daha ziyade tüketimi artırmaya yönelik olmaktadır (Yeldan, 1996, 51).

Böyle bir ortamda, yurtiçi tasarruf arzı artmamakla birlikte, faiz oranlarında herhangi bir düşüş ortaya çıkmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelere sermaye girişi ile birlikte, faiz oranlarının düşmeyeceğine dair önemli bir neden de, gelişmekte olan ülkelerde devletin, yurtdışı fonları yurtiçine çekmek için yüksek faiz oranı politikası uygulaması konusundadır (Özgen, 1998, 68).

Gelişmekte olan ülkeler, ihtiyaç duydukları yabancı sermayeyi çekebilmek amacıyla, yabancı sermayeye en yüksek getiriye sağlamaya çalışmakta, bu durumda yüksek faiz oranları, yurtdışı tasarrufları çekebilmek için bir politika aracı olarak kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere sermaye girişinin, özünde spekülâtif hareketlerden etkilendiği ve bu durumun da faiz oranlarını yükselttiği düşünülmektedir (İnandım, 2005). Yani, aşırı spekülâtif sermaye girişi, yerleşiklerin, yurtiçi bankalarda döviz mevduat hesabı tutmalarına ve yabancı paraların ekonomideki öneminin artmasına neden olmaktadır. Yüksek para ikamesi ise, yerli paraya güvenin azaldığını göstermekte ve yüksek reel faiz oranlarının birincil sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuçta, gelişmekte olan ülkelere sermaye girişinin faiz oranları üzerinde ortaya çıkaracağı etkinin diğer pek çok etkenle birleşerek oluşacağını söylemek mümkündür. Teorik olarak, yabancı sermaye girişinin tasarruf arzını artıracığı ve bunun da faiz oranlarını düşüreceği düşünülse de, yabancı sermayenin spekülative yatırım alanlarına yönelmesi nedeniyle hükümetlerin yabancı tasarrufları ülkeye çekmek için yüksek faiz oranlarını bir politika aracı olarak kullanması, yabancı tasarrufların yurtiçi tasarruf düzeyine olumlu etkide bulunmaması –tüketim artışına yol açması- nedeniyle yurtiçi tasarruf arzının artmaması, yerleşiklerin döviz hesabı tutmaları ve bu şekilde ortaya çıkan yüksek para ikamesi gibi nedenlerle yabancı sermaye girişlerinin faiz oranlarını artırması olası görünmektedir (İnandım, 2005).

3.9.3. Sermaye Hareketleri ve Döviz Rezervleri

Özellikle 1990'lı yıllardan sonra gösterdikleri büyük hacimli artışlar nedeniyle sermaye akımları, GOÜ'lere döviz kazandıran işlemlerin başında gelmektedir. Bir ülkeye yönelik sermaye girişleri arttıkça döviz rezervleri de artış göstermektedir. Sermaye akımlarındaki artışlar döviz rezervlerinin en önemli kaynaklarından birisi olmakla birlikte, özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan finansal krizlerden sonra ortaya çıkan ihtiyati para talebinin rezerv gereksinimini arttırdığı görülmektedir. İhtiyati para talebi, son yıllarda artan finansal krizlere karşı bir tampon görevi görecektir olan belli miktardaki rezervlerin talep edilmesidir (İnandım, 2005).

Finansal krizler ya sıcak para olarak tanımlanan kısa vadeli sermaye hareketlerinin durması ya da hızla ülkeden çıkması sonrasında oluştuğundan, döviz kuruna karşı yapılacak spekülative saldırılarda yüksek rezerv düzeyi bir güvence niteliği taşımaktadır. Krizin diğer ekonomilerde yaşanması durumunda ise, bulaşıcılık riskine karşı ülkeleri koruyan, yine sahip olunan rezerv düzeyi olmaktadır.

Türkiye, 1989 yılında tamamlanan finansal serbestleşme sonrası ekonomik büyüme ve rezerv birikimini sermaye girişleri ile finanse etmiştir. Daha çok kısa vadeli sermaye ve portföy yatırımları şeklinde ülkeye giren sermayenin akışkanlığının istikrarsız olması ve makroekonomik dengelerin bozulduğu dönemlerde hızla ülkeden çıkması nedeniyle, TCMB zararların en aza indirilmesine yönelik politikalar uygulamak durumunda kalmıştır. Bu bağlamda TCMB rezerv yönetim politikaları da 1990'lardan

sonra daha fazla önem kazanmış ve rezerv düzeyi yüksek tutulmaya çalışılmıştır (Kazgan, 1997, 195).

Döviz rezervlerinde meydana gelen bu yüksek oranlı artışlarda, 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye, cari işlemler açığını aşan boyutlarda gerçekleşen sermaye girişleri etkili olmakla birlikte, özellikle 2001 krizinden sonra TCMB tarafından rezerv biriktirme amacıyla, ihaleler ve doğrudan müdahalelerle yapılan döviz alımları da döviz rezervlerinin artmasına neden olmuştur (Kazgan, 1997, 195).

3.9.4. Sermaye Hareketleri ve Para Arzı

Sermaye girişleri ülkeye döviz akımına neden olmaktadır. Döviz girişindeki bu artış merkez bankası bilançosunun aktiflerini arttırmakta (döviz rezervlerini ve dolayısıyla net dış varlıkları arttırması nedeniyle) ve dolayısıyla pasiflerinde de eşanlı bir artış olması gerekmektedir. Diğer veriler sabit tutulduğunda, pasifteki bu artış emisyon kaleminde olmaktadır.

Merkez bankası bilançosunun pasifinde gözlenen her emisyon artışının, aktifler arasında görülen bir karşılığı bulunmaktadır. Bu durumda, emisyondaki artışın karşılığı, aktifte yer alan döviz rezervlerindeki artıştır. Pasifte yer alan emisyon hacmi, parasal tabanın öğelerinden birisi olduğundan, sermaye girişi para tabanını arttıracaktır. Para tabanında meydana gelen artış da, para çoğaltma kanalıyla para arzında daha büyük bir artışa neden olacaktır (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2008, 11).

Ancak, sermaye girişlerinin para arzını bu şekilde etkilemesi, para yetkililerinin pasif bir tavır almaları, yani para arzındaki artışa karşı hiçbir şey yapmamaları durumunda söz konusu olmaktadır. Para arzı merkez bankalarının denetimi altındadır, dolayısıyla, merkez bankaları aktif bir tutum izleyip, sermaye girişlerinin para arzı üzerindeki etkilerini sterilize edebilirler (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2008, 112).

Genellikle sermaye girişleri karşılığında yapılan döviz alımlarının, para tabanını genişletmemesi için, merkez bankaları tarafından APİ ile sterilize edilmesi sık rastlanan bir durumdur. Bu durumda, sermaye girişleri nedeniyle yapılan döviz alımlarının parasal taban üzerinde yaratacağı etkiyi ortadan kaldırmak üzere, APİ yoluyla ters yönlü işlemler gerçekleştirilmektedir. Yani, döviz alımı sonucu piyasaya çıkan TL fazlasını çekmek için, TCMB tarafından APİ ile borçlanma senetleri satılmaktadır. Bu bağlamda,

APİ verileri, TCMB'nin para tabanındaki artışı sterilize edip etmediğini yani net etkiyi göstermektedir. APİ ile piyasadan TL çekildiğinde, TCMB'nin piyasaya olan nakit borcu artacağından, net iç varlıklar ve dolayısıyla para tabanı da azalmaktadır (Seyidoğlu, 2003, 238).

Ancak, bu işlem sonucunda para tabanında meydana gelecek azalma, uygulanacak sterilizasyon politikasının derecesine bağlıdır. Bu bağlamda, Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarının para arzı üzerindeki etkisini değerlendirebilmek için, TCMB analitik bilançosunda yer alan; APİ, rezerv para ve net iç varlıklar kalemlerinin incelenmesi gerekmektedir.

3.9.5. Sermaye Hareketleri ve Cari İşlemler Dengesi

Sermaye akımlarının, ekonominin dış ticaret dengesi üzerindeki etkisi döviz kuru aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere sermaye girişlerinin döviz kurları üzerindeki etkisinin neler olabileceği incelenirken, ülke içine yabancı sermaye girişlerinin, yerli paraların reel olarak değer kazanmasına neden olduğu vurgulanmıştır. Yerli paraların yabancı paralar karşısında değer kazanmasının en büyük etkisinin ise, ithalatın artması ve buna bağlı olarak net ihracatın azalması yönünde oluşacağı söylenebilir. Sermaye girişleri sonucunda ortaya çıkan, yurtiçi paraların reel olarak değer kazanmasına bağlı olarak, bir yandan ihraç malları fiyatları uluslararası fiyatlara göre yükselmekte, diğer taraftan ithal malları fiyatları ucuzlamakta ve bu ucuzlamaya bağlı olarak yurtiçi talebin bir bölümünün yabancı mallara kaymasına bağlı olarak dış ticaret açıkları yükselmektedir (Özgen, 1998, 63).

Bu noktadan bakıldığında, sermaye girişleri ile birlikte ortaya çıkan yerli paranın değer kazanması olgusunun, o ülke ekonomisinin uluslararası rekabet gücünü azaltmakla birlikte, ithalata olan bağımlılığını da artıracakını beklemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada önem kazanan olgu, ithal mallarının bileşimi, yani yatırım malları ithali ya da tüketim malları ithalinin ne yönde değiştii ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Yatırım malları ithalinin yükselmesi durumunda bir sonraki dönemde ekonomide arzın artması söz konusu olacağından ortaya çıkacak etki olumlu olabilecektir. Ancak tüketim malı ithalinin artması durumunda ortaya olumsuz bir etki çıkacaktır. Bununla birlikte, özellikle spekülâtif sermaye girişleri ile gittikçe büyüyen dış ticaret açığı, devalüasyon beklentilerinin artmasına neden olmakta, reel yatırım

kararlarının olumsuz etkilenmesi, buna bağlı olarak ekonomik faaliyetlerin yavaşlaması, bankaların yabancı para talebinin artması ile ilişkili olarak bankacılık kesimi sorunlarına neden olabilmektedir. Bu sonuçların ortaya çıkmasıyla birlikte, spekülatif sermaye girişleri, ekonominin tüm sektörleri üzerinde bir dengesizliğe neden olabilecek, istikrarsızlıkların temel nedeni haline gelebilecektir (Özgen, 1998, 63).

Gelişmekte olan ülkelere sermaye akımlarının dış ticaret dengesi üzerinde olumlu etki yaratabilmesi için, sermaye girişlerinin büyük ölçüde ihracata yönelik yatırımları finanse etmesi gerekmektedir. Sermaye girişlerinin ihracata konu olmayan yatırımlara yönelmesi durumunda ise ülkenin döviz yaratma kapasitesinde bir daralma ortaya çıkacak, sermaye akımlarının dış ticaret dengesi üzerindeki etkisi olumsuz olacaktır.

3.9.6. Finansal Derinleşme ve Gelişme

DYSY'den beklenen en önemli etki gittiği ülkenin çıktısına ve bundan dolayı da büyümesine katkı sağlamasıdır. Bu etki doğal olarak özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için daha önemlidir, çünkü bu ülkelere yapılan DYSY ekonomik gelişmelerini hızlandıracaktır. Bu ıktıdaki artışın gerçekleşmesi için yatırım yapılan ülkenin DYSY aracılığıyla sermaye stokunda bir artışın gözlenmesi gerekmektedir. DYSY mevcut bir şirketi satın alma veya birleşme şeklinde gerçekleşirse kaynakların daha etkin kullanımını gerçekleştirebilir ama bu durumun çıktı üzerindeki etkisi tamamen yeniden yapılan yatırımlara göre daha az olmaktadır (Moosa, 2002).

Yapılan ampirik çalışmaların büyük bir kısmı DYSY'lerin yatırım yaptıkları ülkenin faktör verimliliğine ve gelir artışına bölgesel yatırımlardan daha büyük oranda olumlu katkılarının olduğunu göstermektedir. Ekonomik gelişme ve büyüme ile ilgili teoriler kişi başına düşen reel gelirin artmasına odaklanmıştır. Bu artış, sermaye birikiminin fazlalaşmasıyla, nüfus artışı ve teknolojik gelişmeyle doğrudan ilgilidir. Bunlar arasında gelişmenin en iyi şekilde gerçekleşmesini sağlayan sermaye birikiminin artmasıdır. Buradan da açıkça anlaşılacağı gibi DYSY sermaye birikimini artırdığı için ekonomik gelişmeye doğrudan olumlu yönde etkisi olabilmektedir (OECD, 2002).

Doğal olarak, burada teknolojik gelişmenin de önemi bir rolü olduğu vurgulanmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme oranlarının bir kısmı teknolojik

değişim sürecini yakalama ile açıklanabilmektedir. Bilindiği gibi teknolojik yayılmanın seyri genelde gelişmekte olan ülkelerde adaptasyon yaparak uygulama şeklinde gerçekleşirken, yeni teknolojik gelişmeler ise gelişmiş ülkeler tarafından kullanılmaktadır (Kula, 2003).

DYSY'nin yatırım yapılan ülkenin çıktısındaki artışına olan katkısı ve bu katkıyı yaptığı esnasındaki konumu faaliyetini gerçekleştirdiği ülkenin makro ekonomik politikasıyla yakından ilgilidir. Genelde, DYSY'nin fazla kaynakları absorbe etmesi veya alternatif dağıtım kanallarının etkinliğini artırarak değerlenmelerini sağlaması, ev sahibi ülkenin çıktısına bu yollarla da olumlu yönde etkide bulunabilir. İrlanda da büyüme ile DYSY arasındaki ilişki incelendiğinde, İrlanda'nın DYSY'den çok yarar sağladığı, özellikle firmaların araştırma - geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinden elde ettiği faydaların önemli bir yekün teşkil ettiği görülmüştür (OECD, 2002).

Bu gelişme sürecinde yatırım yapılan ülkedeki teknolojik gelişmelerin sınırının yeni sermaye mallarını kullanabilecek işgücü miktarı tarafından belirlendiğini göstermektedir. Sıralanan bu iki sonuç ekonomik gelişme sürecinde DYSY ile beşeri sermaye arasındaki tamamlayıcılık sorununu ortaya çıkarmaktadır. DYSY'lerin yatırım yaptıkları ülkelere getirdikleri teknoloji sayesinde çıktıya ve dolayısıyla büyümeye olan etkileri daha fazla olmaktadır. OECD bağlamında yapılan çalışmada, DYSY'nin ekonomik gelişme üzerindeki etkileri 89 ülke arasında yapılan bir çalışma ile ölçmüş ve şu üç temel sonuca ulaşmıştır; (OECD, 2002)

- DYSY teknoloji transferi yaparak büyümeye yerel yatırımlardan daha fazla katkı sağlamaktadır.

- DYSY yerli yatırımlara göre üretimde daha etkin olabilmek için, yatırım yaptıkları ülkede çok daha az bir beşeri sermayeye ihtiyaç duymaktadırlar.

- DYSY'nin ekonomideki toplam yatırım artışı üzerindeki oransal etkisi, yerli firmalara göre daha fazla olmaktadır.

3.10. Sermaye Hareketlerinin Bankacılık Sektörüne Etkisi

Gelişmiş ülkelerde 1970 sonrası hız kazanan finansal yenilikler ve bunun yanı sıra iktisadi gelişmeler, söz konusu geleneksel bankacılığın bu ülkelerdeki rolünü zayıflatmıştır. Oysa gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü hala önemli bir

aracılık işlevini yerine getirmektedir. Bu sebepten dolayı, gelişmiş ülkelerin olgun olarak kabul edilen piyasalarında faaliyet gösteren büyük sermayeli bankalar, buldukları ve faaliyet gösterdikleri ekonomilere kıyasla daha az gelişmiş ülkelere giriş yapma eğilimi göstermektedirler (BIS, 2004).

Literatürde ve akademik çevrelerde “yabancı girişi” veya “yabancı katılımı”, aynı zamanda “yabancı banka girişi” veya “yabancı banka katılımı”, kamuoyunda ise “yabancı yatırımlar” veya “yabancılaşma” olarak tanımlanan bu durumun mikro sonuçları olduğu gibi, makro sonuçları da meydana gelebilmektedir.

Tabii olarak, bu sınır ötesindeki sektörlere giriş yapma isteğinin altında bazı iktisadi nedenler yer almaktadır. Genel olarak söz edilen iktisadi nedenler arasında: uluslararası ticaretin büyümesi ve hacim olarak artması, sermaye açığı bulunan gelişmekte olan ülkelerde getirinin yüksek olması, dezenflasyon, Avrupa Birliği gibi bölgesel ekonomik bütünleşme çabaları, gelişmekte olan ülkelerin büyüme potansiyelinden faydalanma isteği ve artan ticaret hacmiyle uluslararası nitelik kazanan girişimcilerin finansman ihtiyaçlarının sınır ötesinde de karşılanması gibi unsurlar yer almaktadır.

Bu noktadan bakıldığında, bankacılık sektörüne yabancı banka girişi iktisadi bir gelişme olup, küreselleşme ile paralel olarak gelişmesinin yanı sıra, iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan yeniliklerle hız kazanmış bulunmaktadır. Burada vurgulanması gereken bir başka nokta ise, bankacılık sektörüne yabancı banka girişinin artması küresel ekonominin bir gerçeği olsa bile, bu durumun olası faydaları ve zararları konusunda tam olarak bir görüş birliği mevcut değildir.

Bankacılık sektörüne yabancı banka girişi söz konusu ulusal bankacılık sektörünün ve yabancı banka girişinin büyüklüğüne göre sektör üzerinde yapısal değişim yapabilmektedir. Yabancı banka girişi, ulusal sektördeki rekabet ve yoğunlaşma üzerinde doğrudan doğruya etki yarattığı ve böylelikle sektördeki mevcut oyuncular üzerinde bir takım dolaylı etkiler yarattığı bilinmektedir. Örnek olarak şu söylenebilir, yabancı bankaların girişi yeni finansal hizmetleri ve ürünleri beraberinde getiriyor, diğer bir deyişle daha önce arz edilmeyen finansal ürünleri ulusal piyasaya sunabiliyorsa, mevcut banka ve piyasa oyuncuları benzer hizmet ve ürünleri müşterilerine arz etmek durumunda kalabiliyorlar (Yayla, 2004).

Bankalara ilişkin olarak yabancı bir ülkeye gidiş nedenleri şöyle özetlenebilir:

- Kar maksimizasyonu
- Ölçek ekonomilerinden yararlanma
- Gelişmiş pazarlarda müşteri profiline değişmesi
- Farklı finansal pazarlarda bulunarak riski dağıtmak
- Çok uluslu şirketlerin finans sektörüne yönelmeleri
- Sınır ötesinde faaliyette bulunan müşterileri izleme, müşteri odaklı hareket etme stratejisi
- Çok uluslu ortaklık yapısı kurarak, farklı deneyim, bilgi ve uzmanlıktan yararlanma.

Gidilen ülkeye ilişkin nedenler de şu şekilde özetlenebilir:

- Gidilen ülkede kar marjı, kredi ve faiz oranlarının yüksekliği
- Finansal pazarlarda hızlı gelişme ya da gelişme potansiyeli
- Özelleştirmenin sağladığı sermaye kazancından yararlanma
- Bankaların itibar değerinin ya da marka değerinin düşmüş olması
- Kredi-hisse senedi takası
- Yabancı sermaye teşvikinden yararlanma.

4.BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİ SÜRECİNDE SERMAYE HAREKETLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

4.1. Küreselleşme Sürecinde Bankacılık Sektörü

1990'lı yıllar, uluslararası bankacılık alanında rekabetin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Dünyadaki çeşitli ülkelere mensup bankaların rekabete girdikleri bazı alanlar şunlardır; ödünç verme, üstlenim hizmeti (under writing), finansal kiralama, mali danışmanlık ve risk yönetimi, döviz ve menkul değerler ticareti, sigortacılık, para yönetimi.

Bankalar bu rekabette üstünlük sağlayabilmek için dünyanın her yöresindeki çeşitli şirketlere finansman ve risk yönetimi gibi konularda hizmet sunabilmektedirler. Ayrıca sınır ötesi sermaye akımlarının artan payına aracılık edebilmek için, hızla gelişen yörelere ve yüksek getirili işletmelere kaynakları etkin biçimde kaydırabilecek bir esneklikte olmaları gerekmektedir. Uluslararası bankacılık alanındaki başlıca rakipler ise, Avrupa, Japonya ve ABD bankalarıdır (Seyidoğlu, 2001, 276-277).

4.1.1. Avrupa Bankaları

Uluslararası rekabette Avrupa bankaları, sağlam sermaye temelleri ve bilanço yapıları ile önemli bir avantaja sahiptirler. Ancak uluslararası rekabet deneyimleri göreceli olarak fazla değildir. Özellikle Avrupa Birliği (AB) bütünleşme sürecinde ortak Pazar ve tek para birimine (Euro) geçiş bankacılık faaliyetlerini de etkilemiştir. Bu bağlamda, tüm topluluk içinde serbestçe şube açabilme, banka lisanslarının bütün ülkelerde geçerli olması, aynı yönetim kadrosu, dağıtım ağları ve destekleme sistemleri ile tüm topluluğa hizmet sunabilme, standartlar ve yasal düzenlemeler arasındaki farkların giderilmesi gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır.

4.1.2. Japon Bankaları

Sağlam bir ekonomi ile desteklenmiş olup, güçlü şirketlere hizmet veren kuruluşlardır. Aktif bakımından oldukça zengin olan bankalar, sermaye ve yaratıcılık açısından üstün oldukları söylenemez.

1980'li yılların ortalarında, ülkelerinin ticaret fazlası desteğinde Japon bankaları, büyük bir atılım içine girmişlerdir. Düşük maliyetli krediler açan Japon bankaları 1989 yılına gelindiğinde dünyada uluslararası kredilerin yüzde 38'ini karşılar durumdaydı. Ancak 1990'lı yılların başından itibaren politikalarını değiştirerek daha az uluslararası kredi açıp, daha yüksek faiz talep etmeye başlamışlardır. Bu durum kısmen Japon mali piyasalarındaki liberalleşme eğiliminin bir sonucudur (Seyidoğlu, 2001, 477).

4.1.3. Amerikan Bankaları

Büyük ABD bankalarının çoğunda zayıf sermaye tabanı sorunu bulunduğu kabul edilmektedir. Fakat yaklaşık otuz yıldır ABD bankalarının sigorta şirketleri, yatırım bankaları ile yoğun biçimde rekabet etmeleri, onlara farklı bir yaratıcılık becerisi kazandırmıştır. Bilgisayar teknolojisi, iletişim sistemleri ve personel eğitimi konusunda büyük yatırım yapmışlardır (Seyidoğlu, 2001, 477).

4.1.4. Dünya Finans Piyasaların Uluslararası Bankalar

Bilgiye, güçlü iletişime, sermayeye ve rekabete dayalı bir sektör olan bankaların sınır ötesi faaliyetlerinin maliyetini düşüren çok önemli gelişmeler olmuştur; uluslararası bankalar hem yerli piyasada hem de sınır ötesinde faaliyetlerini büyütme çabasına girmiştir.

Bankalar operasyon giderlerinin düşürülmesine imkân sağlayan ölçek ekonomilerini kullanma fırsatlarını değerlendirmeye çalışmıştır. Pazar paylarını artırma çabasına giren bankalar hızla artan rekabet altında gerek ürün bazında gerekse bölgesel bazda ürün yelpazesini genişletmek durumunda kaldılar. Tabi ki yeni riskler üstlendiler. Buna karşılık risk yönetimlerini geliştirdiler. Büyük ölçekli bankalar kendi ülkelerinde doyuma yakın hale gelen pazarın yanında off-shore bankacılığa ve gelişmekte olan yeni pazarlara girmeye başladılar. Global tecrübesi olan bankalar uluslararası yatırımlara girdiler, diğerleri daha çok bölgesel kurumlar halinde yapılandılar. Bu arada, yerli piyasaların özelliklerinin, müşterilerin davranışlarının bilinmemesi ve kültürel farklar gelişmekte olan piyasalardaki yapılanmayı etkileyen faktör olmaya devam etti. Bu nedenle bazı uluslararası bankalar faaliyetlerini belli bölgelerle sınırlı tutmuşlardır (TBB, 2005).

Yabancı bankalar üzerine yapılan çalışmalar, bu bankaların gelişmekte olan ülke piyasalarına ilk önce sınırlı hacimde şubeler olarak girmeyi tercih ettiklerini ve daha çok sermaye piyasalarında faaliyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Yabancı sermayeli bankalar, gittikleri ülkelerdeki perakendeci bankaların hisselerinin alınması yoluyla ortaklık kurma ya da yeniden yapılandırılan banka hisselerinin alınması yönünde davranış göstermektedir. Bu değerlendirmelere göre dünyadaki mevcut durumu özetlemek gerekirse (TBB, 2004, 24-25).

- Londra'da 100 İngiliz bankasına karşılık 400 uluslararası banka bulunmaktadır. Ayrıca 170 global aracı kurumun Londra'da ofisleri mevcuttur.

- Frankfurt, Paris ve New York'ta ise 250 civarında uluslararası banka faaliyet göstermektedir.

- Diğer gelişmiş Avrupa ülkelerinde yabancılara yönelik bir kısıtlama olmamasına rağmen, İngiltere'nin finans merkezi olarak ağırlığının etkisi ile yabancıların bankacılık sektöründeki payları çok yüksek değildir. Örneğin, Fransa'da bu oran yüzde 21, Almanya'da halen özel sektörün payı yüzde 30 civarındadır. Hollanda'da ABN Amro, ING, Rabobank olmak üzere üç yerel banka kredilerin yüzde 75'ini sağlamaktadır.

- Yabancı sermayenin payının yüksek olduğu Avrupa ülkeleri ise Avrupa Birliği'ne yeni üye olan Orta Avrupa, Baltık ve Balkan ülkeleridir. Bu ülkeler sosyalist rejimden çıktıkları için kendi bankacılık sistemleri yetersiz seviyededir. O nedenle de bu ülkelerde bankacılık sisteminin tamamına yakını yabancı sermaye oluşturmaktadır. Nitekim; Slovakya'da 18 yerel banka, 6 yabancı banka bulunuyor ve sektörün yüzde 97'si yabancıların elindedir.

Çek Cumhuriyeti'nde 9 yerel banka, 27 yabancı banka faaliyet göstermekte olup, toplam varlıkların yüzde 90'ı yabancı bankaların elindedir. Litvanya'da toplam sermayenin yüzde 90'ı, Macaristan'da ise yüzde 80'i yabancılara aittir. Polonya'da 2 yerel banka, 10 yabancı banka bulunuyor ve toplam varlıkların yüzde 70'i yabancıların elindedir. Keza Romanya'da 9 yerel banka 23 de yabancı banka faaliyet göstermektedir. Bu oran Latin Amerika ülkelerinden Arjantin'de yüzde 50'ye, Brezilya'da ise yüzde 30'a yakındır. Avrupa ağırlıklı olarak yapılan bu değerlendirme yanında, ülkemizdeki mevcut durum aşağıda ifade edildiği şekilde özetlenebilir (Şanlı, 2006).

4.2. Uluslararası Bankacılık Faaliyetleri ve Küreselleşme

Uluslararası bankacılık faaliyetleri küreselleşme sürecinde yeni bir boyut kazanmıştır. Küresel ekonominin kurallarının şekillendirdiği bu süreç aşağıdaki konu başlıkları altında ele alınacaktır.

4.2.1. Uluslararası Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

İkinci Dünya savaşı sonrası dünya ekonomisinde görülen bütünleşme eğilimleri bankacılık hareketlerinde de küreselleşme yönünde hızlı gelişmelere yol açmıştır. Bankalar hizmet ticareti ile uğraşan işletmelerdir. Bu bağlamda, ticari bankalar uluslararası ekonomik işletmelerde birinci derecede rol oynarlar. Uluslararası ticareti finanse ederler ve borçlara karşı güvence verirler. Döviz işlemlerini yürütmek için farklı yabancı paralar cinsinden fonlar bulundururlar. Uluslararası bankacılık hizmetleri çerçevesinde ayrıca, işlemlerini sabit kurlara bağlamak isteyen şirketlere de vadeli teslim sözleşmeleri yapma olanağı sunarlar (Seyidoğlu, 2001, 477).

Uluslararası bankacılık hizmeti sağlayan bankalar özellikle uluslararası mali merkez durumundaki kentlerde toplanmıştır. Londra, Tokyo ve New York bunların en büyükleridir. Paris, Züriç, Cenevre, Amsterdam, Hong Kong vs gibi merkezler ise ikinci sırada gelirler. Uluslararası mali merkezler aslında ilgili ülkelerin ulusal piyasalarıdır. Yalnızca bu piyasalarda yapılan işlemlerin bir bölümü uluslararası niteliktedir.

Bir uluslararası mali merkezin temel görevi; yerli yatırımcılardan yabancı kullanıcılara veya tersine yabancılardan yerli kullanıcılara doğru fon akımını gerçekleştirmektir. Tasarruf sahipleri sağladıkları gelirler dolayısıyla, bu merkezlerden tahvil veya hisse senedi gibi menkul değerler satın alır veya bu yörelerdeki bankalarda mevduat hesabı açtırırlar. Birincisinde; fonlar aracısız biçimde ödünç verilmiş olur. İkincisinde ise; bankalarda biriken fonlardan ihtiyaç sahiplerine kredi açılır veya bunlarla yine menkul değerler satın alınır. Ancak görüldüğü gibi, fonların ihtiyaç sahiplerine aktarımı dolaylı biçimde olmaktadır. Bankalara ve öteki tasarruf kurumlarına yatırılan fonlar, ilgili kurumun garantisi altındadır. O bakımdan tasarrufçu bankaya parasını yatırınca onu kullanacak olanın kredi itibarına değil, bankanın güvenilirliğine dayanmaktadır (Seyidoğlu, 2001, 478).

Bir kısım uluslararası mali piyasalarda ise yalnızca yabancılardan yabancılara fon sağlanır ve kullanılan para çoğunlukla ana ülke parasından farklı bir ulusal paradır. Bu tür faaliyetlere “sınır ötesi bankacılık” adı verilir. Kıyı ötesi bankacılık işlemleri yapan bankalar da genellikle belirli merkezlerde toplanır. Buna örnek olarak, Lüksemburg, Cayman Adaları, Bahamalar, Hollanda gibi ülkeler örnek olarak gösterilebilir. Özetle bankaların uluslararası bankacılık çerçevesinde sağladıkları hizmetler aşağıdaki gibi belirtilebilir (Seyidoğlu, 2001, 479);

- İhracat ve ithalatın finansmanı (geleneksel uluslararası bankacılık faaliyetleri),
- Anında ve vadeli teslim döviz işlemleri ve para opsiyonu ticareti yapmak,
- Yerel para ile yabancılardan mevduat kabul etme ve yabancılara kredi açma,
- Yabancı para ile mevduat açma ve kredi verme,
- Uluslararası kredi sendikasyonları düzenleme veya mevcut sendikasyonlara ödünç verici olarak katılma,
- Euro tahvil ve yabancı tahvil yükleniminde (underwriting) mali konularda bilgi ve nakit yönetimi hizmetleri sunma,
- Yabancı proje finansmanına katılma,
- Müşterilerine (çok uluslu şirketler dâhil) mali konularda bilgi ve nakit yönetimi hizmetleri sunma,
- Yabancı bir ülkede yerel banka olarak kredi-mevduat işlemleri yapma ve tüm bankacılık hizmetlerinde bulunma.

Uluslararası bankacılık, normal bankacılık faaliyetleri yanında değişik finansal ve ekonomik işlemlerin uluslararası düzeyde gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkan bir mali sistemden oluşmaktadır. Özellikle 1974 yılından sonra ekonomik ilişkilerin artan küreselleşme ile birlikte yeni bir boyut kazanması ve uluslararası rekabetin çığ gibi büyümesi, teknolojinin getirdiği imkânlarla uluslararası bankacılıkta da hızlı bir değişimin başlamasına neden olmuştur. Bu dönemde ABD, Kanada ve Japonya gibi ülkeler uluslararası bankacılık hizmetlerine yönelerek en büyük payı ellerinde tuttukları ve bu ülkelerden özellikle ABD ve Japonya arasında rekabetin arttığı görülmektedir (Takan, 2001, 100).

Uluslararası bankalar, klasik bankacılık faaliyeti olarak fon transferi, mevduat kabul etme ve kredi verme, döviz ticareti hizmeti vermektedir. Fon transferi, uluslararası ödemeler ve alımlar yabancı banka şubeleri veya muhabir ilişkiler

yardımıyla daha kolay yapılabilir. Bu bankacılık birimleri müşteri ve ana banka adına her türlü işlemi yapmakta ve fon transferi doğrudan ve basit bir şekilde gerçekleştirmektedir. Çünkü daha önceleri posta, telgraf, yabancı poliçe vb. araçlarla küçük miktarlardaki işlemler yapılmaktaydı. Ancak; fon transferleri çok büyük miktarda işlemlerde önemli kolaylıklar sunmaktadır. Klasik bankacılık faaliyetlerinden olan mevduat kabul etme ve kredi vermedeki amaç ise; maliyet gelir dengesini uygun düzeyde gerçekleştirilmesini sağlayacak minimum maliyetle topladığı mevduatları, düşük riskli-yüksek getirili alanlara yönlendirmektir (Takan, 2001, 100).

Bankacılık sektörü; kendi yapısından kaynaklanan özelliklerden yani hizmetlerini daha geniş bir alana yayma, karlılık ve uzmanlaşma gibi özelliklerden dolayı uluslararası alanda faaliyet göstermek istemektedirler. Ancak şu unutulmamalıdır ki; bu özellikleri ne ölçüde başarabileceği, bankaların kendi yapılarında sahip oldukları özelliklere ve uluslararasılaşmadan sağlayacağı avantajlara bağlı olmaktadır (Çolak ve Eser, 2004).

Banka; tüm maliyetleri azaltıp, daha fazla getiri elde edebiliyorsa bu, karşılaştırmalı bir avantaj yakaladığını göstermektedir. Bu avantajı ortaya çıkaran en önemli etmenler ise; bilgi birikimi ve ölçek ekonomisidir. Buna ilaveten banka etkinliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu etkinliğin ölçüsünü ise, bankaların mevduatlarına ödediği ve kredilerden aldığı ortalama fiyat arasındaki farklılık (spread) veya bankanın ödediği ve aldığı faiz oranı arasındaki farklılık (mark-up) oluşturmaktadır. Etkinlik ne kadar yüksek ise banka uluslararası piyasalarda nispeten daha fazla pay alacaktır (Çolak ve Eser, 2004).

Ayrıca bankalar, uluslararası düzeyde iş bağlantılarının yoğun bir şekilde gerçekleştiği finans merkezlerinde bulunmak ve bu piyasayı kontrol etmek istemektedirler. Çünkü böylece hem iş bağlantıları yapıp müşteri ihtiyaçlarını karşılayacaklar hem de kendileri için gerekli olan fonu daha hızlı ve kolay bir şekilde elde edebileceklerdir. Diğer taraftan bu finansal merkezler, bankalar için bir vergi cenneti görünümünde olup; sistemde ortaya çıkan değişiklik ve yeniliklerin takip edilmesini kolaylaştırmaktadır.

Ulusal bankacılıktan uluslararası bankacılığa geçişi belirleyen temel etmenlerden olan iktisadi ve coğrafi faktörler son derece karmaşık unsurları bünyesinde

bulundurmaktadır. Özellikle çok uluslu şirketlerin uluslararası alanda yatırımları artıkça, bu şirketlerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için bankalar da uluslararası faaliyetlerini ve hizmetlerini artırmak zorunda kalmışlardır.

Bankaların uluslararasılaşmasını sağlayan bir önemli etmen de petrol şoklarıdır. 1973 yılında ilk petrol şokundan sonra dünya piyasasındaki arz edilebilir fonların çok az elde toplanması, bankacılık aracılık hizmetlerinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Çünkü petrol fiyatlarında meydana gelen büyük yükselişler, petrol ihraç etmeyen ülkelerin açıklarının ve finansal dar boğaza giren şirketlerin artmasına neden olmuştur. Bu da fonu elinde tutan veya buna aracılık eden bankaların yüksek kar marjı elde etmelerine ve bundan dolayı diğer bankalarında uluslararası piyasalara çıkıp, bu paydan alma isteklerini artırmıştır. Ayrıca bankanın sahip olduğu ekonomik ve finansal güç ile o ülke parasının değeri de bankanın uluslararasılaşmasının bir diğer nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Takan, 2001, 100).

Bankalar, ana ülkedeki birtakım yasal ve düzenleyici kısıtlamalardan kurtulmak amacıyla, belirli uluslararası piyasa ve merkezlere yönelmektedirler. Çünkü bu piyasa ve merkezlerde ana ülkede karşılaştıkları (döviz kontrolü, kanuni karşılık oranının yüksekliği, yabancı bankalara uygulanan kısıtlamalar, vb.) birçok kısıtlama bulunmaktadır.

İktisadi, siyasi, askeri ve diğer nedenlerden dolayı uygulamaya konulan politikalar, değişik ekonomik ilişkileri de beraberinde getirdiği için bankacılık faaliyetlerini etkilemektedir. Bu politikalar içerisinde en önemlisi politik tarafsızlık ve geleneksel banka gizliliğidir. Bu durum bankalara olan güveni ve bankaların kendilerini geliştirip yayılmasına neden olmuştur.

1980'li yıllardan itibaren özellikle de soğuk savaşın bitimi ile birlikte, küresel ekonomi, küresel aktörler, küresel politikalar şeklindeki analizler oldukça sık gündeme gelmeye başlamıştır. Deyim yerinde ise hemen her olgunun önüne “küresel” kavramı getirilir olmuş ve mevcut tartışmalar artık küreselleşme üzerinden sürdürülmeye başlanmıştır.

Küreselleşme kavramı, üzerinde tanımsal ve yapısal bir uzlaşmaya varılamasa da öncelikle dünyada son yıllarda yaşanan dönüşümleri açıklayan bir süreçtir. Özellikle iletişim teknolojilerindeki devrim sayılabilecek yenilikler küreselleşmeyi besleyen

yegâne unsurdur. Çünkü teknolojinin sağladığı kolaylık olmasaydı, bugün global bir ekonomik ya da sosyal dünyadan bahsedilemeyecekti. Teknolojik yenilikler (internet, Telekom ve benzeri bilişim sektörü ile ilgili birçok yenilik) sayesinde uzaklıklar bir tür engel olmaktan çıkmıştır (Seyidoğlu, 2001, 479).

Bu açıklamalar ışığında küreselleşme teknolojinin sağladığı yararlarla birlikte, ekonomi temelli bir sürecin siyasal ve kültürel yansımasıdır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere küreselleşmenin farklı boyutları bulunmaktadır. İktisadi küreselleşme, siyasal küreselleşme, kültürel küreselleşme ve teknolojinin küreselleşmesi gibi farklı unsurları bulunur. Söz konusu bu olgular ise birbirleriyle ilişkili ve etki alanındaki unsurları dönüştürerek küreselleşmeye şekil vermektedir.

Uluslararası bankacılık faaliyetleri, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası ticaret akımlarının ve doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak önemli ölçüde büyümüştür. Yabancı sermaye hareketlerini etkileyen başlıca faktörler; serbestleşme politikaları, yabancı bankaların faaliyetlerine izin veren yaklaşımlar, bankacılık krizleri ve banka sisteminin yeniden yapılandırılması, uluslararası ekonomik işbirliğine artan katılım ve teknolojik yenilikler olarak sıralanabilir.

Küreselleşme kavramına ilişkin tartışmalar bu çalışmanın konu ve kapsamını fazlası ile aşacak nitelikte olup, bu aşama da hangi süreçlerden geçtiğimiz konusunun aydınlatılması açısından yeterli bulunmaktadır. Ancak küreselleşme günümüzde kendi kurum ve kurallarını yaratmakta ya da mevcut olguları dönüşüme uğratmaktadır. Süreçle ilgili tartışılan konulardan biri de uluslararası bankacılık faaliyetleridir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası bütünleşme çabaları ile gelişim gösteren, uluslararası bankacılık faaliyetleri, küresel ekonomik sistemin önemli unsurlarından olup üzerinde önemle durulması gereken bir konuyu ifade etmektedir.

Bu bağlamda küresel ölçekte faaliyet gösteren bankalarla ilgili önemli bir tartışma konusu, bu bankaların yabancı ülkelerde banka satın alımlarıdır. Yabancı yatırımlar bağlamında değerlendirilen bu faaliyetler ülkelere farklı açılardan olumlu ya da olumsuz etkilerde bulunmaktadır.

4.2.2. Uluslararası Bankacılığın Ortaya Çıkmasını Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar

4.2.2.1. Uluslararasılaşma Teorisi

Uluslararasılaşma teorisine göre, pazar başarısızlığı (market failure) sadece ulusal piyasalarda değil aynı zamanda sınır ötesindeki piyasalarda da mevcuttur. Teori, firmaların kar maksimizasyonu yaptığı ve piyasaların aksadığı varsayımlarına dayanmaktadır. Teoriye göre, şirket ulusal piyasadaki işlem maliyetlerine katlanmaktansa sınır ötesinde tamamlayıcı varlıklara sahip olmayı tercih etmektedir. Piyasanın işleyişi ayrıca dışsallıklar nedeniyle de aksayabildiğinden, söz konusu tamamlayıcı varlıklara sahip olmak bu dışsallıkların etkisinden kurtulmayı sağlamakta ve işlem maliyetlerini düşürmektedir. Teorinin iki önemli sonucu bulunmaktadır; firma, maliyetin en düşük olduğu piyasaya yönelmekte ve “uluslararasılaşmanın” maliyeti faydasına eşit olana dek uluslararasılaşma yoluyla büyümektedir (BDDK Raporu, 2007).

4.2.2.2. Göreli Üstünlük Teorisi

Bankaların uluslararası genişlemesine ilişkin bir diğer teori de göreli üstünlük (comparative advantage) teorisidir. Bu teoriye göre çok uluslu bankalar, bankacılık ürünlerini (mevduat ve kredi) geliştirme hususunda göreli üstünlüğü olduğu ülkelerde yerleşmektedirler. Böylelikle çok uluslu bankalar, bankacılık piyasasını kontrol etme ve yönetme eğilimindedirler. Bu yaklaşımda “faiz hadleri” bankacılık ürünleri seçmede birincil faktördür.

Göreli üstünlüğe sahip olan banka yüksek karları sayesinde dünya sermaye piyasalarına giderek artan, uygun vasıtalarla ulaşabilecektir. Bu üstünlük, düşük maliyetlerin yardımıyla da bankaların, pazar paylarının artmasına hız verecek ve sonucunda ise karlarını da arttıracaktır. Teori, birkaç açıdan eleştirilmiştir. En önemlisi ise teori, belli bir banka ürününün en uygun üreticisini tanımlamaktadır. Fakat üretimin “yöntemini” veya “yerini” tanımlamamaktadır. Dahası yabancı piyasalara doğru genişlemeyi fonlamada kullanılan sermayenin, içeriğini ve bankacılık ilişkilerinden doğan “işlem maliyetlerini” tartışmamaktadır (Yılmaz, 2004, 3).

4.2.2.3. Endüstriyel Kuruluş Teorisi

Diğer bir teori ise endüstriyel kuruluş teorsidir. Teori, çok uluslu bankacılıkta, pek çok bankanın yurtdışına, müşteri takip eden yöntemini izleyerek açıldığını belirtmektedir. Bu açılma daha çok, yeni piyasada kar üretme yerine bankanın önceki faaliyetlerinden kaynaklanan kayıplarını korumaya yöneliktir. Buna rağmen banka müşterileri, banka değiştirdiklerinde işlem maliyetleri ile karşılaşacaklardır. Bu teori, uluslararası büyümenin maliyetini ve uluslararası büyümede sermayenin oynadığı rolü analiz edememektedir. Teoriye göre uluslararası büyüme, sadece büyümenin marjinal maliyeti, beklenen marjinal getiriyi aşmadığı sürece üstlenilmelidir (Yılmaz, 2004, 4).

4.2.2.4. Uluslararası Yatırım Teorisi

Uluslararası yatırım teorisine göre, çok uluslu bankaların var oluşlarının altında yatan güdü, uluslararası piyasalardaki dışsal kusurların mevcudiyetinde yatmaktadır. 1960'lardaki Amerikan Bankaların durumları incelendiğinde, bankaların sınır ötesine yayılmalarını etkileyen faktör, o tarihlerde ülkedeki sermaye akımlarını düzenleyen ve "deli gömleği" olarak tabir edilen yasalardır. Bu teorinin diğer varsayımı ise, coğrafik dağılım nedeniyle elde edilen faydalardır. Örneğin, çok uluslu bankaların aktiflerinin toplam riski, yurt içi bankanınkinden daha azdır (Yılmaz, 2004, 4).

4.2.3. Uluslararası Bankacılığın Yabancı Ükelere Giriş Stratejileri ve Girişlerin Etkileri

4.2.3.1. Müşteri Takip Eden (Client Following)

Bu stratejide, bankalar var olan müşterilerini yurt dışında takip ederlerse, rekabetçi bir avantaj elde edecektir. Bu davranışın mantıksal gerekçesi, bankanın müşterilerini yurtdışında takip etmemesi halinde söz konusu müşterilerini, ev sahibi ülke bankalarına kaptırmaları mümkündür. Bu yaklaşım aynı zamanda "savunmacı genişleme" (defensive expansion) yaklaşımı olarak da bilinir. Bu strateji, bir yabancı bankanın, giriş amacıyla neden belirli bir ev sahibi ülkeyi tercih etmesini açıklayan yollardan biridir. Müşteri-takip etme güdüsü, aynı zamanda ev sahibi ülkenin çekici etkenlerinden biri olarak görülür. Zira bir bankanın, eğer ki müşterilerinin büyük bir oranı, yabancı bir piyasaya girerse o zaman o bankanın da söz konusu piyasaya girmesi akılcı ve karlı olur. Böylelikle o piyasaya yeni girmiş olan bankanın, müşteri tabanı

hazır olacaktır. Banka, ayrıca yeni müşteriler kazanana kadar eski müşterilerine hizmet ederek, yurt dışına ilk giriş maliyetlerini karşılayabilecektir (Berk, 1985, 60).

4.2.3.2. Pazar Araştırma Strateji

Bu strateji; bankaların, yeni piyasalara girişlerinin bazı sebeplerden dolayı yararlı bulduklarını ifade etmektedir. Bu strateji, “genişleme politikası” yanlısıdır. Piyasa araştırmada, ev sahibi ülkenin kendine has etkenleri, özellikle önemlidir. Basit anlatımla banka, genişleyebilmek amacıyla yeni ve aynı zamanda çekici piyasalar araştırmaktadır. Bu strateji, müşteri-takip eden stratejiye göre daha fazla riskli olarak değerlendirilmektedir. Piyasa araştırmacılar genelde, birçok açıdan kıyaslandığında “büyük” olarak değerlendirilen bankalardır. Bu bankalar, belli bir ev sahibi ülkede başarısız olunması halinde başka piyasalara yönelen “maden arayıcılarına” benzetilmektedir. Bu gerekçe ile “piyasa araştırmacıları”, başarısızlıkla sonuçlanan girişimlerinden sonra meydana gelebilecek kayıpları da telafi edebilecek kapasitede olmalıdırlar (Berk, 1985, 162).

Bununla beraber, pazar-araştırma strateji, pek çok geçiş ülkesinde, yabancı bankalar için ana stratejidir. Bu geçiş ülkelerinin, oldukça yüksek getirili az gelişmiş yerel bankaları ve yüksek büyüme potansiyelleri nedeniyle pazar araştırmacıları tarafından cazibeli ve çekici bulunmaktadır.

4.2.3.3. Lideri Takip Eden Strateji

Bankacılık piyasaları genelde oligopolistik bir yapıya sahiptirler. Bu nedenle yabancı piyasaya giriş kararı bazen şirketlerin rakiplerinin faaliyetlerine karşı bir cevaptır. Liderini takip eden stratejide banka rakibi kendisinden önce yabancı piyasaya giriş kararı aldıysa o piyasaya girmeye karar verir. Lideri takip etmekteki esas sebep, bankanın rekabetçi pozisyonunu kaybetmek istememesi ve kazanılabilecek bir pazar payından mahrum kalmamak arzusudur. Birbirini takip eden bu bankalar genelde “pazar payı” ve “büyüklük” olarak kıyaslandığında, hemen hemen birbirlerine eşdeğer bankalardır. Uluslararası bankalar, dış finansal pazarlarda örgütlenme kararı almadan önce, pazarın durumunu değerlendirmektedirler. Diğer taraftan yurt dışında örgütlenmede kuruluş yerinin seçimi kararı; banka yöneticilerinin hedefleri ile çeşitli finansman merkezlerini karşılaştırmalı üstünlüklerine bağlıdır (Berk, 1985, 162).

4.3. Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi Genel Değerlendirmesi

4.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Avrupa’da bankacılığın gelişimi ve tarihçesi daha eski zamanlara dayanmasına rağmen, Osmanlı’da bankacılık, Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonraki yıllara dayanmaktadır. Tanzimat Fermanı, yalnızca Osmanlı siyasal ve toplumsal düzenini değiştirmekle kalmamış, ekonomik bakımdan da köklü değişimler ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birini de bankacılık ve finans alanında görmekteyiz.

Tanzimat’ın ilanından hemen önce, 1838 yılında, İngiltere – Osmanlı Devleti Serbest Ticaret Anlaşması ya da Balta Limanı Ticaret Anlaşması olarak da bilinen bir anlaşma imzalanmıştır. 1838 Anlaşması’ndan önce, Osmanlı Devleti, kapitülasyonlar ile bazı imtiyazları çeşitli ülkelere tanımaktaydı. Osmanlı Devleti’nde var olan tüm kapitülasyon kayıtlarına karşın, serbest ticarete kısıtlamalar getirilmişti. İç ticaret yalnızca, Osmanlı tebaasına aitti.

Yabancı tüccarlar, Osmanlı topraklarında yerli tüccarla rekabet edemezdi. Mal alım – satım işlemleri için, bir bedel karşılığında belli kişilere ruhsat verilmekte ve ruhsat sahibi kişiler bir tekel oluşturmaktaydı. Bu uygulama, sadece iç ürünlere değil, ithal edilen ürünlere de yönelikti (Avcıoğlu, 2001).

Bunun yanında, malların bir eyaletten diğerine sevk edilmesi esnasında da gümrük vergisi ödeniyordu. Eyaletler, bir bütünü parçaları olarak değil, ayrı ayrı ülkelermiş gibi bir uygulama vardı (Avcıoğlu, 2001, 106).

Osmanlı Devleti ile anlaşma yapan devletler, önceleri, en uygun ticari çıkarları elde etmeyi amaçlıyorlardı. Bununla beraber, 19. yüzyılda dengelerin değişmesi ve dünyadaki paylaşım mücadelelerinin de farklı alanlara kayması ile emperyalist güdülere sahip devletlerin Osmanlı’ya bakış açısı da değişmişti. Sanayi sermayesi dönemine giren kapitalizm, seri ucuz fabrika üretimi için kapitalist ülkeleri pazar kapma, hammadde kaynaklarını ele geçirme savaşımına sürüklenmekteydi. Osmanlı Devleti de pazar, hammadde kaynağı ve stratejik ve benzeri açılardan hegemonya ve emperyalizm mücadelesinin odağına taşınmaktaydı (Avcıoğlu, 2001, 106).

4.3.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanını takip eden ilk yıllarda ekonomik kalkınmanın ulusal kurumlarla mümkün olabileceği inancı doğrultusunda milli bankacılığın gelişimi desteklenmiştir. 1924'te Türkiye İş Bankası, 1925'te Türkiye Sınai ve Maadin Bankası (1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası oldu), 1927'de Emlak ve Eytam Bankası (1946'da Türkiye Emlak Kredi Bankası oldu) kurulmuştur. Bu milli bankaların yanı sıra, 1924-1932 döneminde 29 adet tek şubeli yerel banka kurulmuş ve çoğu 1929-1930 dünya ekonomik bunalımı ile birlikte kapanmıştır (Akgüç, 1987). Daha sonraki 20 yıllık dönemde de özel yasalarla birçok devlet bankası kurulmuştur. Bunlar: Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası -daha sonra adı iller Bankası oldu- (1933), Etibank (1935), Denizbank (1935), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938). Ancak, kurulan özel bankaların bir çoğu aynı dönemde kapanmak zorunda kalmıştır (Akgüç, 1987, 32).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında özel bankalar yavaş yavaş gelişmeye başlamıştır. Savaş sonrası içte ve dıştaki ekonomik canlanmanın sonucu olarak hareketlenen bankacılık sektöründe, bu dönemde başta Yapı ve Kredi Bankası, T. Garanti Bankası, Akbank, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası gibi bankalar olmak üzere, üçü özel kanunlarla, bankalararası birleşmeler dahil 30 yeni banka kurulmuştur. Özel bankaların geliştiği bu dönemin diğer bir özelliği banka sayısı ile birlikte şube sayısında da artış olması ve şube bankacılığının yaygınlaşmaya başlamasıdır (Günel, 1998, 11).

1958 yılında bankacılıktaki gelişmelere paralel olarak mesleğin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması ve haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla, tüzel kişiliği haiz Türkiye Bankalar Birliği kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. 1945-1960 döneminde 30 banka kurulmasına karşılık, 14 banka tasfiye olunmuş veya faaliyetini durdurmuştur. Türkiye ekonomisinde 1950'lerin sonunda yaşanan ekonomik bunalım ve bunun sonucunda uygulanan 1958 istikrar programının bankalar üzerindeki olumsuz etkisi, 1960'ların başında da devam etmiştir.

4.3.3. 1960 - 1979 Dönemi

1961-1979 döneminin önemli özelliği çok şubeli büyük bankacılığın gelişmesi ve 1970'lerde holdinglerin bankaları ele geçirmesiyle birlikte, holding bankacılığının ve ihtisas bankacılığının gelişmesidir. Bu dönemde, kalkınma ve yatırım bankalarına

öncelik verilmiş ve yeni ticaret bankalarının kurulması kısıtlanmış olmakla birlikte, Türk Ekspres Bankası ve Buğday Bankası'nın birleştirilmesiyle oluşan Anadolu Bankası 1962'de, Amerikan- Türk Dış Ticaret Bankası 1964'te, Arap-Türk Bankası ise 1970'te kurulmuştur. Daha sonra unvanı Türk Dış Ticaret Bankası (DIŞBANK) olarak değiştirilen ve % 24'ü yabancılara ait olan Amerikan-Türk Dış Ticaret bankası ile % 60'ına yabancılardan sahip olduğu Arap-Türk Bankası, bu dönemde Türk Bankacılık sektörünün dışa açılmaya başladığını göstermektedir.

Özetle, bu dönemde, ticari bankaların kuruluşu sınırlanmış ve ihtisas bankacılığı ön plana çıkmış, küçük ve yerel bankalar azalmış, çok şubeli büyük ölçekli bankacılık ve holding bankacılığı yaygınlaşmıştır. Holding bankacılığının gelişmesinde 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun "bankaların en az % 25 sermayesine sahip buldukları iştiraklerine açacakları kredi oranında üst sınırı" kaldıran 38. maddesi (Parasız, 1998, 114) ile özel kesime sağlanan teşvikler, holdinglere tanınan vergi avantajları ve kamuoyunda prestij kazanma gibi nedenlerin etkili olduğu ifade edilmektedir (Akgüç, 1998).

4.3.4. 1980 - 1990 Dönemi

24 Ocak 1980'de alınan dışa açılma ve liberalizasyon kararlarından bankacılık sektörü de etkilenmiştir. Serbestleşmeye bağlı olarak 1 Temmuz 1980'de kredi ve mevduat faizleri üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır. Bununla beraber hızla gelişen bankerlik sistemi 1982 yılında bir kriz yaşanmasına yol açmıştır. Ocak 1983'ten itibaren faizler tekrar kontrol altına alınmıştır. 1987'de yeniden serbest bırakılan faizlere, aşırı rekabetten dolayı artan mevduat faizleri nedeniyle 1989'da üst sınır konulmuştur.

Ekonomideki dışa açılma ve mevzuattaki liberalizasyon sonucu bu dönemde yabancı bankaların sayısı hızla artmış ve birçok yeni ticaret bankası kurulmuştur. 1980-1990 döneminde kurulan ticaret bankası sayısı 19 olup, bunlardan 8'i yabancıdır. Bu dönemde, ayrıca dördü yabancı sermayeli olmak üzere 8 kalkınma ve yatırım bankası kurulmuştur. 1980-1990 döneminde, Türkiye'de yabancı bankaların sayısı artarken, Türk bankaları da yurt dışına açılarak, şube veya temsilcilik açmış, banka kurmuş veya kurulu bankalara iştirak etmiştir. 1982 sonunda başlayan banker krizi, 1983 ve 1984'te altı milli bankanın faaliyetine son vermesine neden olmuştur. Bu çerçevede, 1983'te Hisarbank, İstanbul Bankası ve Ortadoğu İktisat Bankası (ODİBANK) zorunlu olarak T.C. Ziraat Bankasına devredilmiş, İşçi Kredi Bankasının ise faaliyetine son verilmiştir,

1984'te ise, İstanbul Emniyet Sandığı T.C. Ziraat Bankası ile birleşmiş, Türkiye Bağcılar Bankasının da bankacılık faaliyeti sona erdirilmiştir (Günel, 1995)

1980'li yıllarda yaşanan ekonomi ve finans piyasalarındaki değişimler bankaların yapısını da etkilemiştir. Liberalizasyonla beraber artan dış ticaret, menkul kıymetler borsasının kurulması, Merkez Bankası bünyesinde bankalar arası TL ve döviz piyasalarının kurulması ve açık piyasa işlemlerinin başlaması, bankaların faaliyet alanlarını değiştirmiştir. Bankalar giderek menkul kıymet işlemlerine, fon yönetimi ve döviz işlemlerine ağırlık vermeye başlamışlardır. Bankalar bu konularda gelişme kaydetmek ve piyasada pay sahibi olabilmek için otomasyon yatırımları yapmıştır. Bu bağlamda bankalar, bilgisayarlaşma ve ATM ağı kurma, fon yönetimi birimleri ve “dealing room”lar oluşturma, yeni ürünler ve hizmetler sunma yolunda önemli adımlar atmışlardır (Yurtsever, 1998, 135-152).

1980'li yıllardaki gelişmelere paralel olarak, bankalar uluslararası para piyasalarına açılmışlar ve döviz yükümlülüklerini artırmaya başlamışlardır. Bankalar arasındaki rekabetin artması, kredilerde, hizmetlerin kompozisyonunda ve kalitesinde farklı yaklaşımlar aranmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, bankaların bilanço kompozisyonu çok farklı hale gelmiş ve bu da bankaları daha kaliteli bir aktif-pasif yönetimi arayışına itmiştir. 1980'lerden itibaren Türk bankacılık sektörünün yaşadığı bu yapısal değişiklikler ve dolayısıyla uygulanmaya başlanan yeni stratejiler, bankaların daha dikkatli davranması, maliyetleri azaltması, karlılıklarını artırması ve sermaye tabanlarını güçlendirecek önlemler almalarında önemli bir rol oynamıştır.

Sektörel karlılık verilerine 1980'lerin ikinci yarısından itibaren ulaşılabilmektedir. Tablo 4.1'de bazı göstergelerin toplam aktiflere oranı sunulmuştur. 2001 yılından itibaren daha ayrıntılı kar oranları hesaplamak mümkündür ve bu analizler bir sonraki bölümde verilmiştir.

Tablo 4.1. Bankacılık Sektörüne İlişkin Bazı Göstergeler/Toplam Aktifler

	ÖZKAYNAK	ÖDENMİŞ SERMAYE	MEVDUAT	KREDİ	KAR (ZARAR)
1986	5.6	2.2	66	43.3	1.7
1987	6.2	2.5	60.8	41.8	1.6
1988	7.9	2.9	58.9	37	2.3
1989	8.4	3.5	63.1	40.3	1.7
1990	9.1	3.6	61	45	2.2

Kaynak: TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi

Yukarıdaki tablodan bankacılık sektörünün kar (zarar) oranlarında 2 yıl hariç büyük bir değişim gözlenmemiştir. 1988 yılında en yüksek seviyesine ulaşan bu oranın dönem ortalaması ise 1,9'dur. Toplam aktiflerden yükümlülüklerin çıkarılmasıyla hesaplanan özkaynaklarda ve ödenmiş sermayede ise sürekli bir artış görülmüştür. Bu dönemde toplam kredilerin toplam aktiflere oranı da diğer dönemlere göre bir hayli yüksektir. Mevduatlar da daha sonraki yıllarla karşılaştırıldığında düşük bir orandadır.

1980'lerin ilk yarısında bankaların asıl işlevleri mevduat toplamaktı. Bankalar mevduat topluyor, bu mevduatları da grup şirketleri başta olmak üzere kredi olarak kullandırmaya çalışıyordu. Faiz oranlarıyla rekabet edemedikleri için de müşterilerine araba, daire ya da altın gibi hediyeler verme yoluna gidiyordu. Bu nedenle de en önemli kar kaynağı mevduat ve işlem komisyonlarıydı. Sektör yetkililerinin verdiği bilgiye göre, 1980-1984 yılları arasında bankaların karlılığının yüzde 80'e yakını bu iki kalem oluşturuyordu. Kalan kısım ise kullandıkları kredilerden elde ettikleri gelirler ve temettü gelirlerinden oluşuyordu (Aydınlı, 1996, 21).

1984 yılına gelindiğinde ise tüm Türkiye'de olduğu gibi bankacılık sektöründe de önemli bir değişim yaşandı. Ekonomide başlayan liberizasyon süreci bankacılığa da yansdı. Bankacılıkta satış ve pazarlama önemli bir süreç haline aldı. Buna bağlı olarak da ürün geliştirme ve ürün yönetiminin de ağırlığı arttı. Sonuçta bireysel bankacılığın öne çıktığı, uygulamaların arttığı bir dönem yaşandı. Ayrıca Hazine'nin borçlanma ihtiyacının artmasına paralel olarak "para yönetimi" de önem kazanmaya başladı. 1984 sonrası yaşanan serbestleşmeyle birlikte faiz oranlarının yükselmeye başladı. Bu da ilk etapta bireysel bankacılık ürünlerinin daha ön plana çıkmasına neden oldu. Bu dönemde bireysel bankacılık konusundaki uygulamalar arttı. Tüketici kredileri, kredi

kartları ortaya çıkmaya başladı. ATM'lerle bankacılık alternatif dağıtım kanallarıyla tanıştı. Sonuçta teknolojinin daha çok kullanıldığı bir döneme girildi.

1984'te başlayan liberalizasyon dönemiyle birlikte bankaların bilançosundaki en önemli gelir kalemi de bireysel bankacılık haline geldi. Bankacılara göre, o dönemde bankaların bilançosunda bireysel bankacılığın payı yüzde 45'ler civarındaydı. İkinci sırada ise yüzde 30-35 ile Hazine yönetimleri yer alıyordu. Kalan yüzde 20-25'lik bölüm ise kurumsal bankacılık ve dış ticaret işlemlerinden geliyordu (Aydınlı, 1996, 21).

4.3.5. 1990 - 2001 Dönemi

1980'ler boyunca görülen yapısal dönüşümlere ek olarak Ağustos 1989'da yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı karar ile birlikte kambiyo rejiminde yaşanan serbestleşme bankaların 1990'lı yıllarda döviz işlemlerine yönelmelerine ve artık yurtdışından kaynak bulmalarına da olanak sağlamıştır. 32 sayılı kararın getirdiği serbestleşme, 1990'ların başlarında kamu açıklarının giderek büyümesine yol açmıştır. Bankalar açıkları yüksek faizli hazine bonoları ve devlet tahvilleri ile finanse ederek kolay yoldan para kazanmayı seçmişlerdir. Faizlerin yükselmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, faiz-kur makasının açılmasına ve Türkiye'ye kısa vadeli sermaye girişinin artmasına, yani bankaların açık pozisyonlarının büyümesine yol açmıştır. Bu durum bankaların kur riskini artırmıştır (Tekinalp, 1998).

1990'lı yıllarda, Türkiye ekonomisinde önemli bir dolarizasyon yaşanmıştır. 1990'da döviz tevdiat hesaplarının geniş tanımlı para arzı M2Y içindeki oranı % 23.3 iken 1994'te bu oran % 47.3'e çıkmıştır. Bu durum kriz öncesi dönemde bankaların döviz kaynaklarına bağımlılığının da bir göstergesidir. 1990 sonrası dönemin bir başka özelliği, Türk bankalarının yurtdışında banka kurması ve kurulan bankalara iştirak etmesidir. Türkiye'de açılan yabancı banka veya şubelerinin sayısında da artış kaydedilmiştir. Yani bu dönemde Türk bankacılığının dışa açılması hızlanmıştır (Tekinalp, 1998, 135).

Bu dönemde ilk defa bir kamu bankasının özelleştirilmesi sağlanmıştır. Etibank'ın bankacılık faaliyetleri ayrılarak, banka Etibank, Denizbank ve Anadolu Bank olarak üçe ayrılmış ve devlet bu üç bankanın isim haklarını satmıştır. Ayrıca, bu dönemde bazı

bankalar el değiştirmiş, bazılarının unvanı değişmiş, bazı yabancı bankalar da yerli gruplarca satın alınmıştır.

Bu dönemin en önemli ve son gelişmesi ise, Anayasa Mahkemesi'nin Bankalar Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname'nin dayandığı yetki yasasını iptal etmesinin ardından yapılan uzun tartışmalardan sonra, 1999 yılı sonlarında çıkarılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve bu kanunda değişiklik yapan 4491 sayılı kanundur (Reisoğlu, 2002). Bu kanun Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun bankalara el koymasını düzenlemenin ötesinde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Kurumu'nun kurulmasını da öngördüğü için çok önemlidir (Tekinalp, 1998, 135).

Kısacası 1990 sonrası dönem, bankaların açık pozisyonlarını artırarak, risksiz yüksek faiz geliri sağlayan kamu kâğıtlarına yatırım yaptığı ve gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaştığı bir dönem olmuştur. Dönemin diğer özelliği ise, dönemin sonlarına doğru Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun değişik zamanlarda onbir bankanın yönetimine el koymasıdır. Bu dönemde bankalar, internet bankacılığı ile tanışmışlar ve elektronik bankacılık hizmetleri sunmaya başlamışlardır.

Tablo, 1990-2000 dönemi arasında bazı göstergeleri incelemektedir. Bu dönemin son 2 yılı finansal krizlerin yaşandığı yıllara denk gelmektedir ve sektör verileri bu krizlerden oldukça etkilenmiştir.

Tablo 4.2. Bankacılık Sektörüne İlişkin Bazı Göstergeler/Toplam Aktifler

	ÖZKAYNAK	ÖDENMİŞ SERMAYE	MEVDUAT	KREDİ	KAR (ZARAR)
1991	8.9	4	62.5	45	2
1992	9	3.7	59.5	39.2	2.4
1993	9.3	3.7	54.7	38	2.7
1994	8.9	3.6	67.8	35.6	1.9
1995	9.2	3.3	69.2	39	2.7
1996	8.9	3.2	72.5	40.3	2.8
1997	9.1	4.3	68.5	43.2	2.5
1998	8.7	4.3	68.5	35	1.9
1999	5.2	4.3	69.9	26.2	-1
2000	6.4	5	67.6	28.5	-3.3

Kaynak: TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi

Tablo 2'den de görüldüğü üzere bu dönemde bankacılık sektörünün karlılığı bir hayli inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Ortalama karlılık oranı da kriz yılları haricinde bir önceki dönemden yüksektir. 1997 yılından itibaren düşüş gösteren özkaynakların toplam aktiflere oranı bankacılık sisteminin özkaynak yetersizliğine işaret etmektedir. Ayrıca kredi miktarlarının oranı da neredeyse yarı yarıya azalmıştır ve bu da bankaların en önemli rollerinden biri olan kredi sağlama işlevlerindeki yetersizliği belirtir.

1990'lı yıllara gelindiğinde enflasyon ve buna bağlı olarak faiz oranlarında çok hızlı yükselişler yaşanmaya başladı. Devletin iç borçlanma senetlerine yönelik talebinin artması ve ağırlıklı olarak bankalarca finanse edilmesi de hazine bölümlerinin önemini biraz daha öne çıkardı. Bireysel bankacılığın etkisini çok fazla kaybetmediği bu dönemde, kurumsal finansman, yatırım bankacılığı ve ticaretin finansmanı konuları da ön plana çıkmaya başladı. Alternatif dağıtım kanallarının temeli de yine bu dönemde atıldı. 1980'li yılların sonlarından 2000'li yılların başına kadar geçen sürede bankaların, gerek bilançolarından aldıkları pay gerekse kara katkıları bakımından, en gözde bölümlerinin fon yönetimi ve hazinedir (Ertuğrul ve Zaim, 1998, 4-7).

Bu süreci hazine'nin artan borçlanma ihtiyacı ve buna bağlı olarak ödediği yüksek reel faiz beslemiştir. Devletin ihtiyacından dolayı bankalar kamu kağıtlarından

yüksek kar elde etmiştir. Yine bu dönemde kurumsal finansman, yatırım bankacılığı, ticaretin finansmanı gibi daha önce pek olmayan bölümler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bankacılara göre, 1990'lı yıllarda bankalar karlarının yarısını hazine bölümlerinden elde etti. Hatta bazı yıllarda hazine bölümlerinin bilançodaki etkinliği yüzde 60-70'leri buldu. Bu dönemde bireysel bankacılığın bilançodaki payı yüzde 30-35, kurumsal bankacılık ve diğer bölümlerin payı ise yüzde 20-25'ler seviyesindeydi (Ertuğrul ve Zaim, 1998, 7).

4.4. Türk Bankacılık Sektörünün 2001 Krizi Sonrası Yeniden Yapılandırılması

Kasın 2000 ve Şubat 2001 krizleri Türkiye tarihinin deyim yerinde ise en derin ve büyük krizidir. Bankacılık krizi olarak da anılan Şubat 2001 krizi ile birlikte ekonomide ve bankacılık sektöründe yapısal düzenlemelere gidilmiştir.

Bankalar açık pozisyonlarını kapatma eğilimi içerisinde olduklarından, dövize olan talep artmış ve piyasadaki TL likiditesi yeterli olmadığından bankalar arasındaki faizler yükselmeye başlamıştır. Bununla birlikte kur çıpası sistemi doğrultusunda cari açığın, başlangıçta tahmin edilenin çok üzerinde bir noktaya, 8-10 milyar dolar aralığına doğru ilerleyerek diğer bir sorun olarak kendini hissettirmiştir. Yerli bankaları açık pozisyon kapatma telaşının yanında yabancılar da yılsonu hesaplarını kapatma çabası içinde olunca döviz talebi artmış, bu gelişme doğal olarak faizleri bir miktar yukarı tırmadığıdır. Bankalar açık pozisyonlarını kapatma yolunda çok daha hızlı ve ani davranışlar içine girmişlerdir (Yayla, 2005).

Bankalar döviz alabilmek için likiditelerini daha fazla arttırmayı çabalamışlardır. Daha fazla likidite talebi ise doğal olarak faizlerin çok daha hızlı olarak yukarı hareketlenmesi sonucunu getirmiştir. Bu arada IMF' ye verilen taahhütler çerçevesinde NİV (Net İç Varlıklar) hedefine odaklanan ve piyasaya ek likidite vermemekte direnen Merkez Bankası bu noktada devreye girerek NİV hedefini aşmasına rağmen piyasadaki gelişmeleri önleme konusunda geç kalmıştır.

Cari aktiflerinin önemli bir kısmını hazine senetlerine yatıran orta ölçekli bir banka kısa dönemli likidite ihtiyacını %210 faizle karşılayınca mali sistem ciddi bir panik içine girmiş ve ortaya çıkan likidite krizi çok güçlüklerle aşılabilmektedir. Merkez

Bankası, piyasaya likidite vermeyi kesti. Bu dönem sonunda birçok küçük ve orta ölçekli banka Mevduat ve Sigorta Fonu'na devredilmiştir (Pekkaya ve Tosuner, 2005).

Hazinenin iç piyasalarda mali kesimde yaşanan daralmadan dolayı giderek artan borçlanma ihtiyacının azalması yanında, dış piyasalarda borçlanma imkanı daralmıştır. Hazinenin dış piyasalara ihraç ettiği tahvillerin faizleri yükselme eğilimine girmiştir. Türkiye'nin uluslararası piyasalardan borçlanma imkanları daralmıştır. Kriz ile ilgili gerek yurtiçindeki ve gerekse yurtdışındaki çevrelerin değerlendirmelerine bakıldığında farklı değerlendirmeler bulunmakta krizin ortaya çıkışın merkez Bankasına bağlamışlardır. Bunun yanında, yapısal önlemlerin gecikmesi ve gelecek hakkındaki beklentilerin olumsuz olmasına bağlayanlar, kur çıpası sistemi nedeniyle cari işlemler açığının hızla büyümesinden ortaya çıktığını öne sürenler ve bankacılık sisteminin zayıflığına bağlayanlar bulunmuştur (Pekkaya ve Tosuner, 2005).

Kasım krizi sonrasında piyasalar Ocak ayından itibaren bir miktar durulmaya başlamış, hazine borç senetlerinin faizleri ikinci el piyasada düşmeye başlamıştı. Benzer gelişmeler hem interbank piyasasında hem de repo piyasasında yaşanmaya başlamıştı. Bankalar, krizde arttırdıkları mevduat faizlerini düşürmeye başlamışlardı. Kriz sonrası Hazine açısından kriz öncesindekiyle aynı miktarda iç borçlanma yapabilmesi mümkün olmuştur. Bununla birlikte hazinenin borç artışı dolayısıyla faiz ödemeleri de artmıştır (Uzunoğlu, 2004, 165-166).

Bütçe gelirlerinin düşmesi ve bütçe giderlerinin yükselmesi sonucunda bütçe açığının ve dolayısıyla hazinenin borçlanma gereğinin artması karşısında hazine vergileri arttırarak, iç borçlanmanın bir bölümü yerine vergi gelirlerini ikame etmek ve dış borçlanmayı arttırarak iç borçlanmanın bir bölümü yerine ikame etmek arayışına girmiştir. Bu arayışlar sürerken 20 Şubat 2001 tarihli MGK toplantısında yaşanan gelişmeler dolayısıyla piyasalarda siyasal güvenin kaybolmasından dolayı yeni bir kriz ortamı ortaya çıkmıştır (Uzunoğlu, 2004, 166).

Kasım krizinde Türkiye'de dövize yönelen yoğun talep, yüksek faiz politikası ve hızlı döviz çıkışı karşısında IMF'nin 7.5 milyar dolarlık ek kredisi ile aşılabilmektedir. Ancak MGK toplantısı sonrasında ortaya çıkan gelişmeler karşısında tekrar dövize olan talep hızlanmış, 21 Şubat itibarıyla bankalar arası piyasalarda gecelik faiz %6200'e daha sonra da 7500'i bulmuştur. Döviz hücum sürecinde Merkez Bankası'na gelen döviz

talebi 7.6 milyar dolara ulaşmış, bankalar tarafından bu kadar yüksek hacimli döviz yurt dışındaki muhabir bankalara gönderilerek sistemdeki risklerini kapatmışlardır (Doğan, 2006, 64).

Dövizle yönelen yoğun talep karşısında hükümetin yaptığı uzun süreli toplantıdan sonra döviz kurunun serbest dalgalanmaya bırakıldığı açıklaması yapılmıştır. Yapılan açıklamalardan çok hızlı etkilenen borsa krizin başlamasından itibaren 3 gün içerisinde tarihinde görülmemiş kayıplar yaşamış ve piyasalarda güven ortamı kaybolmuştur. Hisselerde üç gün içerisinde ortaya çıkan değer kaybı %29.4'e ulaşmış ve şirketlerin piyasa değeri aynı süreçte 1/3 oranında gerilemiştir. (Doğan, 2006, 65).

Bütün bunlar yaşanırken uluslararası risk derecelendirme kuruluşları, Türkiye'nin kredi notlarını arka arkaya düşürmeye veya durağana çevirmeye başladılar. Standard & Poors, Fitch İbca, Duff and Phelps gibi kuruluşlar bu gelişmenin en önemli belirleyicileri olmuşlar ve Türkiye'nin bütün kredi notlarının düşürme eğilimi ile izlemeye alındığı açıklanmıştır. Özel bankalar, mali yapılarının güçlendirilmesi için "Yeniden Yapılandırma Programı" adı altında çok özel bir denetime tabi tutulmuştur. Aktif kalemleri detaylı olarak analiz edilmiş, sorunlu aktifler tespit edilmiş ve karşılık ayrılmıştır. Kamu bankalarının bilanço yapıları güçlendirilmiştir. Bu bankaların faaliyet verimliliğinin artırılmasına özel bir önem verilmiştir (TBB, 2005).

Program ile birlikte, özkaynaklar güçlendirilmiştir. Serbest özkaynaklar artmıştır. Kur riski önemli ölçüde azalmıştır. Aktif karlılığı ve özkaynak karlılığında yavaş da olsa iyileşme olmuştur. Tasarruf mevduatına, hatta mevduat bankalarının tüm yükümlülüklerine 1994 yılından sonra getirilen tam güvence uygulamasına 2004 yılının ikinci yarısında son verilmiştir. Temmuz 2004 tarihinden itibaren tasarruf mevduatına güvence 50 bin Yeni Türk Lirası (YTL) ile sınırlandırılmıştır (TBB, 2005).

Bu gelişmeler yanında; Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılması çalışmaları sürdürülmektedir. Temel düzenlemelerde AB direktiflerine tam uyumu amaçlayan değişiklik çalışmaları; risk odaklı denetimin geliştirilmesine, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bağımsız yapısının güçlendirilmesine ve bankacılık sisteminde denetim etkinliğinin artırılmasına yönelik değişiklikleri içermektedir.

4.4.1. Yasal Düzenlemeler

Yabancı bankaların sektördeki paylarının ölçülmesinde kullanılan yöntemlerden birisi yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranıdır. Söz konusu ölçüm yöntemi, literatürde çok sık kullanılmamasına rağmen, genelde önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.

Tablo 4.3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Mevduat Bankaları (2006)
(TBB,istatistiki raporlar).

Banka Adı	Kuruluş Yılı	Statüsü
ABN AMRO Bank N.V.	1994	Şube
Arap Türk Bankası A.Ş.	1976	Banka
Banca di Roma S.P.A.	1911	Şube
Bank Mellat	1982	Şube
Citibank A.Ş.	1980	Banka
Denizbank A.Ş.	2006	Banka
Deutsche Bank A.Ş.	1988	Banka
Finans Bank A.Ş.	2006	Banka
Fortis Bank A.Ş.	2005	Banka
Habib Bank Limited	1983	Şube
HSBC Bank A.Ş.	1990	Banka
JPMorgan Chase Bank N.A.	1994	Şube
Millenium Bank A.Ş.	2006	Banka
Société Générale (SA)	1989	Şube
WestLB AG	1985	Şube

Tabloda, ilgili ölçüm yöntemiyle yapılan hesaplamalar yer almaktadır. Burada, banka sayısının yanı sıra şube ve çalışan personel açısından yabancı bankaların sektördeki payları da hesaplanmış ve oranları gösterilmiştir.

Tablo 4.4.Türkiye’de Yabancı Bankaların Banka, Şube ve Personel Sayısı Açısından Sektördeki Payları (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Yabancı Banka Sayısı/ Sektör toplamı	22.8	24.6	27.8	26.0	27.1	27.7	32.6
Yabancı Şube Sayısı/ Sektör toplamı	1.5	3.4	3.4	3.5	3.4	6.3	7.2
Y.B. Personel Sayısı/Sektör Toplamı	2.2	3.9	4.4	4.4	4.6	8.0	18.0

Kaynak: TBB Veri Dağıtım Sistemi, www.tbb.gov.tr

Tablodan görülebildiği gibi, yabancı bankaların sektör toplamı içindeki payı 2000 yılında yaklaşık yüzde 23 olmuş, ancak sonraki yıllarda yüzde 26-27 civarında olmuştur. 2003 yılından sonra yabancı banka oranında hafif düşüş olsa da 2004 yılında artışa geçmiş ve 2006 yılında yüzde 32'den yüksek olmuştur. Aynı yıl yabancı bankaların sayıları 15 yükselmiştir. Oranların son yıllarda fazla dalgalanması sektörün toplam banka sayısında yaşanan gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Tablodan anlaşılacağı gibi, sektördeki yabancı banka payı oranı 2000 yılında başlayarak artış eğiliminde olmuştur. Aynı trend, şube ve çalışan sayısı oranlarında da görülmektedir. Sektördeki toplam şube sayısı 2004 yılından başlayarak artış göstermiş ve 2006'da 2005 sonuna göre 602 adet artarak 6.849'e yükselmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli mevduat bankalarında 114 adet artmış, özel sermayeli mevduat bankalarında 217 adet azalmış, yabancı sermayeli bankalarda ise 679 adet artmıştır.

Kamusal sermayeli mevduat bankaları grubunda, banka başına ortalama 716 şube, özel sermayeli mevduat bankaları grubunda ise 256 şube bulunmaktadır. Yabancı sermayeli bankalarda banka başına ortalama şube sayısı 71'dir. 2006 yılında bankacılık sisteminde çalışan sayısı, 2005 yılı sonuna göre 10.885 kişi artarak 143.143 olmuştur. Çalışan sayısı kamusal sermayeli mevduat bankalarında 1.177 kişi artış, özel sermayeli mevduat bankalarında 5.586 kişi düşüş, yabancı bankalarda 15.184 kişi artış göstermiştir. Banka çalışanlarının yüzde 97'si mevduat bankaları, yüzde 3'ü kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir. Bankacılık sektöründe personelin yüzde 27'si kamu sermayeli mevduat bankalarında, yüzde 51'i özel sermayeli mevduat bankalarında ve yüzde 18'i yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır (TBB, 2005).

Yüksek kamu açıklarına bağlı olarak, bankacılık sektörü uzun dönem kamu finansmanı yoluyla yüksek ve risksiz kar sağlamıştır. Enflasyonun düşürülmesine yönelik ekonomik programlar sonucunda bankaların kar marjları da düşmüştür.

2001 Şubat krizinden sonra finansal sektörün yeniden yapılandırılması hızlanmıştır. Kamu bankalarının ağırlıklı olduğu sektörde, ölçeklerine göre bu bankaların karlılıkları ve aktiflerden sağlanan gelir oldukça düşüktür. Finansal kriz özellikle kamu bankalarını ve küçük özel bankaları etkilemiştir. Ödeme güçlüğüne düşen bankaların fona devredilmesi sektörde konsantrasyonun nispeten artmasına neden olmuştur. 2003 yılında ilk beş bankanın sektör içindeki payı AB-15 ortalaması için %53, yeni üye ülkeler ortalaması için %68 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye için bu değer

2004 yılı itibariyle %59'dur ve 2005'te %61'e yükselmiştir (Yetim ve Gülhan, 2005, 112-114).

2001 krizinde kamu bankalarının büyük kısmı krizden etkilenmiş ve aktiflerinin payı %40'dan %35'e düşmüş ve daha sonra da bu eğilim devam etmiştir. 2005'te kamu bankalarının sektör içindeki payı 4 azalarak %31'e gerilemiştir. Yabancı Sermayeli bankaların payı ise iki puan artarak %5'e ulaşmıştır. Yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine olan ilgileri 2005'de somut yatırımlara dönüşmüştür. Bazı yatırımcılar stratejik ortaklık yoluyla, bazı yatırımcılar ise yönetim hakkını almak suretiyle bankacılık sistemine yatırım yapmışlardır. Türk Ekonomi Bankası A.Ş.hisselerinin %50'sini BNP Paribas, Türk Dış Ticaret Bankası Hisselerinin %89'u Fortis Bank NVSA, Türk Garanti Bankası hisselerinin %26'sı GE Capital Cooperation finans şirketi tarafından satın alınmıştır. Ortaklık paylarının dağılımına göre, Aralık 2005 itibariyle bankacılık sektöründe ödenmiş sermayenin %15'i yabancı ortaklara aittir. (TBB, 2005)

Kriz sonrasında sektörde yoğunlaşma devam etmiş, ilk beş ve on bankanın mevduat ve kredi payları yükselmiştir. Kamu bankalarının mevduattaki pazar payları pek değişmezken kredi payları azalmıştır. Özel bankaların sektör içindeki ağırlıklarının arttığı görülmektedir. Krizin etkisi ile azalan şube ve personel sayısı, ekonomide sağlanan iyileşmeye bağlı olarak tekrar artış eğilimine girmiştir. Yeniden yapılandırma sürecindeki gelişmeler sonucunda şube ve çalışan sayısının kamu bankalarında kriz öncesi düzeyinin altında, özel bankalarda ise üstünde olduğu görülmektedir. Şube sayısında artış kaydedilmesine rağmen, ülkemizde banka şubesi başına nüfus, AB ortalamasının yaklaşık 5 katı kadardır (TBB, 2005).

Temel bilânço kalemleri bağlamında Türkiye Bankacılık Sektörünün genel durumu şu şekilde değerlendirilebilir: (<http://www.bankaciyiz.biz/article362.html>).

Aktifler

2001'de 117,7 milyar dolara gerileyen aktif büyüklüğü 2005 sonunda 276,1 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. Banka aktiflerin GSYİH'ya oranı AB-25 için %280 iken Türkiye için kriz sonrasında %69'a kadar gerilemiş ve daha sonra yükselme eğilimine girerek 2005 yılı itibariyle %80 düzeylerine ulaşmıştır. Bu düzeyle bile 2000'deki (%95) seviyesinin altındadır. Dolayısıyla Türk Bankacılık Sektörün yüksek bir büyüme potansiyeli taşımaktadır (TBB, 2005).

2002 yılından itibaren büyümede kaydedilen gelişmelerle, gerileyen enflasyon ve faizlerle, IMF stand-by anlaşmaları ve AB müzakereleri ile desteklenen olumlu bekleyişlere bağlı olarak kredi hacminde hızlı bir büyüme kaydedilmiştir. Kredilerde son dönemlerde sağlanan hızlı gelişimde bireysel krediler önemli rol oynamıştır. 2002 sonunda %15 olan bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı, 2005’de %31 düzeylerine yükselmiştir.

2005 yılı sonu itibariyle kredilerin bankacılık sektörü aktifleri içindeki payının %40’ı aştığı fakat bu değerle bile 1990–97 ortalamasının gerisinde olduğu tahmin edilmektedir. Öte yandan 2004 yılı itibariyle, toplam kredilerin GSYİH’ya oranının, AB–25 için %118 düzeyi ile Türkiye’den yaklaşık beş kat fazla olduğu görülmektedir (TBB, 2005).

- Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri 398 milyar TL civarındadır. Uluslararası bankaların bunun içindeki payı 38.4 milyar TL. Yani, yüzde 9.6 oranındadır. 2009 yılı sonuna gelindiğinde, toplam aktifler 798.5 milyar TL’ye, uluslararası bankaların bunun içindeki payı 123.5 milyar TL ile yüzde 15.5 seviyesine yükselmiştir.

- Bankacılık sektörünün 2005 yılında mevduat toplamı 244 milyar TL, yabancı sermayenin bu toplamdaki payı ise 19.9 milyar TL (% 8.2) iken, 2009 yıl sonunda, sektörün toplam mevduat büyüklüğü 507.1 milyar TL, yabancı sermayenin bu toplamdaki payı ise 83.4 milyar TL’ye (% 16.4) çıkmıştır.

- Krediler toplamına bakıldığında ise 2005 senesinde sektör toplamı 99 milyar TL iken 2009 da 381 milyar TL’ ye çıkmış, ve yabancı sermayenin bu toplam içindeki payı 19,9 milyar TL ile %20’ iken, 2009 senesi sonunda 79.8 TL ile % 21 seviyelerine çıkmıştır.

Yabancı sermayenin bankacılık sektöründeki kredilerdeki payının yüzde 11.7 gibi, toplam aktifler ve mevduatın üzerinde olması yabancı ve uluslararası bankaların mevduat toplama yerine bilakis kendi kaynaklarından mevduata ilave ederek, kredi verdikleri şeklinde yorumlanabilir (http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx, 20.06.2010).

Son yıllarda yabancı sermaye özellikle de Türkiye’deki finans sektörüne yönelmektedir. Türk bankacılık sektörü ile AB’yi karşılaştırırsak;

- Türkiye’de finans sektörünün GSMH’ye oranı yüzde 84 iken bu rakam AB 15 ülkesinde yüzde 284.

- Mevduatın GSMH’ye oranı AB’de yüzde 94 iken, Türkiye’de yüzde 50’dir.

- Kredilerin oranı AB’de yüzde 117 iken, Türkiye’de yüzde 31’dir.

- Konut kredilerinin GSMH’ye oranı AB 15’te yüzde 39, Türkiye’de ise yüzde 3’tür.

- Tüketici kredilerinin oranı ise yine AB’de yüzde 8, Türkiye’de yüzde 6’dır.

Bu rakamlar ortaya çıkardığı durum, finans sektörü AB ülkelerinde belirli bir doyum noktasına ulaşmış ve kendine yeni pazarlar aramaktadır.

Türkiye Bankalar Birliği araştırmalarına göre, yabancı bankacıların Türk bankacılık sektöründe olağanüstü bir gelişme beklentisi içinde olduklarını, dolayısıyla da Türk finans sektöründe ciddi meblağlarda para yatırma yoluna gittiklerini vurgulamaktadır. Ancak yabancı sermayenin payı özellikle doğu Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında oldukça geridedir. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 34’ü mevduat bankası, 13’ü ise kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Mevduat bankalarının 3’ü kamusal sermayeli, 17’si özel sermayeli, 13’ü ise yabancı sermayeli bankalardır. Yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörüne olan ilgisi özellikle 2005 yılında somut anlaşmalara dönüşmüştür. Türk Ekonomi Bankası hisselerinin yüzde 50’si BNP Paribas, Türk Dış Ticaret Bankası hisselerinin yüzde 89’u Fortis Bank’a, Garanti Bankası hisselerinin yüzde 26’sı ise GE Capital Corporation tarafından satın alınmıştır. (TBB, 2006)

4.4.2. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi ve Tartışmalar

1990’lı yıllarda birçok ülkede uygulanan serbestleşme politikaları ile yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına imkân tanıyan düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri, uluslararası sermaye akımları, teknolojik yenilikler gelişmiş ülkeler yanında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların sektördeki payının önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. İlgili sürecin nedenleri ise şu şekilde sıralanabilir (TBB, 2006);

-Uluslararası entegrasyon çabası,

-Piyasa mekanizmasının gelişmesi,

- Finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması,
- Bankacılığın rekabete açılması,
- Uluslararası kurallara yaklaşılmıştır.

Dünyada, ülkelerin uluslararası ekonomik ilişkilere daha fazla katılmaları sadece mal ve hizmet hareketi ile sınırlı kalmamış, sermaye hareketleri de dikkati çeken bir seyir izlemiştir. Önce resmi kanallardan başlayan bu hareket daha sonra bankalar üzerinden sürmüştür. Son dönemde ise doğrudan banka dışı özel sektöre ve sermaye piyasalarına yönelik hareketler dikkati çeken bir büyüklüğe ulaşmıştır.

Bu ülkelerde konsolidasyon süreci hızlanmış, bankacılık sisteminin korumacı yapısı hızla değişmiştir. Yerli piyasaları yabancı bankaların rekabetine açan yaklaşımlar, gelişmekte olan ülkelerde bankaların düzenlenmesi ve denetimine ilişkin uluslararası standartlara yönelik değişiklikler, yabancıların gelişmekte olan ülkelerde gördükleri gelişme potansiyeli ve daha yüksek karlılık gibi fırsatlar bu ülkelerdeki bankacılık faaliyetini etkilemiştir. Bu arada, finansal hizmetlerde küresel gelişmeler gelişmiş ülkelerdeki bankalar için özellikle sermaye piyasalarından ve banka dışı kesimlerden gelen çok ciddi bir rekabet baskısı yaratmıştır. Gelişmiş ülkeler açısından finansal hizmetler sektörüne yönelik gelişmeler; (TBB, 2006)

- Küresel rekabet,
- Banka dışı sektörlerden gelen baskı,
- Geleneksel hizmetlerin kar marjlarının düşmesi,
- Sınır ötesi faaliyetlerin cazip hale gelmesi,
- Operasyon giderlerinin düşürülmesi amacıyla ölçek ekonomisi arayışı olmuştur.

Bazı yabancı bankalar ise ulusal sermayeli perakendeci bankalarda azınlık hisseleri almayı tercih etmektedirler. Yabancı bankalar, finansal kriz sonrası süreçte hükümetlerin yeniden sermayelendirmeye tabi tuttıkları bankaları satın almak yoluyla da perakendeci pazarlara yönelmektedirler. Bazı ülkelerde yabancı bankaların sayısı ulusal bankaların sayısını geçmektedir. Özetle uluslararası bankacılık faaliyetleri hem ülkelerde gerçekleştirdiği fonksiyonları hem de küreselleşme sürecinde yarattığı tartışmalar bağlamında düşünülebilir. Ancak tüm tartışmalara rağmen, uluslararası bankacılık faaliyetleri, küresel sistemin önemli kurumlarından.

4.5. Küresel Yönetim Olgusu Bağlamında Türk Bankacılık Sektörü

Dünyada birçok ülke 1980 sonrası kambiyo sisteminde serbestleştirmeye giderek finansal sistemde yeni düzenlemeler kabul etmiş, bununla birlikte teknolojiye meydana gelen gelişmeler söz konusu ülkelerin finansal sektörlerin globalleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu globalleşme sürecinden etkilenen çok sayıda gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra Türkiye'nin finansal sektörü de etkilendiği görülebilir.

Türkiye'de yapılan yeni düzenlemelerle, yabancıların ulusal piyasaya girişi önündeki engellerin kaldırılması ve liberalleşme sonucu ülke ekonomisine yabancı girişinin sağlanmasından beklenti ülkede rekabetçi ve etkin çalışan bir finansal sektörün yaratılmasıdır (Çakar, 2003, 36-37).

Türkiye'nin ekonomideki liberalleşme çabaları sonucunda, sermaye piyasası da finansal sektörde yer almaya başlamış, bankacılık sektöründeki liberalleşme çabaları da önemli olmuş ve mali derinleşme sürecine de katkıda bulunmuştur.

1980 sonrasında dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de dışa açık bir politika izlenmiş, kambiyo düzenlemelerinde serbestleşmeye gidilmiştir. Nitekim, 24 Ocak 1980'de ekonomide stabilizasyona ve serbestleşmeye yönelik alınan "24 Ocak Kararları" uygulamaya konulmuş ve yurtiçi tasarrufların artırılması, etkin kullanımı, yurt dışı tasarruflara da aracılık edilmesi hedeflenmiştir. Ancak, tüm bu çabalara ve düzenlemelere rağmen finansal piyasaların istenilen büyüklüğe ulaşamadığı ve yeterli derinliğe sahip olmadığı görülmektedir (Çakar, 2003, 36-37).

Türkiye'de 1980 sonrasında yaşanan finansal gelişmeler özetlenecek olursa:

- Temmuz 1980'de, mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır,
- Bankaların ve mevduat sahiplerinin döviz işlemlerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır,
- Kişilere portföylerinde döviz bulundurma imkânı tanınmıştır,
- Mali piyasalarda gerçekleşen işlemler ile buradan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergiler azaltılmıştır,
- Aracılık hizmetlerinin maliyetleri 1980 öncesine göre düşmekle birlikte hala yüksek bir seyir izlemeye devam etmiştir,

- Yabancı ve yerli bankaların ulusal sektöre girişlerine ilişkin getirilen kısıtlamalar azaltılmış ve yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi cazip hale getirilmek istenmiş ve örneğin düzenlemelerle yabancı yatırımcıların

- Türkiye'deki faaliyetlerinden doğan, net kar, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedellerini bankalar ve özel finans kurumları aracılığı ile yurtdışına serbestçe çıkarabilmeleri imkanı tanınmıştır,

- Menkul kıymet piyasaları oluşturularak, şirketlere yeni finansman kaynakları yaratılmıştır,

- 1986 İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Nisan 1986'da Merkez Bankası nezdinde Bankalar arası Para Piyasası ve 4 Şubat 1987 tarihinde de Açık Piyasa İşlemleri, Eylül 1988'de Döviz ve Efektif Piyasası, Nisan 1989'da ise Döviz Karşılığı Altın Piyasası kurulmuştur,

- TL piyasasının oluşturulması ve benzeri gelişmeler olmuştur (Çakar, 2003, 34-35).

Türkiye'de 1980 sonrası gerçekleştirilen tüm bu düzenlemeler, yenilikleri beraberinde getirmiş ve gelişime katkıda bulunmuşlardır. Ancak bu durum, faiz oranlarının hızlı artışına da neden olarak, bankaları yüksek orandaki reel faizlerde rekabet etmek zorunda bırakmıştır. Başka bir deyişle mevduatın maliyeti yüksek olduğundan dolayı kredi faizleri de yüksek seyir etmiştir. Bu durum ise reel sektör üzerinde baskı yaratmıştır.

Merkez Bankası bu duruma müdahale ederek mevduat faizlerini yeniden ayarlamasına rağmen faizler yine de 1980'lere göre daha yüksek seviyelerde kalmıştır. Finansal liberalizasyon döneminde, yapılan diğer hataların yanı sıra, denetimsizlik ve hızla liberalleşme çabası ile gerekli düzenlemelerin ülke şartları dikkate alınmadan uygulanması sonucu 1994 yılında kriz yaşanmış ve bankacılık sektöründe de denetimin eksikliği nedeniyle üç banka sistemde varlıklarını devam ettirememiştir. Dönemsel aksilikler yaratmasına rağmen, yüksek faiz oranları finansal sistemin önemli ölçüde büyümesi ile sonuçlanmış ve yetersiz olmakla birlikte bir ölçüde finansal derinleşmeye katkıda bulunmuştur (Çakar, 2003, 34-35).

Basel I-II ve Türk Bankacılık Sektörü

Basel komitesi, kredi risk hesaplamaları konusundaki eksiklikleri düzenleyecek ve operasyonel riski de kapsayacak 1988 tarihli düzenlemenin yerini almak için Haziran

1999 tarihinde yeni bir düzenleme taslağı hazırlamıştır. Risk duyarlılığı daha fazla olan yeni düzenlemeye ilgili taraflarca iki yüzün üzerinde görüş bildirilmiştir.

Bu görüşler dikkate alınarak taslakta yapılan değişiklikler neticesinde Ocak 2001’de düzenlemeye ilişkin ikinci taslak, Nisan 2003’te üçüncü taslak çalışması yayımlanmıştır. Bu taslaklar, gelen öneri ve eleştirilerin sonucunda en son şekli verilerek Basel II olarak bilinen “uluslararası sermaye yeterliliği ölçümlerinin ve standartlarının uyumlaştırılması; gözden geçirilmiş çerçeve” isimli doküman Haziran 2004’te Basel komitesi tarafından yayımlanmıştır (BDDK, 2005, 11).

Basel-II düzenlemesi, bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir düzenlemedir.

Basel-II içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler yer almaktadır. Basel-II içerisinde risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistiki/matematikselsel risk ölçüm metotlarını içeren yöntemler bulunmaktadır.

Basel-II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel-II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür. Çalışmamızın bu kısmında Basel II düzenlemesinin amaçları ve prensipleri açıklanmaya çalışılacaktır. Basel II Düzenlemesinin Amaçlarını özetlemek gerekirse aşağıdaki şekilde sıralanabilir (BDDK, 2005, 11-13):

- Bankaların yeterli seviyede sermaye tutmalarını sağlamak,
- Sermaye yükümlülüğünün maruz kalınan risk ile paralel olmasını sağlamak,
- Bankaların risk yönetimi sistemlerinin etkinleştirilmesini teşvik etmek,
- Fırsat eşitliğini bozmadan, rekabetçi ortamı geliştirmek,
- Sağlam ve etkin bankacılık sistemi oluşturmak,
- Piyasa disiplini sağlayarak finansal istikrara katkıda bulunmaktır.

Basel II sermaye yeterliliği düzenlemesi birbirini destekleyen üç temel prensip üzerine kurulmuştur Bunlar (BDDK, 2005, 11-13):

- Birinci Yapısal Blok: Asgari sermaye yeterliliği,
- İkinci Yapısal Blok: Denetimsel inceleme süreci, (Denetim otoritesinin gözden geçirmesi)
- Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa disiplindir.

Tablo 4.5. Basel I ve Basel II Arasındaki Farklar

BASEL I	BASEL II
Tek bir risk ölçüm yöntemine odaklanma	Bankaların kendi iç risk yönetim metotlarında, üst denetim kontrolünden ve piyasa disiplininden daha fazla yararlanma
Her banka için aynı ölçütlerin kullanılması	Değişik yaklaşımları uygulayabilme olanağı, daha iyi bir risk yönetimini özendirici sermaye teşvikleri
Geniş tabanlı uygulama imkanı	Riske daha duyarlı ölçüm metotları

Kaynak: Kaan Aksel, Alper Önder ve Haluk Yalçın. Kredi Değerlendirmenin Geleceği: Basel II Yaklaşımı, 22 Aralık 2004, <http://www.pwc.com/Tr/tur/about/events/training/baselII.pdf>, s.5

Yukarıdaki tabloda gösterilen hususları özetlemek gerekirse, aşağıdaki şekilde ifade edilebilir: (Aksel, 2004, 5)

-Basel-I’de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “klüp kuralı (club rule)”Basel-II ile birlikte kaldırılmaktadır.

-Basel-II’de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II’de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standard & Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim

otoritesi iznini almak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

-Basel-I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II'de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.

-Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi talep edilmektedir.

-Basel-II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II ile ilgili detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu hüküm Basel-I'de mevcut değildir (Aksel, 2004, 5).

Komite, yeni sermaye yeterlilik çerçevesinin, güvenlik ve sağlamlık amaçlarını gerçekleştirmek için üç temel dayanağa sahip olması gerektiği görüşündedir. Bu üç temel dayanak: Asgari sermaye gereği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini. 1988 anlaşması yeni sermaye yeterlilik çerçevesinin önemli bir dayanağı olmaya devam eden asgari sermaye şartlarını belirtmektedir. Komite, yeni çerçeve kapsamında piyasa disiplini üzerinde de durmuştur (Aksel, 2004, 5).

Ayrıca komite, mali sektördeki rekabetin olumlu etkilerini kabul ederek uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankalar için rekabet dengesizliğini ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Ancak, ulusal muhasebe, vergi, hukuk ve bankacılık yapılarındaki farklılıklar ulusal piyasalar arasında farklılıklara yol açacaktır. Komite, bankacılık denetim kurallarının kullanılmasının, bu farklılıkları ortadan kaldırmayacağını düşünmektedir. Bu nedenle ikinci ve üçüncü temel dayanakların, birinci temel dayanakta belirtilen asgari sermaye şartlarını tamamlayacağını belirtmektedir (TBB, 2004).

Asgarî Sermaye Yeterliliği (Birinci Yapısal Blok): Yeni sermaye standardında da asgari sermaye şartları, yasal sermaye, riske maruz kalma ölçümleri ve bu risklerle ilgili olarak sermaye düzeyinin belirtilmesi kurallarının tanımından oluşmaya devam edecektir.

Komite, yasal sermayenin tanımlanması konusunda 1988 Anlaşması'nda belirtilen mevcut kuralları sürdürmeye devam edecektir. Komite, yasal sermaye ve riske maruz kalma ölçümleri konusunda aktif ve pasifin ve ilgili kâr ve zararların gerçekçi ve basiretli ölçümlerini veren sağlam muhasebe ve değerlendirme ilkelerinin sermaye rezervlerinin belirlenmesindeki önemini vurgulamaktadır. Zayıf veya yetersiz muhasebe politikaları, abartılmış veya güvenilir olmayan sermaye oranlarına yol açarak sermaye şartlarının kullanılabilirliğine zarar vermektedir (TBB, 2004).

Riske maruz kalma ölçümleri konusunda bankaların taşıdığı riskler kredi riski ve piyasa riski ile sınırlı kalmamaktadır. Bu iki riskin yanında faiz oranı riski, likidite, hukuki ve itibari riskler gibi öteki riskler de yer almaktadır. Komite, bu üç büyük risk kategorisinden her birini daha açık bir şekilde kapsamak için yeni çerçevenin genişletilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Risklerin ölçülmesinde piyasa riskine ilişkin bir yenilik getirilmezken, kredi riskine ilişkin olarak tamamen yeni iki yöntem geliştirilmiştir. Bunlar; standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım da kendi içinde bazı farklılıklar yaratan içsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı gelişmiş yaklaşım adı altında iki yöntemi bulundurmaktadır. Bu iki yöntem çalışmanın bu bölümünde incelenecektir. (Yayla ve Kaya, 2005, 22-23)

Komite, bir alacağın vadesinin, bunun banka için yarattığı genel kredi riskinin belirlenmesinde bir faktör oluşturduğunu kabul etmektedir. Komite, çok sınırlı bir durum dışında sermaye yeterlilik amaçları için alacakların vadesinin dikkate alınmasını önermemektedir. Bununla birlikte, Komite, risklerin kredi kalitesi arasında daha kesin ayrımlar yapmaya yönelik çalışmalarına başladığında vadenin kredi riskinin değerlendirilmesine daha açık bir şekilde dâhil edilmesinin yollarını araştıracaktır.

Komite, ayrıca bir bankanın risk profili ve piyasa şartlarına bağlı olarak, faiz oranı riskinin önemini uzun süredir kabul etmektedir. Komite, bu nedenle faiz oranı riskinin ortalamanın oldukça üzerinde olduğu bankalar için sermaye defterinde faiz oranı riski için bir sermaye masrafı geliştirmeyi önermektedir. Komite, bankacılık defterinde faiz oranı riskinin hesaplanma yöntemi ve yüksek risklilerin tanımı konusunda bir ölçüde ulusal takdirin gerekli olacağını kabul etmektedir.

4.6. 2008 Krizi ve Türk Bankacılık Sektörü

George Soros, Joseph Stiglitz, gibi önemli yorumcular Ağustos 2007'de başlayan krizi, Büyük Bunalım'dan sonra meydana gelmiş en kötü ekonomik kriz olarak tanımlamışlardır. Üstelik kriz dönemi öncesi Soros, henüz kapsamı tam olarak bilinmese de, krizin reel ekonomiyi etkiliyor olabileceğini düşünmüştür. Ona göre, 1990'larda ve 2000'lerin başında, tüm dünyada ticari ve finansal serbestleşme yönünde eşi görülmemiş bir ilerleyiş bulunmaktaydı (Tong and Wei, 2008).

Finansal serbestleşmelerin artması, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve finans sektörünün giderek büyümesi yeni krizlerin habercisi niteliğindedir. Bu nedenlerle kredi tedarikinde meydana gelen artışın, yeni borç ihraçlarında, konut fiyatlarının değerlenişinde ve daha sonra da temerrüt oranlarında hızlı bir artış meydana getirmiştir. 2007 yazından itibaren, ABD'de sağlıkta büyük bir çekilme, risk dağılımında artış ve kredi piyasası işleyişinde bir gerileme yaşanmaya başlamıştır. Elbette 2007 ABD subprime krizinin nedenleri, düşen ABD konut fiyatlarına dayanmaktaydı (Tong and Wei, 2008; Mian and Sufi, 2008).

Zaman içinde krediler daha düşük kaliteli müşterilere de yönelmeye başladı. Bunlara da "subprime mortgage" kredileri deniyor. 2008 ortasında ABD'de subprime mortgage kredilerinin hacmi 1,5 trilyon dolara kadar yükselmişti. ABD'de faizler geçmişte son derecede düşük düzeylerde olduğundan, subprime mortgage kredilerini kullanan düşük gelirli gruplar büyük ölçüde değişken faizli kredileri tercih etmişlerdi. FED'in son dönemde faizleri peş peşe artırmaya konut fiyatlarındaki düşüşün eşlik etmeye başlaması, bu kişilerin aldıkları kredileri geri ödeyememe sorunlarıyla karşılaşmasına yol açtı (Reinhart and Rogoff, 2008).

ABD'de emlak fiyatlarını ölçmek üzere kullanılan Case Shiller indeksi 2007 ortasından 2008 ortasına kadar yüzde 16 oranında düşüş gösterdiği sırada uzmanlar bu indeksin yüzde 10 oranında daha düşmesi gerektiğini öne sürüyorlardı. Sahibi oldukları emlaklerin fiyatının yükselmesiyle refahlarının arttığını düşünen ve bu çerçevede borçlanıp para harcayan Amerikalılar için bu büyük bir şok oluşturmuyordu, İngiltere'de emlak sahipleri daha da borçluydu. Yani bir anlamda kapitalizmin son yükselişi emlak fiyatlarının şişmesi üzerine kurulmuştu (Eğilmez, 2009, 66-67).

Emlak fiyatları artıyor, emlak sahipleri kendilerini daha zenginleşmiş hissedip borçlanarak harcamalarını artırıyorlar, bu ekonomiye canlılık getiriyor ve emlak fiyatları daha da artıyordu. Emlak fiyatları arttıkça emlak talebi de artıyor, bu kez emlake dayalı kâğıtlarla yapılan finansal işlemler büyüdükçe büyüyordu. Herkes yatırım amacıyla ikinci, üçüncü gayrimenkulünü alıyordu. Bu alımların altında yatan varsayım bunların günün birinde daha yüksek bedelle satılabileceği varsayımıydı. Bu varsayımın gerçek olmayabileceği anlaşılınca fiyatlar düşmeye ve balon sönmeye yöneldi (Dooley, 2008).

2008 küresel krizi, altında emlak fiyatlarının şişkinliği de olsa, kredinin değil ona dayanılarak yapılan işlemlerin yarattığı bir çeşit kredi krizi olarak tanımlanıyor. Sorunu yaratan şey, kredinin elden ele inanılmaz bir ölçekte el değiştirmesinden kaynaklanıyordu. Bu el değiştirme türev ürünler adı verilen bir finansal buluşla yapılıyordu. Türev ürün, şirketlerin başka işlemlerden doğan risklerini alışverişe konu edebilmelerini sağlayan sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler, mortgage kredisini verenin bu krediyi kullanan tarafından geri ödenmemesi riskini üçüncü kişilere, örneğin hedge fonlara devretmeye yarıyordu. Riski devreden kredi kuruluşları çok daha büyük risklere girebiliyor ve krediler ile doğal olarak türev ürünler çığ gibi büyüyordu. Başlangıçta riski devretmeye yarayan ve bu anlamda sistemde bir sigorta işlevi gören türev ürünler giderek kendileri birer risk unsuru olmaya başlamışlardı (Eğilmez, 2009, 66-67).

Makroekonomik açıdan bakıldığında da durum karışıktı. ABD, tarihinin en büyük cari açıklarını veriyordu. Buna karşılık büyük miktarda fon çekiyor ve bununla cari açığını finanse ediyordu. Sistem kabaca şöyle işliyordu: ABD'li şirketler sermayelerini, teknolojilerini alıp Çin'e gidiyor, orada yatırım yapıp, ucuz Çinli emeğiyle üretime başlıyor, ürettiklerini ağırlıklı ABD ve Avrupa pazarına satıyor, oradan elde edilen kazançları da ABD Hazine tahvillerine yatırıyorlardı. ABD'nin cari açığını önemli ölçüde Çinli emeği finanse etmiş oluyordu. Ne var ki bu açığın sonsuza kadar gidemeyeceği, bir yerde ABD ekonomisinde bir düzeltme olması gerektiği de biliniyordu. Yani ABD'nin dış dengesi de bir balon üzerine oturmuş durumdaydı (Eğilmez, 2009, 67).

Mortgage piyasalarındaki subprime mortgage oranı 1996 yılında %9 iken, 2004 yılından sonra hızla artarak 2006'da %20'ye kadar ulaştı. Ancak 2006 yılında gayrimenkul piyasasında başlayan durgunlukla birlikte fiyatlarda da düşüş başladı.

Fiyatların daha da yükseleceği düşüncesiyle yüksek faizlere katlanan tüketiciler, zor bir döneme girdi. Özellikle değişken faiz kullanmayı tercih eden yatırımcılar, FED'in faiz artırımını sonucunda yüksek faiz yüküyle karşı karşıya kaldılar. "Option ARM" olarak adlandırılan değişken faiz sistemini tercih edenler başlarda sabit faizli sisteme oranla daha az aylık ödese de, düşük ödenen kısmın anapara üzerine eklenmesiyle onların da borçları katlanarak arttı. Ayrıca faiz oranlarında belirlenen bir endekse göre yapılan artışlar da, ödemeleri imkânsız hale getirdi. Özellikle bu yöntemi tercih edenler, büyük sorunlarla karşı karşıya kaldı (Apak ve Aytaç, 2009, 140).

Kriz ABD'de Mortgage krizi olarak başlamıştır. İşin en basit tanımıyla ABD (ve Avrupa'daki bankalarında benzer olarak) bankalarının tüketicilere mortgage sisteminden yararlanarak yüksek meblağlarda kredi vermeleri ve bu kredilerin geri dönüşümünü fazla dikkate almadan hareket etmeleri krizin başlaması ve gelişiminin hızlı olmasında etkili olmuştur. ABD kriz öncesi son 10 yıldır bir borçlanma çılgınlığı yaşamakta idi. Dışarıdan oluk gibi akan paraları bunların yarattığı yükümlülük düşünülmeden kullanmaktaydı. İşte bu paralardan bazıları ABD'de maliyetlerden, nüfus artışından ve diğer getirilerden bağımsız artan gayrimenkul (ev) talebine yöneldi. Kaynak bolluğu giderek maddi gücü ev almaya müsait olmayanların da ipotekli (mortgage) kredilerle ev sahibi olmasını sağlamıştır.

2008 yılının eylül ayında önce ABD'de patlayan, sonra dalga dalga bütün dünyaya yayılan küresel krizin kökeninde tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yatıyor. ABD'deki mortgage piyasası yaklaşık 10 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmış ve bu haliyle dünyanın en büyük piyasası olmuştu. Başlangıçta mortgage kredilerinin büyük ağırlığı, yüksek kaliteli müşterilere verilen kredilerden oluşuyordu. Bunlara "prime mortgage" kredileri denilmektedir (Apak ve Aytaç, 2009, 140).

Küresel kriz sürecinde Türkiye'ye yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, bir yandan bize bir şey olmaz teorisine sarılmış, durumu idare etmeye çalışırken, bir yandan siyasal istikrarı yerle bir eden bir yolda hızla ilerlemesi olmuştur. İşte tam da o sıralarda ikinci çeyrek büyümesi yüzde 1,9 gibi beklenene göre çok düşük bir oranda açıklanınca kötümserlik artmaya başlamıştır.

Ekonomik kriz konusunda şu ana kadar yapılanları kısaca sıralamak gerekirse, 20 gelir, 11 harcama, 6 adet de bütçe üzerinde doğrudan veya hemen etkisi olmayan

çeşitli mali önlemler söz konusudur. Hükümet öncelikle ülkeye sıcak para girişini sağlamak amacı ile “Varlık Barışı” yasasını uygulamaya koymuştur. Bunun dışında reel sektöre yönelik teşvik sistemi uygulamaları, yukarıda değinilen ÖTV, KDV ve harç indirimleri, KKDF kesintisinin düşürülmesi gibi gelir önlemleri belirlenmiştir. Bunun yanında artan işsizliği önlemek amacı ile maliyeti 7,3 milyar lira olan SSK işveren payının 5 puan indirilmesi gündeme gelmiştir. Bunun yanında KDV, ÖTV ve tapu harçlarındaki 3 aylık indirimin tüketimi canlandırması ve özellikle reel sektörün yeniden dinamizm kazanması amaçlanmaktadır. İşsizliğin hızla artışına önlem olarak, kısa süreli çalışma ödeneğinin yüzde 50 artırılması ve süresinin de 3 aydan 6 aya yükseltilmesine karar verilmiştir (www.habervitrini.com, 2010).

Dünya’da yaşanan global finans krizi bankacılık kaynaklı olup, buradan tüketici kesimine ve oradan da reel kesime sirayet etmiştir. Oysa Türkiye’de kriz bankacılık kesiminde ciddi anlamda hissedilmemiştir. Krize rağmen bankalar yüksek karlar elde edebilmiştir. Ekonomi son çeyrekte %6.2 küçülürken, bankacılık sektörü 2008 yılını %9.1’lik bir büyüme ile tamamlamıştır. Bunun temel nedeni uygulanan, ancak 2009 yılında yavaş yavaş düşen, “yüksek faiz düşük kur“ politikasıdır.

Uygulanan bu politika nedeniyle, Türkiye krizi esas olarak reel sektörde ve tüketici kesiminde yaşamaktadır. Bu nedenle Türkiye’de yaşanan krizi finans krizi olarak isimlendirmek doğru bir algılama biçimi değildir. Yaşanan açık bir ekonomik krizdir. “Yüksek faiz düşük kur” politikası Türkiye ekonomisini yanlış yere konumlandırdı. Ancak, Türkiye’nin yaşadığı ekonomik kriz global krizden bütünüyle bağımsız değildir. Zira Türkiye, 2002 yılından beri uyguladığı “yüksek faiz düşük kur” politikası nedeniyle, ekonomik dengelerini bir bütün olarak global gelişmelere hassas hale getirmiştir. Üretimini, ekonomik büyümesini ve ekonomik dengelerini bu şekilde konumlayan Türkiye, dolayısıyla, global finans krizinden farklı şekilde ve daha sert etkilenmektedir. Türkiye’ye gelen yabancı sermayedeki azalma Türkiye’nin ödemeler dengesini bozarken, Türkiye’nin ihracatındaki azalma da üretimini tırpanlamaktadır (www.finanskulup.org.tr, 2006).

Kriz sürecinde Türkiye’deki bazı göstergeler değerlendirilecek olursa, 15.12.2008 tarihinde açıklanan büyüme rakamlarına göre, Türkiye ekonomisi bağlamında Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 0.5 artmıştır. Yılın ilk dokuz ayında beklenen yüzde 6’lık büyümenin gerisinde kalarak

yüzde üç oranında gerçeklemiştir. Kayıtlı istihdam bağlamında ise işsizlik yüzde on'u aşmıştır. Birçok ekonomiste göre Türk ekonomisi 2001 krizi kadar ciddi ve Gelişmiş ülkelerdeki kadar panik havasında bir kriz yaşamasa da ekonomik krizin içinde girmiştir. Ekonomik durgunluk Türkiye ekonomisi için de başlamıştır.

15.12.2008 tarihinden Aralık 2009 tarihinde gelinen aşamada ise, 2009 yılının üçüncü çeyrek büyüme oranı yüzde eksi 3,3 olarak açıklanmıştır. 9 Aralıkta büyüme oranı da yüzde eksi 8.4 olarak açıklanmıştır.

Küresel büyüme.....	-1,1
OECD ülkelerinde ortalama büyüme.....	-3,7
Gelişmekte olan ülkelerde büyüme ort.....	1,7
Türkiye (tahmin)	-6,0

Esfender Korkmaz'a göre, Türkiye üst üste 4 çeyrektir küçülmekte, yani 1 yıldır resesyon yaşamaktadır. Yüzde 6 küçülme dünya ortalamasından daha fazladır. OECD ülkeleri ortalamasından da fazladır (Korkmaz, 2006).

Bugün birçok televizyon ve gazete haberinde halkın tüketimini kısıtladığı ve birçok fabrikanın kapanmaya başladığı haberleri de halkın kriz psikolojisine daha da fazla girmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda hem üretimdeki azalma hem de tüketimin kısılarak azalması ekonomiyi bütün olarak krizi sürüklemektedir. Hükümet ya da politika uygulayıcılarının önünde farklı çözüm önerileri bulunurken kısa dönemde acil olarak alınması gerekli önlemler ve uzun vadede ekonominin seyri ile ilgili ekonomik paketin ve stratejilerin belirlenmesi önemlidir.

Ekonomik krizi bir ölçüde daha sakin karşılayan yada en azından büyük bir panik yaşamayan Türkiye ekonomisi bu durumu 2001 krizi sonrası uyguladığı sıkı maliye ve para politikası yanında kurumsal ve yapısal düzenlemelere (özellikle Merkez Bankasının bağımsızlığı ve enflasyon hedeflemesi) borçludur denilebilir. Ancak dünyanın en büyük ekonomilerinin bir anlamda dünya üretim ve dış ticaret hacmini belirleyen ülkelerde yaşanan bu kriz elbette ki Türkiye'yi de hem içsel hem dışsal anlamda etkileyecektir. Ekonomik krizin ilk etkileri özellikle son krizlerden itibaren finansal piyasalarda ve sonra makro ekonomik göstergelerde yaşanmaktadır. Nitekim son kriz de bu şekildedir. Ancak Türkiye bu süreci Batılı ülkeler gibi büyük bir

depresyonla karşılaşmasa da Türk ekonomisinin kırılabilirliği ve yapısal düzenlemelere rağmen bürokratik güç ve siyasal popülizmin etkinliği nedeniyle yakın gelecekte daha olumsuz süreçlerle de karşılaşabilir.

Bu nedenle Türkiye'nin yakın gelecekte önündeki en önemli sorunların biri cari açıktır. Şu ana kadar hükümet cari açıkları yabancı sermaye ve döviz girişi ile karşılamıştır. Ancak dünya ekonomisinin içinde bulunduğu durum bu açığın sürdürülebilirliği konusunda endişeleri arttırmaktadır. Bu nedenle ülke parasının değer kaybetmesi ile yaşana süreç iyi değerlendirilip ihracat arttırılmalıdır.

Sermaye yeterliliği bakımından sağlam yapıya sahip, 2001 krizini etkili yeniden yapılandırmalarla atlatmış, dünyadaki benzeri işleyen bir mortgage piyasasına sahip olmayan ülkemiz bankacılık sektörü, küresel mali krizden farklı şekilde etkilenmiştir. Türk bankaları için bu noktada tek sorun özellikle 2009 yılından itibaren ekonomik büyümedeki yavaşlama ve bankaların dışarıdan aldıkları fonların maliyetlerindeki artış olarak hissedileceği öngörülmektedir. Gelişen piyasa ekonomilerindeki risk ve getirilerin, güçlü makroekonomik politikalar, sağlıklı bir bankacılık sektörü ve devlet yönetiminde şeffaflık gibi bir ülkenin getirilerini arttırıp risklerini azaltan güçlü yapısal faktörlere bağlı olduğu tespit edilmiştir. İstikrar içinde, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasındaki temel etkenler; nüfus artışı ve doğal kaynaklar yanında teknolojik yenilikler ve sermaye birikimidir. Finansal sektör büyüme sürecinde önemli bir rol oynar. Çünkü sermaye birikiminin sağlanması; hem finansal kaynakların toplanmasının ve kullanılmasının hem de yeni teknolojilerin yaratılmasının önemli bir parçasıdır (Coşkun ve Balatan, 2009).

Finansal sektörün varlığı bilginin ve kaynakların toplanması, değerlendirilmesi ve aktarılmasının maliyetini düşürür, tasarruf sahipleri ve yatırımcılar için etkinliği ve verimliliği sağlarlar; bu da büyümeyi olumlu yönde etkiler. Finansal sektör birçok ekonomik işlevi daha düşük maliyetle ve daha etkin olarak görür. Dayanıklı ve güçlü bir ekonominin varlığı sağlıklı çalışan ve büyüyen finans sistemi ile mümkündür. Türkiye'de, finansal sektörün temelini bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Bunun sebebi; finansal kaynakların çok büyük bir bölümünün bankalar tarafından toplanması ve onlar tarafından kullanılmasıdır. Finansal sektör, mali kaynakların elde edilmesi ve kişilere yönltilmesinde piyasa yapısının beyni durumundadır. Ülkemiz finansal sektörünün etkin ve sağlıklı olarak çalışmasında yapılacak doğru analizlerin ve dünyadaki

ekonomik durumun takip edilerek, sonuçlara varılmasının büyük bir önemi bulunmaktadır. Devamlılığı olan, verimli ve büyüyen bir finans sektörünün oluşturulması, bu sisteme duyulan güvene ve politik istikrara bağlıdır.

Bankacılık krizlerinin ve finansal krizlerin çözümü, ülkedeki genel ekonomide iyileşme, problemlerinin hızlı ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması ve borçların yeniden düzenlenmesine dair programların işbirliği halinde yürütülebilmesi, mali bünyesi zayıf bankaların sistemden çıkarılması gibi birçok faktöre bağlı olarak işleyen bir süreçtir. Krizleri önlemek için; piyasalarda şeffaflığın sağlanması, belli finansal standartların belirlenmesi, sermaye düzeyinin artırılması, bankacılık sisteminde denetim ve gözetimin etkin hale getirilmesi, merkez bankası rezervlerinin yeterli düzeye getirilmesi ve en önemlisi, gerçekçi ve geniş kapsamlı ekonomik politikaların tercih edilmesi gerekmektedir. Mortgage krizi sonrasında yeni finansal yapılandırmaların tüm dünyada gündeme gelmesiyle birlikte yönetsel yapı ile piyasa yapısının güçlendirilmesine ilişkin birçok reform çalışması başlatılmıştır (Coşkun ve Balatan, 2005).

5.BÖLÜM

YABANCI BANKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE GİRİŞİ VE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

5.1 Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Çalışma, yabancı bankaların ülkemize geliş nedenleri ve sektörde meydana getirdiği değişiklikleri belirlemek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacını gerçekleştirmeye yönelik verilerin toplanması, Türkiye’de faaliyet göstermekte olan yabancı ve yabancı ortaklığı bulunan, sektörde büyük paya sahip olması nedeni ile mevduat bankalarına uygulanmak üzere hazırlanan anket formu ile sağlanmıştır (<http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx>, 17.06.2010).

Anket formları banka yöneticilerine, müşteri temsilcilerine e-mail yoluyla, bazı bankalara elden ulaştırılarak uygulanmıştır. E-mail aracılığı ile yapılan anketlerde geri dönüş oranını yüksek tutmak amacıyla, anketler gönderildikten sonra bu kişiler ile temasa geçilerek çalışmanın amacı hakkında gerekli açıklamalar yapılmış ve anketler takip edilmiştir.

5.2 Araştırma Evreni ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı ve yabancı ortaklığı bulunan mevduat bankalarının, sektördeki değişimi yaşamış olan deneyimli personelleri teşkil etmektedir. Araştırma evreni olarak yabancı bankalar ve yabancı ortaklığı bulunan Türk mevduat bankalarının deneyimli personellerinin seçilmiş olmasının sebebi, 2001 krizi sonrasında ortaya çıkmaya başlayan değişim sürecine tanıklık eden personellerin görüşlerinin, yabancı bankaların Türk Bankacılık Sektörü’ne ilgi göstermelerinin nedenleri ve etkilerini en doğru şekilde yansıtacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Yabancı ve yabancı ortaklığı bulunan mevduat bankalarına uygulanan anket, (Ek-1) 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir düzeyi gibi demografik özellikler yer almaktadır. İkinci bölüm, yabancı bankaların Türkiye’ye gelme nedenleri, hedefledikleri müşteri kitlesi, önem verdikleri faaliyet alanları ve Türk Bankacılık Sektörü’ne etkileri belirlemeye yönelik 72 sorudan oluşmaktadır. Anket

çalışması; 2010 yılı mayıs, haziran ayları itibariyle ülkemizde faaliyet gösteren, yabancı ortaklığı bulunan 10 farklı bankada faaliyet gösteren, sektörel deneyimi beş yıldan fazla yönetici ve yönetici yardımcı olarak görev yapmakta olan 114 banka personeline uygulanmıştır.

Temsil yeteneğine sahip bir örneklem seçimi, olasılıklı örnekleme yöntemi olan, ayırt edici özelliği olan elemanların evrenden seçimi için basit rastgele örnekleme yöntemine göre yapılmıştır.

5.3. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel yöntem ve ilişkisel tarama modeline göre desenlenmiştir. Yabancı ve yabancı ortaklığı bulunan özel Türk mevduat bankalarının deneyimli personellerinden veri toplanarak, bankacılık sektöründeki değişim hakkında bilgi alınmaya çalışılmıştır. Betimleme yöntemi geçmişe ya da halen var olan bir durumu var olduğu sekiyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır. Olayı değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan bilmek istenen şeyi gözleyip belirleyebilmektir. İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

5.4. Verilerin İstatistiksel Analizi ve Yorumlanması

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı ve yabancı ortaklığı bulunan Türk bankalarına uygulanan anket çalışmasından elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 17.0 programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotların (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) yanı sıra niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup durumunda, gruplar arası karşılaştırmalarında, bağımsız örnekler (independent samples) t testi kullanılmıştır. İki'den fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında tek yönlü (one way), Anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Tukey testi kullanılmıştır. Ölçekler arası ilişkileri saptamak için Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Korelasyon analizi iki değişken arasındaki ilişkinin düzeyini (derecesini-şiddetini-gücünü) ve yönünü belirlemek amacı ile yapılır. Her iki değişkenin de sürekli değişken olması ve değişkenlere ilişkin verilerin normal dağılım göstermesi durumunda değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile belirlenir (<http://fikretgultekin.com/yukseklisans/Korelasyon%20Analizi.pdf>, 17.06.2010, 1).

Yabancı bankaların Türkiye'ye Gelme Nedenleri, Hedef Müşteri Kitlesi, Faaliyet Alanlarının Bankacılık Sektöründeki Değişim Üzerine Etkisini incelemek için regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi, aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişkiyi kullanarak o konu ile ilgili tahminler (estimation) ya da kestirimler (prediction) yapabilmek amacıyla yapılır

(<http://fikretgultekin.com/yukseklisans/Regresyon%20Analizi.pdf>, 17.06.2010,1).

Alt boyutların geçerlilik ve güvenilirliği için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

Cronbach Alpha, en çok bilinen ve uygulanan iç tutarlılık analizi olup, ölçek içerisinde gizli her bir faktörü (değişkeni) ölçmeye hedefli soruların kendi içlerindeki korelatif ilişki araştırılır. Amaç, ölçeğin iç tutarlılığını bilmek ve bunu artırmaktır. Cronbach Alpha değerinin 0.7'den büyük olması ölçeğin güvenilirliğinin bir göstergesi olacaktır(http://www.volkanturker.com.tr/bayders/BAY_07_OLCME_OLCEKLER_II.pdf, 17.06.2010).

Sonuçlar % 95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde çift yönlü olarak değerlendirilmiştir.

Yabancı bankaların, Türkiye'ye gelme nedenleri, hedef müşteri kitlesi, öncelikli faaliyet alanları ve son 10 senede sektörde yaşanan değişimi ortaya koyabilmek amacı ile Likert Ölçeği tercih edilmiştir. Likert Ölçeği: Bireylerin bir konudaki davranış puanlarını belirlemeyi sağlayan bir ölçektir. k sayıda sorunun her biri için farklı sayıda seçenekler belirlenir. Seçenekler sıralı biçimde ardışık olarak dizilirler seçenekler dengeli ya da sıralı sayısal değerlerle puanlandırılır. Tüm sorulara verilen cevaplar toplanır. Toplam puan bireyin konu hakkındaki davranış, bilgi, tutum puanıdır (<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2294/unite02.pdf>, 19.06.2010, 19).

Anketi yanıtlayan kişilere verilen önermelerle ilgili görüşlerini, çok olumludan çok olumsuzu kadar sıralanan seçeneklerden belirtmeleri istenmiştir. Ölçek sonuçları 5.00-1.00=4.00 puanlık bir genişliğe dağılmışlardır. Bu genişlik beşe bölünerek; 1.00-1.79 puan aralığı, “çok düşük”, 1.80-2.59 “düşük”, 2.60-3.39 “orta”, 3.40-4.19 “yüksek” ve 4.20-5.00 arası “çok yüksek” olarak değerlendirilmektedir.

5.5. Araştırmaya İlişkin Bulgular

5.5.1. Ölçekler ve Alt Boyutlara İlişkin Güvenilirlik Analizi

Ölçeğin güvenilirliğinin test edilmesinde Alfa Katsayısından (Cronbach’s Alfa) yararlanılmıştır. Yapılan analizlerde 114 katılımcıdan elde edilen veriler kullanılmıştır.

Tablo 5.1 Türkiye’ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach’s Alfa	N
0,629	27

27 soruluk Türkiye’ye Gelme Nedenleri boyutu için güvenilirlik %62,9 olarak bulunmuştur.

Tablo 5.2 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
a1	85,7719	71,240	-,181	,652
a2	86,3947	64,931	,314	,611
a3	85,6491	64,885	,278	,613
a4	86,7719	67,505	,071	,630
a5	87,6053	61,816	,326	,603
a6	85,8158	66,364	,145	,624
a7	86,3509	64,035	,279	,611
a8	86,9825	57,752	,503	,577
a9	86,7018	59,202	,542	,580
a10	85,5439	73,896	-,369	,665
a11	86,0789	66,126	,117	,628
a12	85,6228	66,998	,104	,628

Tablo 5.2. (Devam)

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
a13	86,8333	60,282	,409	,593
a14	87,6140	58,717	,533	,578
a15	86,1404	66,228	,111	,628
a16	87,8509	64,464	,283	,611
a17	88,2281	67,328	,128	,625
a18	85,6140	67,584	,096	,627
a19	86,1667	61,698	,375	,599
a20	87,1053	67,989	,021	,637
a21	87,3772	65,458	,117	,630
a22	86,9298	68,455	-,011	,640
a23	86,3860	68,416	-,012	,641
a24	86,0439	65,883	,186	,620
a25	85,9561	66,609	,147	,624
a26	86,4298	58,566	,423	,587
a27	86,1579	67,780	,036	,635

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 1, 4, 10, 20, 21, 22, 23 ve 27'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.3 Türkiye'ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,746	19

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,629$ 'dan, $\alpha = 0,746$ 'ya yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.4. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
a2	59,6316	61,615	,362	,734
a3	58,8860	61,854	,299	,737
a5	60,8421	58,824	,343	,734
a6	59,0526	62,121	,249	,741
a7	59,5877	61,006	,298	,737
a8	60,2193	52,881	,634	,702
a9	59,9386	56,235	,563	,714
a11	59,3158	64,306	,059	,757
a12	58,8596	64,104	,110	,750
a13	60,0702	58,030	,384	,730
a14	60,8509	57,792	,426	,726
a15	59,3772	62,149	,188	,747
a16	61,0877	62,417	,231	,742
a17	61,4649	64,623	,118	,748
a18	58,8509	64,217	,142	,747
a19	59,4035	56,774	,517	,718
a24	59,2807	62,894	,200	,744
a25	59,1930	64,139	,122	,749
a26	59,6667	53,481	,555	,710

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 11, 12, 15, 18 ve 25'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.5 Türkiye'ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach' s Alfa	N
0,788	14

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,746$ 'dan, $\alpha = 0,788$ 'e yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.6. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
a2	39,7895	51,955	,355	,780
a3	39,0439	52,361	,276	,785
a5	41,0000	47,593	,451	,771
a6	39,2105	53,601	,149	,794
a7	39,7456	52,510	,208	,791
a8	40,3772	43,936	,628	,752
a9	40,0965	45,805	,648	,753
a13	40,2281	47,470	,453	,771
a14	41,0088	48,133	,440	,772
a16	41,2456	50,983	,361	,779
a17	41,6228	53,741	,206	,789
a19	39,5614	47,859	,485	,768
a24	39,4386	52,496	,243	,787
a26	39,8246	43,261	,624	,752

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 6,7 ve 17'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.7. Türkiye'ye Gelme Nedenleri Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,799	11

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,788$ 'den, $\alpha = 0,799$ 'a yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.8 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
a2	30,6316	42,713	,381	,791
a3	29,8860	43,482	,260	,800
a5	31,8421	38,099	,514	,777
a8	31,2193	35,553	,636	,761
a9	30,9386	38,094	,587	,769
a13	31,0702	39,092	,435	,786
a14	31,8509	39,332	,448	,784
a16	32,0877	42,152	,353	,793
a19	30,4035	40,190	,409	,788
a24	30,2807	42,859	,295	,798
a26	30,6667	34,631	,654	,758

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilemediği ve ölçekten çıkartılmalarına gerek olmadığı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler Türkiye'ye Gelme Nedenleri Boyutunu oluşturmaktadır.

Tablo 5.9 Hedef Müşteri Kitlesi Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach' s Alfa	N
0,511	9

9 soruluk Hedef Müşteri Kitlesi boyutu için güvenilirlik %51,1 olarak bulunmuştur.

Tablo 5.10 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
b1	27,1404	12,405	,181	,495
b2	27,3772	14,733	-,158	,589
b3	28,3947	11,568	,289	,458
b4	27,3070	15,153	-,229	,578
b5	27,0351	12,972	,219	,486
b6	27,2456	11,426	,302	,453
b7	28,2895	10,703	,421	,407
b8	28,2544	10,298	,492	,378
b9	28,8509	9,632	,416	,394

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 2 ve 4'üncü maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.11. Hedef Müşteri Kitlesi Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,654	7

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,511$ 'den, $\alpha = 0,654$ 'e yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.12. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
b1	19,3509	13,309	,179	,668
b3	20,6053	12,241	,319	,631
b5	19,2456	14,523	,083	,677
b6	19,4561	11,967	,352	,621
b7	20,5000	10,836	,541	,562
b8	20,4649	10,286	,640	,528
b9	21,0614	10,412	,419	,602

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 1 ve 5'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.13. Hedef Müşteri Kitlesi Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,712	5

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,654$ 'den, $\alpha = 0,712$ 'ye yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.14. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
b3	12,3070	9,719	,337	,712
b6	11,1579	9,639	,340	,712
b7	12,2018	8,516	,553	,631
b8	12,1667	8,069	,646	,592
b9	12,7632	7,669	,501	,654

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilemediği ve ölçekten çıkartılmalarına gerek olmadığı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler Hedef Müşteri Kitlesi Boyutunu oluşturmaktadır.

Tablo 5.15. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach' s Alfa	N
0,786	19

19 soruluk Faaliyet Alanları boyutu için güvenilirlik %78,6 olarak bulunmuştur.

Tablo 5.16. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
c1	65,4825	51,597	,442	,771
c2	65,1754	55,633	,241	,785
c3	64,4825	50,978	,582	,761
c4	64,4123	52,669	,491	,768
c5	64,7982	60,003	-,051	,799
c6	64,1754	56,730	,309	,780
c7	65,3860	60,434	-,089	,804
c8	63,8947	55,989	,395	,777
c9	63,8772	54,817	,446	,773
c10	64,2982	56,618	,257	,783
c11	65,4386	56,231	,236	,785
c12	65,8070	48,016	,572	,759
c13	66,5088	54,872	,307	,780
c14	64,4737	54,588	,391	,775
c15	64,3158	53,245	,529	,767
c16	64,7281	51,563	,570	,762
c17	64,0965	54,088	,510	,769
c18	64,6316	56,341	,231	,785
c19	64,4912	50,624	,434	,772

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 5 ve 7'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.17 Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,817	17

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,786$ 'dan, $\alpha = 0,817$ 'ye yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.18 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
c1	58,9474	52,033	,440	,806
c2	58,6404	55,861	,255	,817
c3	57,9474	50,758	,630	,793
c4	57,8772	52,356	,548	,799
c6	57,6404	57,117	,312	,813
c8	57,3596	56,374	,398	,809
c9	57,3421	55,342	,434	,807
c10	57,7632	57,333	,229	,817
c11	58,9035	57,061	,203	,819
c12	59,2719	48,023	,595	,794
c13	59,9737	55,902	,261	,817
c14	57,9386	54,642	,422	,807
c15	57,7807	52,916	,597	,798
c16	58,1930	52,139	,556	,798
c17	57,5614	54,673	,493	,804
c18	58,0965	56,991	,212	,818
c19	57,9561	50,626	,458	,806

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 11 ve 18'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.19 Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,823	15

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,817$ 'den, $\alpha = 0,823$ 'e yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.20 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
c1	52,2982	46,530	,407	,816
c2	51,9912	49,531	,266	,824
c3	51,2982	44,353	,676	,795
c4	51,2281	45,877	,593	,802
c6	50,9912	50,699	,334	,819
c8	50,7105	49,836	,441	,814
c9	50,6930	49,082	,448	,813
c10	51,1140	51,589	,180	,826
c12	52,6228	42,219	,600	,800
c13	53,3246	50,557	,195	,828
c14	51,2895	48,526	,424	,814
c15	51,1316	46,310	,658	,800
c16	51,5439	46,286	,547	,805
c17	50,9123	48,523	,499	,810
c19	51,3070	44,905	,447	,814

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 2,10 ve 13'üncü maddelerin ölçeğin iç

tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.21. Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach' s Alfa	N
0,835	12

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,823$ 'den, $\alpha = 0,835$ 'e yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.22. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
c1	43,2018	37,419	,350	,837
c3	42,2018	34,764	,681	,807
c4	42,1316	35,991	,610	,813
c6	41,8947	40,024	,394	,830
c8	41,6140	39,567	,461	,826
c9	41,5965	38,632	,496	,823
c12	43,5263	33,791	,531	,822
c14	42,1930	38,069	,471	,824
c15	42,0351	36,370	,680	,810
c16	42,4474	36,338	,565	,817
c17	41,8158	38,364	,519	,822
c19	42,2105	35,778	,407	,835

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 1'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.23 Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,837	11

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,835$ 'den, $\alpha = 0,837$ 'ye yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.24. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
c3	39,3246	29,301	,684	,807
c4	39,2544	30,634	,591	,816
c6	39,0175	33,947	,429	,830
c8	38,7368	33,523	,497	,827
c9	38,7193	32,912	,494	,826
c12	40,6491	28,796	,498	,830
c14	39,3158	32,395	,468	,827
c15	39,1579	30,630	,704	,809
c16	39,5702	30,407	,604	,815
c17	38,9386	32,465	,543	,822
c19	39,3333	30,720	,367	,844

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 19'uncu maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.25 Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,844	10

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,837$ 'den, $\alpha =$

0,844'e yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.26 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
c3	35,4561	22,941	,736	,810
c4	35,3860	24,133	,644	,820
c6	35,1491	27,827	,385	,842
c8	34,8684	27,337	,470	,837
c9	34,8509	26,818	,465	,837
c12	36,7807	22,845	,499	,845
c14	35,4474	26,019	,483	,835
c15	35,2895	24,597	,700	,816
c16	35,7018	24,512	,585	,826
c17	35,0702	26,101	,560	,829

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 12'inci maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.27 Faaliyet Alanları Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,845	9

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,844$ 'den, $\alpha = 0,845$ 'e yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.28 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
c3	32,9035	16,424	,697	,812
c4	32,8333	17,609	,577	,827
c6	32,5965	19,977	,450	,839
c8	32,3158	19,634	,523	,834
c9	32,2982	19,078	,529	,832
c14	32,8947	18,891	,462	,839
c15	32,7368	17,629	,691	,815
c16	33,1491	17,526	,577	,828
c17	32,5175	18,836	,562	,829

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilemediği ve ölçekten çıkartılmalarına gerek olmadığı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler Faaliyet Alanları Boyutunu oluşturmaktadır.

Tablo 5.29 Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,677	17

17 soruluk Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi boyutu için güvenilirlik %78,6 olarak bulunmuştur.

Tablo 5.30 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
d1	65,1842	40,576	,434	,651
d2	65,3772	38,131	,470	,638
d3	65,3860	42,982	,165	,673
d4	65,4474	39,683	,363	,652
d5	65,3333	43,676	,103	,678
d6	65,3772	40,290	,518	,646
d7	65,7719	43,824	,007	,694
d8	65,7719	37,682	,667	,623
d9	66,1228	43,967	-,045	,713
d10	66,2105	40,451	,240	,667
d11	66,3947	42,896	,032	,698
d12	66,0965	40,566	,297	,660
d13	65,6930	43,170	,116	,678
d14	65,8772	39,967	,461	,646
d15	65,4737	37,862	,543	,631
d16	66,5789	36,918	,290	,667
d17	65,6579	37,448	,448	,638

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 5, 7, 9, 11 ve 13'üncü maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.31 Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,763	12

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,677$ 'den, $\alpha =$

0,763'e yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.32 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
d1	45,2018	32,428	,500	,740
d2	45,3947	30,737	,466	,738
d3	45,4035	34,314	,264	,759
d4	45,4649	31,543	,417	,744
d6	45,3947	32,082	,605	,734
d8	45,7895	29,867	,725	,715
d10	46,2281	32,726	,242	,766
d12	46,1140	32,438	,341	,753
d14	45,8947	32,290	,472	,741
d15	45,4912	30,376	,553	,729
d16	46,5965	31,252	,180	,796
d17	45,6754	29,920	,460	,739

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 10 ve 16'ncı maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.33 Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,796	10

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,763$ 'den, $\alpha = 0,796$ 'ya yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.34 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
d1	38,2719	22,200	,552	,772
d2	38,4649	20,870	,488	,776
d3	38,4737	23,986	,280	,797
d4	38,5351	21,932	,392	,788
d6	38,4649	22,410	,576	,771
d8	38,8596	20,900	,648	,758
d12	39,1842	22,346	,356	,792
d14	38,9649	22,406	,469	,779
d15	38,5614	20,779	,554	,768
d17	38,7456	20,156	,481	,780

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde 3'üncü maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği ve ölçekten çıkartılmaları halinde güvenilirliğin artacağı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler ölçekten çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Tablo 5.35 Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi Boyutu Güvenilirlik Değeri

Cronbach's Alfa	N
0,797	9

Tekrarlanan analiz sonrasında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 0,796$ 'dan, $\alpha = 0,797$ 'ye yükseldiği belirlenmiştir.

Tablo 5.36 Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
d1	33,7982	20,039	,554	,772
d2	33,9912	18,575	,513	,774
d4	34,0614	20,023	,361	,795
d6	33,9912	20,203	,585	,770
d8	34,3860	18,805	,650	,757
d12	34,7105	20,225	,349	,796
d14	34,4912	20,111	,490	,777
d15	34,0877	18,806	,538	,770
d17	34,2719	18,111	,478	,782

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirliğe etkileri tablosunun madde silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde maddelerin ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilemediği ve ölçekten çıkartılmalarına gerek olmadığı belirlenmiştir. Bu çerçevede söz konusu maddeler bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi boyutunu oluşturmaktadır.

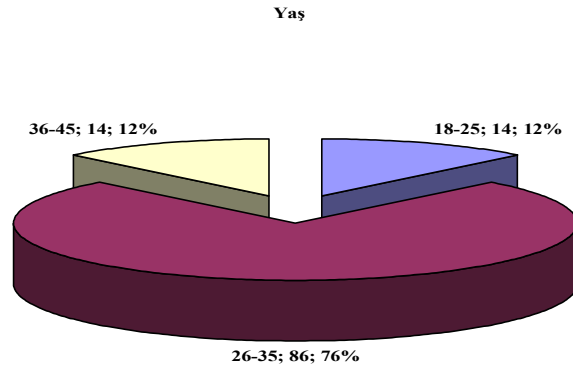
5.5.2. Örneklem Grubuna İlişkin Demografik Özellikler

Bu bölümde, sırasıyla araştırma evrenindeki örneklem grubunun demografik özellikleri ve bankacılık sektöründeki değişime bakışlarına ilişkin bulgular ile bunların yorumlarına yer verilmiştir.

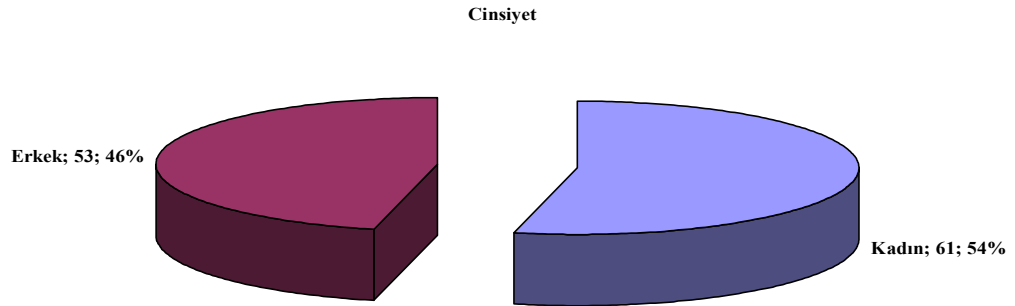
Tablo 5.37. Çalışanların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

		N	%
Yaş	18-25	14	12,3
	26-35	86	75,4
	36-45	14	12,3
Cinsiyet	Kadın	61	53,5
	Erkek	53	46,5
Eğitim düzeyi	Lisans	101	88,6
	Yüksek lisans/Doktora	13	11,4
Gelir düzeyi	1001-2000TL	54	47,4
	2001-3000TL	47	41,2
	3001-4000TL	3	2,6
	4000TL ve üzeri	10	8,8

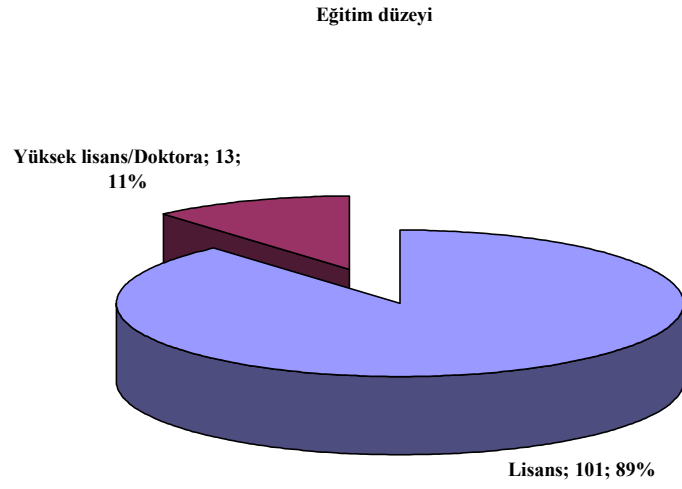
Araştırmaya katılan çalışanların 14'ü (%12,3) 18-25 yaş grubunda; 86'sı (%75,4) 26-35 yaş grubunda; 14'ü (%12,3) 36-45 yaş grubundadır. 61'i (%53,5) Kadın; 53'ü (%46,5) Erkektir. 101'i (%88,6) Lisans mezunu; 13'ü (%11,4) Yüksek lisans/Doktora mezunudur. 54'ü (%47,4) 1001-2000TL gelir düzeyinde; 47'si (%41,2) 2001-3000TL gelir düzeyinde; 3'ü (%2,6) 3001-4000TL gelir düzeyinde; 10'u (%8,8) 4000TL ve üzeri gelir düzeyindedir.

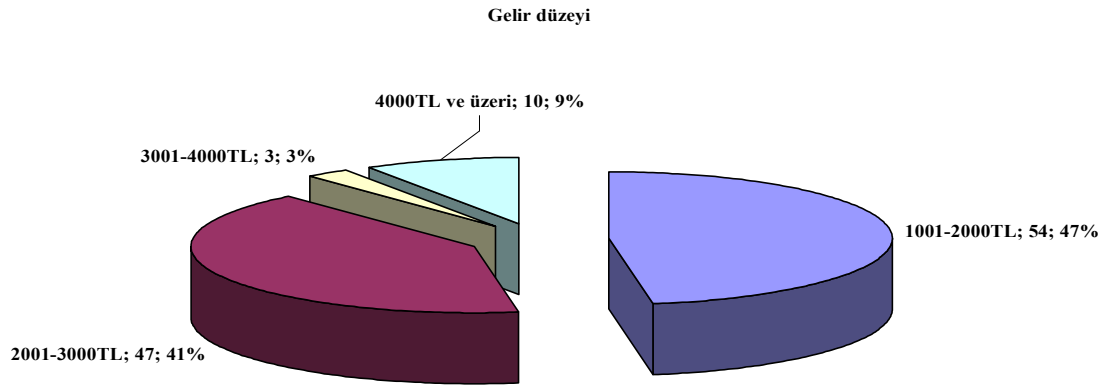
Şekil – 5.1. Araştırmaya Katılanların Yaş Dağılımları Grafiği

Şekil – 5.2. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Dağılımları Grafiği

Şekil – 5.3. Araştırmaya Katılanların Eğitim D¼zeyi Grafiği

Şekil – 5.4. Araştırmaya Katılanların Gelir D¼zeyi Grafiği

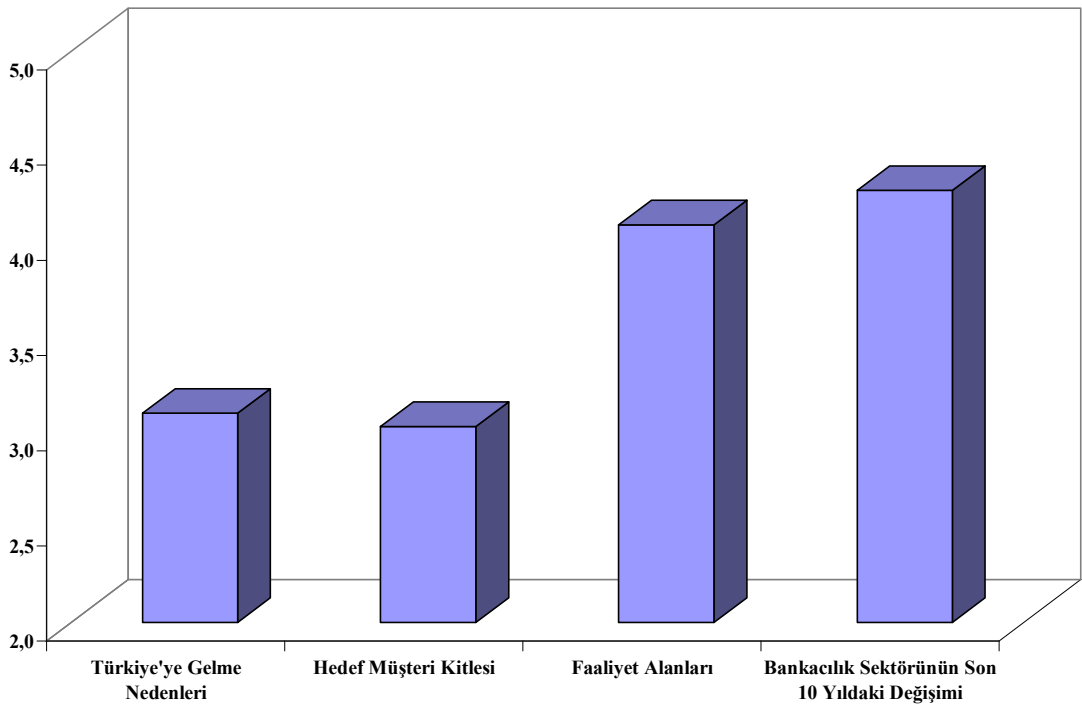

5.5.3. Ölçekler Arası İlişkiler

Tablo 5.38. Ölçek Puanlarının 4 Ana Başlığa Göre Dağılımı

	N	Ort	S.s	Min.	Max.
Türkiye'ye Gelme Nedenleri	114	3,10	0,62	2	4
Hedef Müşteri Kitlesi	114	3,03	0,71	2	4
Faaliyet Alanları	114	4,09	0,53	3	5
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi	114	4,27	0,54	2	5

Araştırmaya katılan çalışanlara göre yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri boyutu ortalaması 3,10, yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi boyutu ortalaması 3,03; çalıştığı bankanın faaliyet alanları boyutu ortalaması 4,09; bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi boyutu ortalaması 4,27 olarak bulunmuştur.

Şekil – 5.5. Katılımcılara Göre Yabancı Bankaların Türkiye'ye Gelme Nedenleri Boyutları Grafiği

Tablo 5.39. Ölçek Alt Boyutlarının İlişisine İlişkin Korelasyon Analizi

Boyutlar	Boyut	N	r	P
Hedef Müşteri Kitlesi	Türkiye'ye Gelme Nedenleri	114	0,170	0,071
Faaliyet Alanları	Türkiye'ye Gelme Nedenleri	114	0,281	0,002
Faaliyet Alanları	Hedef Müşteri Kitlesi	114	-0,176	0,061
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yılda Değişimi	Türkiye'ye Gelme Nedenleri	114	0,137	0,147
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yılda Değişimi	Hedef Müşteri Kitlesi	114	0,358	0,000
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yılda Değişimi	Faaliyet Alanları	114	0,042	0,661

Araştırmaya katılan çalışanlara göre bankaların önem verdikleri faaliyet alanları ile yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri arasında %28,1 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p < 0,05$). Yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri ile önem verdikleri faaliyet alanları arasındaki pozitif ilişki olması bankanın faaliyet göstermiş olduğu alanların çokluğu, yabancı bankaların Türkiye'ye geliş nedenlerine olumlu etki yarattığının bir göstergesidir.

Ayrıca, bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi ile yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi düzeyleri arasında %35,8 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p < 0,05$). Bankacılık sektöründe son 10 senede, bankaların hedefledikleri müşteri kitlesine bağlı olarak değişim yaşanmıştır. Diğer alt boyutlar arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. ($p > 0,05$).

Tablo 5.40. Türkiye'ye Gelme Nedenleri, Hedef Müşteri Kitlesi, Faaliyet Alanlarının Bankacılık Sektöründeki Değişim Üzerine Etkisi (regresyon modeli)

Model	Katsayı	t	p	F	p	R2	
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yılda Değişimi	Model sabiti	2,91	6,20	0,000	6,04	0,001	14,1
	Türkiye'ye Gelme Nedenleri	0,04	0,52	0,607			
	Hedef Müşteri Kitlesi	0,28	3,96	0,000			
	Faaliyet Alanları	0,09	0,97	0,332			

Araştırmaya katılan çalışanlara göre yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi, bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi anlamlı olarak pozitif yönde

etkilemektedir. ($p < 0,05$). Yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi bir birim arttığında; bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi 0,28 birim artmaktadır. Yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri ve çalıştığı bankanın faaliyet alanları, bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi düzeylerini anlamlı olarak etkilememektedir. ($p > 0,05$). Yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri, yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi ve çalıştığı bankanın faaliyet alanları, Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi %14,1 oranında açıklayabilmektedir.

Tablo 5.41. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Yaşa Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Türkiye'ye Gelme Nedenleri	18-25	14	3,36	0,20	1,38	0,256
	26-35	86	3,06	0,64		
	36-45	14	3,05	0,77		
Hedef Müşteri Kitlesi	18-25	14	3,26	0,94	2,01	0,139
	26-35	86	3,04	0,67		
	36-45	14	2,73	0,69		
Faaliyet Alanları	18-25	14	4,20	0,39	2,27	0,108
	26-35	86	4,03	0,55		
	36-45	14	4,33	0,48		
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi	18-25	14	4,44	0,37	0,93	0,399
	26-35	86	4,24	0,60		
	36-45	14	4,33	0,21		

Araştırmaya katılan çalışanlara göre yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri, yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi, çalıştığı bankanın faaliyet alanları ve bankacılık sektöründe son 10 yılda yaşanan değişim, çalışanların yaş grubuna göre anlamlı değer göstermemektedir ($p > 0,05$).

Tablo 5.42. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Cinsiyete Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	S.s	t	P
Türkiye'ye Gelme Nedenleri	Kadın	61	3,00	0,64	-1,81	0,073
	Erkek	53	3,21	0,59		
Hedef Müşteri Kitlesi	Kadın	61	3,01	0,60	-0,32	0,750
	Erkek	53	3,05	0,83		
Faaliyet Alanları	Kadın	61	3,99	0,57	-2,22	0,028
	Erkek	53	4,20	0,46		
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi	Kadın	61	4,27	0,35	-0,11	0,912
	Erkek	53	4,28	0,71		

Katılımcılara göre yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri, yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi, ve bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi hakkındaki düşünceleri, çalışanların cinsiyetine göre anlamlı değişim göstermemektedir. ($p>0,05$).

Katılımcıların, bankaların faaliyet alanları hakkındaki düşüncesi, çalışanların cinsiyetine göre anlamlı değişim göstermektedir. ($p<0,05$). Erkek çalışanlara göre, çalıştığı bankanın önem verdiği faaliyet alanları, kadın çalışanlara göre, bankaların önem verdiği faaliyet alanlarına göre anlamlı olarak daha fazladır.

Tablo 5.43. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	S.s	t	P
Türkiye'ye Gelme Nedenleri	Lisans	101	3,06	0,65	-3,68	0,001
	Yüksek lisans/Doktora	13	3,40	0,24		
Hedef Müşteri Kitlesi	Lisans	101	3,01	0,73	-0,91	0,363
	Yüksek lisans/Doktora	13	3,20	0,57		
Faaliyet Alanları	Lisans	101	4,10	0,50	0,75	0,456
	Yüksek lisans/Doktora	13	3,98	0,74		
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi	Lisans	101	4,27	0,57	-0,29	0,772
	Yüksek lisans/Doktora	13	4,32	0,35		

Yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi, bankaların faaliyet alanları ve bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi hakkındaki değerlendirmeler, çalışanların eğitim düzeyine göre anlamlı değişim göstermemektedir. ($p>0,05$).

Yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri hakkındaki bulgular, çalışanların eğitim düzeyine göre anlamlı değişim göstermektedir ($p<0,05$). Yüksek lisans/doktora mezunu olan çalışanlara göre, yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri, lisans mezunu olan çalışanlara göre yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri düzeylerinden daha fazladır.

Tablo 5.44. Çalışanların Bankacılık Sektörüne Bakışının Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Türkiye'ye Gelme Nedenleri	1001-2000TL	54	3,318	0,538	7,102	0,000
	2001-3000TL	47	2,965	0,652		
	3001-4000TL	3	2,091	0,000		
	4000TL ve üzeri	10	2,845	0,466		
Hedef Müşteri Kitlesi	1001-2000TL	54	3,041	0,795	1,102	0,352
	2001-3000TL	47	3,094	0,604		
	3001-4000TL	3	2,400	0,000		
	4000TL ve üzeri	10	2,860	0,783		
Faaliyet Alanları	1001-2000TL	54	4,183	0,508	1,867	0,139
	2001-3000TL	47	3,948	0,492		
	3001-4000TL	3	4,222	0,000		
	4000TL ve üzeri	10	4,178	0,783		
Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi	1001-2000TL	54	4,302	0,718	0,138	0,937
	2001-3000TL	47	4,255	0,359		
	3001-4000TL	3	4,333	0,000		
	4000TL ve üzeri	10	4,200	0,102		

Araştırmaya katılan çalışanlara göre yabancı bankaların hedef müşteri kitlesi, çalıştığı bankanın faaliyet alanları ve bankacılık sektörünün son 10 yıldaki değişimi hakkındaki düşüncesi, çalışanların gelir düzeyine göre anlamlı değişim göstermemektedir. ($p>0,05$).

Araştırmaya katılan çalışanlara göre yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri, çalışanların gelir düzeyine göre anlamlı değişim göstermektedir. ($p<0,05$). Gelir grupları arasındaki farkı incelemek için yapılan Tukey testi sonucunda; 1001-2000TL gelir düzeyinde olan çalışanlara göre yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri, 2001-3000TL, 3001-4000TL ve 4000TL ve üzeri gelir düzeyinde olan çalışanlara göre yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri düzeylerinden daha fazladır.

5.5.4. Yabancı Bankaların Türkiye'ye Gelme Nedenleri

Yabancı ve yabancı ortaklığı bulunan banka personellerine, yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedeni olarak 27 farklı maddeyi, “çok düşük” nedenden “çok yüksek” nedene doğru seçenektirilen 5 neden arasında değerlendirmeleri istenmiştir. Bu kapsamda güvenilirlik testi sonrası iç tutarlılığını olumsuz etkileyen maddeler çıkartıldıktan sonra kalan seçeneklerden oluşan yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri ortalama puanlar esas alınarak, tablo 5.45 de ortaya konulmuştur.

Tablo 5.45. Yabancı Bankaların Türkiye'ye Gelme Nedenlerinin Sıralaması

	N	Min.	Max.	Ort	S.s
Yeni müşteri/is arayışı.	114	2,000	5,000	4,202	0,833
Gelişmekte olan bir ülke olması sebebiyle girişimcilerin kredi kullanma potansiyeli.	114	1,000	5,000	3,807	0,881
Vergi avantajı sağlama.	114	1,000	5,000	3,684	1,092
Finansal piyasaları ayıran sınırların ortadan kalkması.	114	2,000	5,000	3,456	0,754
Türk Bankaları'nın geçmişte yaşanan bankacılık krizlerinden dolayı yabancı ortak arama faaliyetleri.	114	1,000	5,000	3,421	1,369
Çok uluslu ortaklık yapısı kurarak, farklı deneyim, bilgi ve uzmanlıktan yararlanma.	114	1,000	5,000	3,149	1,075
Çokuluslu bankaların Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalarla rekabet edebilmesi.	114	1,000	5,000	3,018	1,197
Sınır ötesinde faaliyette bulunan müşterileri izleme, müşteri odaklı hareket etme stratejisi.	114	1,000	5,000	2,868	1,293
Türkiye'ye yatırım yapan ana ülke banka müşterilerinin finansal ihtiyaçlarını karşılanması.	114	1,000	5,000	2,246	1,187
Ana ülke ile Türkiye arasındaki ticaret ilişkilerini geliştirme.	114	1,000	4,000	2,237	1,139
Coğrafi yakınlık.	114	1,000	4,000	2,000	0,892
Ölçek Ortalaması				3,099	

1.00 ile 5.00 arasındaki genişlik beşe bölünerek; 1.00-1.79 puan aralığı, “çok düşük”, 1.80-2.59 “düşük”, 2.60-3.39 “orta”, 3.40-4.19 “yüksek” ve 4.20-5.00 arası “çok yüksek” olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcılara göre yabancı bankaların ülkemize ilgi gösterme nedenlerinin başında, çok yüksek derecede (4,202) ortalama ile “Yeni Müşteri Arayışı” gelmekte olup, yabancı bankaların yeni pazar arama stratejisi doğrultusunda hareket ettiklerini göstermektedir. “Sınır Ötesinde Faaliyette Bulunan Müşterileri İzleme, Müşteri Odaklı Hareket Etme Stratejisi” ve “Türkiye'ye Yatırım Yapan Ana Ülke Banka Müşterilerinin Finansal İhtiyaçlarını Karşılanması” seçenekleri ise nispeten düşük bir neden olarak

görülmüştür. Bu da yabancı bankaların ülkemize gelme nedenlerinin “Müşteri Takip Eden” strateji doğrultusunda hareket etmediğini ortaya koymaktadır. “Çokuluslu Bankaların Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalarla Rekabet Edebilmesi” seçeneğinin 3.018 puanlama ile “Lideri Takip Eden Strateji”nin de yabancı bankaların ülkemize gelme nedeni sayılamayacağı neticesini vermektedir.

5.5.5. Yabancı Bankaların Türkiye’de Hedeflediği Müşteri Kitlesi

Alan çalışmasının ikinci başlığı olan, bankaların Türkiye’de belirlediği hedef müşteri kitlesini belirlemeye yönelik, katılımcıların görüşlerinin alındığı 9 maddelik yöneltilen kısımda, ilk iç güvenilirlik testi sonrasında güvenilirliği olumsuz etkileyen 2 madde çıkartılarak, hazırlanan tablo 5.45’deki gibidir.

Tablo 5.46. Yabancı Bankaların Türkiye’de Hedeflediği Müşteri Kitlesi Sıralaması

	N	Min.	Max.	Ort	S.s
Küçük ve orta ölçekli işletmeler.	114	2,000	5,000	4,202	0,654
Türkiye’deki tasarruf sahibi seçkin müşteriler.	114	2,000	5,000	4,096	0,921
Türkiye’deki tüm kurumsal yatırımcılar.	114	2,000	5,000	3,991	0,991
Uluslararası işletmeler.	114	1,000	5,000	2,982	0,995
Yabancı kurumsal yatırımcılar.	114	1,000	5,000	2,947	0,994
Yabancı bireysel yatırımcılar.	114	1,000	5,000	2,842	0,974
Finansal kurumlar.	114	1,000	5,000	2,386	1,252
Ölçek Ortalaması				3,349	

Yukarıdaki tabloya göre, ölçek ortalaması, 3,349’dur. Yabancı bankaların, ülkemizde, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler”, “Türkiye’deki Tasarruf Sahibi Seçkin Müşteriler” ile “Türkiye’deki Tüm Kurumsal Yatırımcılar” ı hedef müşteri kitlesi içinde düşünmekte olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

5.5.6. Yabancı Bankaların Türkiye’de Önem Verdiği Faaliyet Alanları

Ölçeği oluşturan 19 maddeden, 11 ve 18’inci maddelerin ölçekten çıkartılmaları ile birlikte güvenilirliğin daha da artırılarak, kalan diğer maddelerin puanlanması ile hazırlanan tablo 5.45’deki gibidir.

Tablo 5.47. Yabancı Bankaların Türkiye’de Önem Verdiği Faaliyet Alanları Sıralaması

	N	Min.	Max.	Ort	S.s
Hane halkı müşterilerine konut kredisi sağlamak	114	2,000	5,000	4,482	0,707
Hane halkı müşterilerine tüketici kredisi sağlamak	114	3,000	5,000	4,465	0,612
Hane halkı müşterilerin birikimlerinin değerlendirilmesi	114	2,000	5,000	4,263	0,717
İşletmelerin çalışma sermayelerinin finansmanı	114	3,000	5,000	4,184	0,618
Hane halkı müşterilerine taşıt kredisi sağlamak	114	2,000	5,000	4,061	0,732
Dış ticaret işlemlerine aracılık edilmesi	114	2,000	5,000	4,044	0,791
Özel sektörün ithalatının finansmanı	114	2,000	5,000	3,947	0,911
Türkiye'nin önde gelen sektörlerine yönelik hizmet üretmek	114	2,000	5,000	3,886	0,817
Özel sektörün ihracatının finansmanı	114	2,000	5,000	3,877	0,970
Hane halkının bireysel emeklilik sistemine dâhil edilmesi	114	1,000	5,000	3,868	1,259
İşletmelerin uzun vadeli yatırımlarının finansmanı	114	1,000	5,000	3,632	0,924
İşletmelerin sabit sermaye ve modernizasyon yatırımlarının finansmanı	114	2,000	5,000	3,561	0,765
Türkiye'ye yönelik portföy yatırımların finansmanı	114	1,000	5,000	3,184	0,955
Türkiye'deki işletmelerin yeniden yapılandırılması işletme birleşme ve satın almaların finansmanı	114	1,000	5,000	2,974	0,857
Türkiye'ye yönelik doğrudan yabancı yatırımların finansmanı	114	1,000	5,000	2,877	1,122
Türkiye'de bulunan riskli sektörleri finanse ederek, bu sektörlerdeki gelişime olanak sağlamak	114	1,000	5,000	2,553	1,297
Mali göstergeleri iyi olmayan firmalara kredi finansmanı sağlamak	114	1,000	4,000	1,851	0,933
Ölçek Ortalaması				3,630	

Elde edilen bulgulara göre, “Hane Halkı Müşterilerine Konut ve Tüketici Kredisi Sağlamak”, “Hane Halkı Müşterilerin Birikimlerinin Değerlendirilmesi” çok yüksek derecede, “İşletmelerin Çalışma Sermayelerinin Finansmanı”, “Hane Halkı Müşterilerine Taşıt Kredisi Sağlamak”, “Dış Ticaret İşlemlerine Aracılık Edilmesi”, “Özel Sektörün İthalatının ve İhracatının Finansmanı”, “Türkiye'nin Önde Gelen Sektörlerine Yönelik Hizmet Üretmek” maddeleri ise yabancı bankaların ülkemizde, yüksek derecede önem verdiği faaliyet alanları olarak öne çıkmaktadır.

5.5.7. Son On Yılda Türkiye’deki Bankacılık Sektörünün Gelişimi

Anketin son kısmı, son on yılda sektörde yaşanan değişimi açıklamaya yönelik, 17 sorudan oluşmaktadır. Bu bölümde, yanıtlar önceki bölümlerden farklı olarak, “Kesinlikle Katılmıyorum” dan, “Kesinlikle Katılıyorum” a 5 ölçütten oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan 5 adet maddenin silinmesi sonrası, iç tutarlılığı gösteren güvenilirlik ölçütü, Cronbach Alfa katsayısı 0,763’ e yükselmiştir. Kalan 12 maddeye ilişkin sıralama tablo 5.47’de sıralanmıştır.

1.00 ile 5.00 arasındaki genişlik beşe bölünerek; 1.00-1.79 puan aralığı, “Kesinlikle Katılmıyorum”, 1.80-2.59 “Katılmıyorum”, 2.60-3.39 “Kararsızım”, 3.40-4.19 “Katılıyorum” ve 4.20-5.00 arası “Kesinlikle Katılıyorum” olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5.48. Son On Yılda Türkiye’deki Bankacılık Sektörünün Gelişiminin Sıralaması

	N	Min.	Max.	Ort	S.s
Çalıştığım bankanın şube sayısı artmıştır.	114	2,000	5,000	4,675	0,698
Çalıştığım bankanın çalışan sayısı artmıştır.	114	1,000	5,000	4,482	0,998
Çalışmakta olduğum bankanın aktif yapısında büyük artış sağlanmıştır.	114	2,000	5,000	4,482	0,641
Çalıştığım bankanın müşteriye vermiş olduğu önem artmıştır.	114	2,000	5,000	4,474	0,681
Çalıştığım bankanın ürün yelpazesinde artış olmuştur	114	1,000	5,000	4,412	0,948
Çalışmakta olduğum bankanın sermayesi, çok daha güçlü duruma gelmiştir	114	2,000	5,000	4,386	0,927
Bankamın pazarlama faaliyetleri tüketicilerin tüketim anlayışında değişiklik yapabilecek güçtedir	114	1,000	5,000	4,202	1,130
Çalışmakta olduğum bankanın reklam bütçesinde artış yaşanmıştır	114	2,000	5,000	4,088	0,804
Çalışmakta olduğum bankanın stratejileri kredi kullandırmaya yönelik ivme kazanmıştır	114	2,000	5,000	3,982	0,752
Çalıştığım banka rekabetin artmasıyla birlikte bireylere ve işletmelere daha az maliyetli krediler geliştirmiştir	114	1,000	5,000	3,763	0,925
Çalışmakta olduğum bankanın kullandırmış olduğu kredilerinin içerisinde ticari kredilerin payı artmıştır	114	2,000	5,000	3,649	1,081
Bankamın pazarlama faaliyetleri tüketicilerin tüketim alışkanlıklarına yönelik değişmektedir	114	1,000	5,000	3,281	1,571
Ölçek Ortalaması				4,156	

Tablo 5.48’de görüldüğü üzere, ölçeğin ortalaması 4,156 çıkmış olup, katılımcıların ölçek içerisindeki maddelere olumlu olarak yaklaştığını ortaya

koymaktadır. Sektörde son on senede yaşanan değişimlerden, bankaların Őube sayılarının ve çalıŐan sayılarının arttığı, bankaların aktif yapısının yani kredilerin arttığı, műşterinin öneminin bankalar nezdinde arttığı, bankaların űrün yelpazelerinde artış olduğu ve bankaların sermaye yapılarının gűçlendięi sonuçları öne çıkmaktadır.

6.BÖLÜM

SONUÇ

1970’li yıllarda Bretton Woods sisteminin yıkılması ve bununla beraber sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmesi ile uluslararası mali piyasalarda önemli değişiklikler meydana gelmiş ve 1980’li yıllardan itibaren ivme kazanarak devam etmiştir. Finansal liberalizasyon politikalarının hâkim olduğu bu yeni dünya düzeninde, ülkeler ve piyasalar arasındaki ilişkilerde yaşanan köklü değişiklikler çerçevesinde, uluslararası sermaye hareketlerine getirilmiş olan sınırlamaların kaldırılması ve buna teknoloji, bilişim, iletişim ve ulaşım alanlarında sağlanan gelişmelerin de eklenmesiyle, mali piyasalar birbirine entegre olarak tek bir pazar haline gelmiş ve dünyanın her yerinden katılımcılar, 24 saat aralıksız işlem yapabilme olanağı elde etmişlerdir.

Liberalizasyon uygulamaları doğrultusunda serbesti kazanan uluslararası sermaye akımlarının, küreselleşme süreci içerisinde, gelişmekte olan ülkelere yönelen hacminde hızlı bir artış meydana gelmiş ve 1990’larda tepe noktasına ulaşmıştır. Sermaye akımlarının gelişmekte olan ülkelere yönelmesi ile ilgili, itme ve çekme olmak üzere iki görüş söz konusudur. Çekme etkisine göre, gelişmekte olan ülkelerde görülen ekonomik değişimler, fiyat istikrarı, yatırımların güvenilirliği, özelleştirme gibi iç nedenler sermaye akımlarını cezp etmekte iken, itme görüşüne göre ise sermaye akımlarında önemli rolü olan faktörler, gelişmiş ülkelerdeki düşük faiz oranları ve yaşanan durgunluk gibi dış kaynaklı nedenlerdir. Uluslararası sermaye akımlarının altında yatan neden, bu iki görüşün bileşimine dayanmaktadır.

Finansal küreselleşme ile birlikte uluslararası sermaye hareketlerinin hacminin yanı sıra karakteri de değişmiş ve ulusal ekonomilerin finansman gereğini karşılama işlevinden uzaklaşarak, arbitraj kazancı kovalayan spekülasyon nitelikli para hareketlerine dönüşmüştür. Sıcak para olarak adlandırılan bu akımlar, yüksek faiz ve kur çapasına yönelen kısa vadeli akımlardan ibarettir. Kısa vadeli akımlar yöneldiği ülkelerde, özellikle de sermaye piyasaların zayıf olan ülkelerde, döviz ve faiz oranlarının etkileyerek büyük mali istikrarsızlıklara ve neticede krizlere neden olabilmektedir. Finansal küreselleşme sürecinin yarattığı kısa vadeli sermaye hareketleri, spekülasyon, aşırı dalgalanma ve akışkanlık gibi unsurlar içermektedir. Şöyle ki kısa vadeli yabancı

sermaye bolluğu ülke parasının aşın değer kazanmasına neden olmakta, bu durum da ithalat mallarını ucuzlatarak bir ithalat ve tüketim patlamasına, dolayısıyla da ithalata dayalı, yapay nitelikli büyümeye sebebiyet vermektedir.

Uzun vadeli yabancı sermaye yatırımları içerisinde değerlendirilen doğrudan yabancı yatırım ise, bir ülkedeki firmayı satın almak veya yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak ya da mevcut bir firmanın sermayesini artırmak yoluyla o ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi, marka ve yatırımcının yatırımını kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırım türüdür.

Dünya ekonomisinde son 10–15 yıl içerisinde gerçekleşen değişimler işletmeleri stratejik politikalarını gözden geçirmeye zorlamıştır. Hızlı yenileme ve değişim trendine ayak uydurmayı hedefleyen firmalar çeşitli maliyet, hammadde, yerleşim, işgücü ve s. avantajlarını kullanarak büyüme, piyasada rakiplerinin önüne geçme, daha iyi hizmet sunma, markalaşma ve benzeri amaçlarını hayat geçirmeye çalışmaktadırlar. Uluslararasılaşma olarak da adlandırılabilen firmaların amaçlarına ulaşmak için yurtdışına çıkmaları 1960’lı yılların başında çok uluslu şirketler ile başlamıştır, ancak günümüzde yurtdışına açılan şirketlerin ortalama büyüklüğü hayli düşmüştür.

Firmalar ana ülke dışına çıkarken kullandıkları yollardan birisi de doğrudan sermaye yatırımdır (veya literatürdeki adı ile “Doğrudan Yabancı Yatırım”, DYY). Bugün DYY’nin büyük bir kısmının hala gelişmiş ülkeler arasında cereyan etmesine rağmen, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler de kendilerine bu pastadan pay kapma uğraşı vermektedirler. Dünyada küreselleşme süreci öncesinde yeterince önemsenmeyen doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bugün kalkınmaya olan katkısıyla, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ilgi odağı haline gelmiş, bu yatırımların hatta miktarı ve niteliği ülkelerin kalkınma düzeyini belirleyen faktörlerden biri olarak kabul edilmeye başlamıştır.

Doğrudan yabancı yatırımı destekleyenlere göre bir ülke ne kadar çok yabancı yatırım çekebilirse o kadar çok küresel üretimden ve gelirden pay alabilecek ve böylece ulusal refah artabilecektir. Doğrudan yabancı yatırımlar birçok nedene dayanmaktadır. Bu nedenlerin başında hammadde kaynakları, faaliyetlerin bütünleştirilmesi, aktarılmayan bilgiler, unvanın korunması ve unvandan yararlanmak gelmektedir.

Nedenlerin dayandığı nokta ise “karşılaştırmalı üstünlük” teorisidir. Buna göre; bir ülke göreceli olarak hangi malı daha ucuza üretiyorsa o malı üretiminde uzmanlaşmalıdır.

Doğrudan yabancı yatırımların gerçekleşmesinin sebebi olarak gösterilen faktörler ekonomik, politik ve yatırım ortamına ilişkin faktörler olarak kendi içlerinde gruplara ayrılmıştır. Türkiye de görüyoruz ki, doğrudan yabancı yatırımları ekonomik faktörler kadar politik faktörler ve buna ilaveten, işgücü, enerji, vergi-teşvikler, ulaşım, alt yapı etkilemektedir. İdari prosedür ve işlemlerin fazla vakit alması, bürokratik işlemlerin çokluğu ve karmaşıklığı yabancı yatırımlar için önemli bir giriş engeli oluşturabilir. Buna karşılık etkin ve hızlı işleyen bir idari süreç birçok ülkeye yabancı sermaye yatırımı çekmekte avantaj sağlamaktadır. Türkiye 1980 sonrası dönemde, yabancı yatırımları daha çok özendirmek amacı ile idari ve yasal düzenlemelere gidilmiş, yabancı yatırımların önündeki engellerin büyük ölçüde bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada DYY’leri her yönden daha fazla açıklayabilmek için DYY’leri açıklayan teorilere ve daha sonrasında yabancı yatırım endekslerine de geniş yer verilmiş, endekslere konu olan faktörler ele alınarak Türkiye ve diğer bazı ülkeler arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Türkiye’nin yatırım ortamı olma açısından diğer ülkeler yanında, neye göre, ne kadar çekici olduğu değerlendirilmiştir.

DYY’ler yatırım yapılan ülkenin ekonomisi üzerindeki olumlu etkileri olarak, gayri safi milli hâsılaya katkıda bulunma, döviz girişi, yeni teknoloji ve yönetim bilgisi transferi sağlama, rekabet nedeniyle ekonomiye hareketlilik kazandırma, istihdamı artırma, ithalatı azaltma sayılabilir. Meydana getirdiği olumsuz etkiler ise; yatırım yapılan ülke ekonomisinin ana sektörlerinin yabancı ülkelerin denetimi altına girmesi ve ekonomik bütünlüğü bozması, yabancılar lehine haksız rekabet avantajı sağlaması, teknolojik bağımlılık meydana getirmesi ve aşırı kâr transferleriyle ülkenin ödemeler dengesini bozmasıdır.

Küreselleşmenin etkisi ile özellikle 1990’lı yıllar finansal sektörün ve bu sektöre ilişkin piyasaların geliştiği bir dönem olmuştur. Finansal serbestleşme sürecinin aşırı şekilde hızlanması ilk etkilerini gelişmekte olan ülkelerde göstermiştir. 1994 Meksika, 1997 Asya, 1998 Rusya krizleri bu döneme damgasını vurmuş ve finansal piyasalara ilişkin tartışmaları arttırmıştır. 2007 yılında ABD’de başlayan

mortgage krizi kısa süre içinde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyaya yayılmıştır.

1980 sürecinden itibaren liberalleşme eğilimi gösteren ve 1990'lı yıllarda ise dünya finansa piyasalarına eklemlenmeye çalışan Türkiye ekonomisi ise 1990'lı yılların finansal krizlerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Cumhuriyet tarihinin en büyük finansal krizini 2001 yılında yaşayan Türk ekonomisi 2000'li yıllara güçlü ekonomiye geçiş programı ile başlamıştır.

İdari ve yasal düzenlemeler sonucu yatırımların önündeki engeller büyük ölçüde ortadan kalmış ve 1980 sonrasında sermaye hareketliliği giderek yükselen bir artış göstermiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise, 2000 yılında ulaşılan 1,4 trilyon dolarlık tarihi rekor seviyesinden sonra 2003 yılına kadar düşüş eğilimi gösteren dünya toplam doğrudan yabancı yatırım (DYY) akımları 2004 yılından itibaren tekrar artış trendine girmiştir.

Bir önceki yıla göre, 2004 yılında %27, 2005 yılında ise %29 oranında artış gösteren dünya toplam DYY akımları, 2006 yılında da %34,3 oranında artarak 1,2 trilyon ABD Doları, 2007 yılında ise 1,538 trilyon ABD Dolarını bularak rekor düzeye ulaşmıştır. Devam eden ekonomik büyüme, artan şirket karları ve bunun sonucunda artan sınır ötesi birleşme ve satın alma işlemleri DYY akımlarındaki artış trendinin devam edeceği öngörülmektedir.

Bankalar, finansal sistem içerisinde tasarruf fazlası olanların fonlarını, tasarruf açığı olan ekonomik birimlere aktarma işlevi olan ve finansal sistemin en önemli aktörü saydığımız kurumlardır. Ekonomik ve finansal faktörlerin bankalara yüklediği bu önem, sistemin her zaman güven ve istikrar içerisinde çalışması gerektiğini vurgulamaktadır. Mali sistem bu iki kesim arasındaki akıcılığı da, özellikle bankacılık sektörü aracılığıyla sağlamaktadır. Bir ülkenin ekonomik yapısı ile bankacılık faaliyetleri arasında çok yakın bir ilişki vardır. İstikrarlı ve güvenli bir ortam olmadığı zamanlarda, tasarrufların mali kesime ve yatırımlara yönelmesinde her zaman sorunlar yaşanmaktadır.

Serbestleşme politikaları, yabancı bankaların faaliyetlerine izin veren yaklaşımlar, bankacılık krizleri ve banka sisteminin yeniden yapılandırılması, uluslararası ekonomik işbirliğine artan katılım ve teknolojik yeniliklere bağlı olarak yabancı sermaye hareketlerinde muazzam bir canlanma yaşanmıştır. Uluslararası

bankacılık faaliyetleri, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası ticaret akımlarının ve doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak önemli gelişim kaydetmiştir.

2001 yılında “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” çerçevesinde uygulamaya konulan reformlar sonrasında elde edilen kazanımlar Türk bankacılık sektörünü yabancı yatırımcılar için daha cazip hale getirmiştir. Bankacılık aktiflerinin istikrarlı olarak büyüme göstermesi, kredi hacminde yaşanan artışlar, yüksek faiz ve kâr oranları yabancı yatırımcıları Türk bankacılık sistemine yatırım yapmaya yöneltmiştir.

Bankacılık sektörüne yabancı banka girişi söz konusu ulusal bankacılık sektörünün ve yabancı banka girişinin büyüklüğüne göre sektör üzerinde yapısal değişim yapabilmektedir. Yabancı banka girişi, ulusal sektördeki rekabet ve yoğunlaşma üzerinde doğrudan doğruya etki yarattığı ve böylelikle sektördeki mevcut oyuncular üzerinde bir takım dolaylı etkiler yarattığı bilinmektedir. Yabancı bankaların girişi yeni finansal hizmetleri ve ürünleri beraberinde getiriyor, diğer bir deyişle daha önce arz edilmeyen finansal ürünleri ulusal piyasaya sunabiliyorsa, mevcut banka ve piyasa oyuncuları benzer hizmet ve ürünleri müşterilerine arz etmek durumunda kalabiliyorlar (Yayla, 2004).

Yabancı bankaların yüksek sermaye yeterliliğine, kaliteli aktif yapısına ve yüksek karlılık oranlarına sahip olmaları, Türk bankacılık sektörünün verimliliği ve istikrarı üzerinde önemli ve doğrudan etki yaratmamıştır. Yabancı bankaların ulusal sektörde varlığı, rekabeti artırarak verimliliğe büyükte olmasa katkıda bulunmuştur. Yabancı ve özel bankaların arasındaki rekabetten dolayı, özel bankaların sektördeki büyük payları nedeniyle, sektörün verimliliğine katkıda bulunulurken, diğer yandan özel bankalar bu rekabetten dolayı daha riskli pozisyonlara girerek istikrar üzerinde olumsuz etki yapabileceklerinden korkuluyor.

Ancak, Türk bankacılık sektörü otoriteleri geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak, sektörde yeni düzenlemeler ve yeni denetim teknikleri uyguladığından ve tabii olumlu makro gelişmeler nedeniyle, sektörde son yıllarda istikrar mevcuttur. Nitekim son yıllarda artış eğiliminde olan yabancı banka katılımı, bu duruma ispat niteliğindedir.

Tabi, yabancı bankaların istikrara hiç katkıda bulunmadıkları da söylenemez. Nitekim söz konusu bankaların Türk bankacılık sektörüne getirdikleri yeni finansal ürünlerin çeşitliliği, finansal planlama ve riskleri yaymada kullanılan en son teknikler, sektörde istikrarın kalıcı olmasına katkıda bulunmaktadır.

Diğer taraftan yabancı bankaların sektöre giriş şekilleri de önem arz etmektedir. Nitekim çoğu durumda yabancı bankalar giriş stratejilerinde, yerel bilgiye sahip ve müşteri kapasitesi olan yerli bankaları tercih etmektedirler. Böylece, yerel uzmanlıkla ucuz fona erişme imkânı birleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden, önümüzdeki dönemde yabancı bankaların sektör üzerinde daha büyük rekabet baskısı yaratabileceklerdir. Çünkü yabancı bankalar sahip oldukları ucuz fon maliyetleriyle, piyasanın daha az riskli ve kaliteli müşterilerine yönelmeleriyle, yerli bankaların faiz marjları ve aktif getirileri düşme eğilimi gösterebilecektir.

Bir başka nokta da, Türkiye’de, diğer gelişmekte olan ülkelerinin aksine uzun geçmişi olan bir özel bankacılık deneyimi ve yerel bilgi avantajı bulunmaktadır. Bununla birlikte, sektörün teknolojik alt yapısı, deneyimi ve hizmet kalitesi yabancı bankalarla rekabeti sürdürülebilirliğe olanak sağlamaktadır.

Yabancı banka girişlerinin istihdam üzerine olumlu etkileri bulunmaktadır. 2002 senesinde 129.332 kişinin istihdam edildiği bankacılık sektöründe, 4,980 personel yabancı bankalarda, 64.737 personel ise özel sermayeli bankalarda istihdam edilmekte idi. 2010 senesi Mart ayı itibari ile sektörde çalışan personel sayısı 174.493’e yükselirken, yabancı sermayeli bankalarda çalışan sayısı 40.058’e, özel sermayeli bankaların personel toplamları ise 83.096’ya yükselmiştir. Yani yabancı sermayeli bankalarda çalışan personel oranı 2002 senesinde %3,85 iken, bu oran 2010 yılına gelindiğinde %23 seviyelerine çıkmıştır. Özel sektörde çalışan personel oranı ise, 2002 yılında, %50 seviyesinde iken, % 47,62 düzeyine inmiştir. 2002 senesinde 24 özel sermayeli, 4 yabancı sermayeli banka mevduat bankası olarak faaliyette iken, 2010 senesinde sektörde 17 yabancı sermayeli, 9’u yabancı ortaklı 11 özel sermayeli mevduat bankası faaliyet göstermektedir. (http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx, 20.06.2010)

Çalışmada, yabancı bankaların ülkemize gelme nedenleri ve etkilerini belirlemeye yönelik anket çalışması yapılmış olup, bulguları şu şekilde özetleyebiliriz:

Anket çalışmasında SPSS 17.0 programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel metotların (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart Sapma) yanı sıra niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup durumunda, gruplar arası karşılaştırmalarında, bağımsız örnekler t testi kullanılmıştır. İki'den fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında tek yönlü (one way), Anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Tukey testi kullanılmıştır. Ölçekler arası ilişkileri saptamak için Pearson Korelasyon analizi, alt boyutların geçerlilik ve güvenilirliği için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

Araştırma neticesinde, yabancı bankaların ülkemize ilgi gösterme nedenlerinin başında “Yeni Müşteri Arayışı” gelmekte olup, yabancı bankaların yeni pazar arama stratejisi doğrultusunda hareket ettiklerini sonucu çıkmıştır. Bu sonuçta, Türkiye'nin “Gelişmekte Olan Bir Ülke Olması Nedeni ile Kredi Kullanma Potansiyeli”, “Vergi Avantajı Sağlama”, “Finansal Piyasaları Ayıran Sınırların Ortadan Kalkması”, “Çok Uluslu Ortaklık Yapısı Kurarak, Farklı Deneyim, Bilgi ve Uzmanlıktan Yararlanma” nedenleri etkili olarak öne çıkmıştır. “Sınır Ötesinde Faaliyette Bulunan Müşterileri İzleme, “Müşteri Odaklı Hareket Etme Stratejisi” ve “Türkiye'ye Yatırım Yapan Ana Ülke Banka Müşterilerinin Finansal İhtiyaçlarını Karşılanması” seçenekleri ise nispeten düşük bir neden olarak görülmüştür.

Çalışma bulgularında ülkemizde, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler”, “Türkiye'deki Tasarruf Sahibi Seçkin Müşteriler” ile “Türkiye'deki Tüm Kurumsal Yatırımcılar” yabancı bankaların öncelikli hedefledikleri müşteri kitlesi olmuştur. Sektörel rekabet şartlarının da gerektirdiği biçimde, bireysel müşterilere yönelik, taşıt, konut ve tüketici kredilerinin kullandırımı ve mevduat kazanımı ön plana çıkmış olup, ticari müşterilere yönelik çalışma sermayesi kredisi sağlanması, dış ticaretin finansmanına ve Türkiye'nin önde gelen, lokomotif sektörlerine yönelik bankacılık hizmetleri sunma yönünde gelişim sağlandığı ortaya çıkmaktadır.

Banka çalışanların perspektifinden, sektörde son 10 yılda yaşanan değişimin ortaya konulmasına yönelik hazırlanan maddelerden, en yüksek katılım, bankaların şube sayılarının ve çalışan sayılarının arttığı, bankaların aktif yapısının yani kredilerin arttığı, müşterinin öneminin bankalar nezdinde arttığı, bankaların ürün yelpazelerinde artış olduğu ve bankaların sermaye yapılarının güçlendiği yönünde olmuştur.

Ayrıca demografik özellikler (yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, aylık gelir düzeyi) açısından değişip değişmediğinin belirlenmesi yönündeki çalışma sonuçları ise aşağıda belirtilmiştir.

Yaş değişkenine göre ortalamalar arası farklılıklar vardır. Buna göre ankete katılan kişilerin yaş gruplarının değişmesi yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri, bankanın Türkiye'de belirlediği hedef müşteri kitlesine verdikleri öncelik, Türkiye'de önem verdiği faaliyet alanları, son on yılda Türkiye'deki bankacılık sektörünün gelişimi hakkındaki görüşlerinde ve son on yılda Türkiye'deki bankacılık sektörünün gelişimi hakkındaki görüşlerinde de farklılaşmaya neden olmaktadır.

Cinsiyet değişkenine göre farklılıklar yoktur. Buna göre ankete katılan kişilerin kadın veya erkek olmaları anketin 4 ana başlığı üzerinde farklılaşmaya neden olmamaktadır.

Öğrenim düzeyi değişkenine göre ankete katılan kişilerin öğrenim düzeyi gruplarının değişmesi yabancı bankaların anketin 4 ana başlığı üzerinde farklılaşmaya neden olmaktadır.

Aylık gelir düzeyi değişkenine göre ise, ankete katılan kişilerin aylık gelir düzeyi gruplarının değişmesi, yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenleri ve bankanın Türkiye'de belirlediği hedef müşteri kitlesine verdikleri öncelik hakkındaki görüşlerinde de farklılaşmaya neden olmakta iken, bankanın Türkiye'de önem verdiği faaliyet alanları ile son on yılda Türkiye'deki bankacılık sektörünün gelişimi hakkındaki görüşlerinde farklılaşmaya neden olmamaktadır.

Yabancı bankaların bir ülkeye gelmesi o ülke bankacılığının küreselleşme kapsamında dünya ile bütünleşmesine olanak sağlıyor ise, kayıt içinde kalmak koşuluyla istihdam yaratıyorsa, verimlilik artışı sağlıyorsa, girdikleri ülkenin finansal sisteminde, istikrarlı kredi kaynağı yaratmak sureti ile istikrar unsuru olacaklarsa, vergi avantajları, düşük ücretler, kar transferleri uluslararası standartlarda kabul edilebilir olgulardır. Fakat sektörün yabancıların hakimiyetine geçmesi sistematik risk yaratıcı yaratacak, yabancı bankaların girdikleri ülkeler de monopolistik ve oligopolistik yapılanmalar içine girmesi, rekabetin azalması sonucu verimliliğin azalmasına neden olabilecektir. Ülkemiz bankacılık sektöründe böyle bir ihtimalden şu an için söz etmek pek de mümkün değildir.

Yabancı bankalar, yerli bankalar ile kurumsal olarak eşit ilkelere çalışırsa serbest rekabet kurallarına göre bankacılık ve finansal entegrasyon küreselleşme bağlamında sağlıklı olarak sağlanacaktır. Bu noktada, Türkiye’de yerleşik bankaların yabancı bankalar karşısında rekabet gücünü etkileyen düzenleme ve sınırlandırmalarda ortadan kaldırılması ve yerli bankaların da sınır ötesi ülkelerde faaliyet göstermesi sektörün gelişimine paralel olarak kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akat, Ömer (2003), *Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi*, Ekin Yayınevi, İstanbul.
- Akgüç, Öztin (1987), *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Akgüç, Öztin (1998), *1980 Sonrası Türk Bankacılığının Özellikleri - 75. Yılda Paranın Serüveni*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- AKHTAR, H. Mohammad, (2001), "Multinational Banking in Pakistan", *Global Business Review*, Sage Publications, New Delhi, India, sayfa 235-242
- Akın, H. Bahadır (2006), "Girişimcilik ve Küçük İşletmeler Açısından Elektronik Ticaret Kavramlar, Örnekler, Öneriler",
<http://stratejiyonetim.com/eticaretvekobiler.htm>
- Aksel, Kaan, Önder Alper ve Yalçın Haluk (2004), "Kredi Değerlendirmenin Geleceği:Basel II Yaklaşımı,22 Aralık,
<http://www.pwc.com/Tr/tur/about/events/training/baselIII.pdf>
- Aktan, Coşkun, Can (1994), *Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat*, Doğu Matbaası, Ankara.
- Aktan, Coşkun, Can (2005), *Değişim Çağında Yönetim*, 2.Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Al, Hamza (2007), "Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı", <http://www.liberal-dt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=135>.
- Alagöz, Mehmet ve Yapar, Sinem (2006), "Erken Uyarı Sinyali Olarak Sermaye Göstergeleri: Asya Krizi Örneği", *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:21, Sayı:247, Ekim
- Altuğ, Nuray (1986), *Gelişmekte olan Ülkeler Yönünden Dış Borçlanmanın Ekonomik Önemi ve Türkiye'nin Dış Borçlanması*, Marmara Üniversitesi Yayın no:544 İİBF Yayın No: 395.
- Apak, Sudi ve Aytaç, Ayhan (2009), *Küresel Krizler*, Avcıol BasınYayın, İstanbul.
- Avcıoğlu, Doğan (2001), *Türkiye'nin Düzeni, Dün - Bugün – Yarın*, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Aydınlı, İlker (1996), *Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:40, İstanbul .

- Azak, Sedat (2006), “Belediyelerde Stratejik Planlama Sürecinde Paydaş Analizinin Önemi”, E-Akademi, *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*.
- Bağımsız Sosyal Bilimciler, (2008), *2008 Kavşağında Türkiye: Siyaset, İktisat ve Toplum*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Bakoğlu, Refika ve Yılmaz, Erdal (2001), “Tedarik Zincir Tasarımının Rekabet Avantajı Yaratması Açısından Değerlendirilmesi”, *6. Ulusal Pazarlama Kongresi*.
- Barbaros, R. Funda (2004), “Küreselleşme Sürecinde Devletin Rolü:Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *2004 Türkiye İktisat Kongresi Tebliğ Sunuşları Kitapçığı*, DPT, İzmir.
- Bayıksel, Şeyma (2005), “Hiper Rekabet Ne Getirecek”, *Capital İş ve Ekonomi Dergisi*, http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=2941, 10.04.2010
- BDDK, (2005),“Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *ARD Çalışma Raporları*, 2005.
- Berk, Niyazi (1985), *Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkileri*, Yapı Kredi Bankası, Bankacılık Araştırmaları Dizisi No: 4, İstanbul.
- Berksoy, Taner ve Saltoğlu, Burak (1998), *Türkiye Ekonomisinde Sermaye Hareketleri*, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1998 – 58, İstanbul.
- Besler, Senem (2002), “Rekabet Üstünlüğü Nasıl Elde Edilir?”, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1-2.
- BIS, (2004), “Foreign direct investment in the financial sector of emerging market economies”, *Comittee on the Global Financial System*, Mart.
- Boratav, Korkut (2006), *Türkiye Ekonomisi*, İmge Yayınları, İstanbul.
- Bradley, Frank (2002), *Uluslararası Pazarlama Stratejisi*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Bulut, Zeki Atıl (2004), “Küresel Rekabet”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 75, Mart.
- Chang, Ha-Joon and Vellene Grabel (2005), *Kalkınma Yeniden: Alternatif İktisat Politikaları Elkitabı*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Coşkun, Yaprak Sevil ve Balatan, Zeynep (t.y.), “Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri”, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sevil_coskunzeynep_balatan.pdf. (11.05.2010)

- Çakar, V. (2003), “Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri”, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, TCMB.
- Çolak Ömer ve Eser, E. (2004), *Makro Açıdan Türkiye’de Bankacılık Krizleri, Bankacılık Sorunları Sempozyumu 26–27 Kasım 2004*, Türkiye İş Bankası Vakfı Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Merkezi.
- Dikmen, Ahmet Alpay (2003), “Küresel Üretim”, *Asomedyâ Dergisi*, Eylül/Ekim.
- Doğan, C. (2006), *Ekonomik ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları Yayın No 20, 1980-2005, İstanbul.
- Dooley, Michael P., David Folkerts-Landau and Garber, Peter M. (2008), “Will Subprime Be A Twin Crisis For The United States?”, *Working Paper* 13978, April <http://www.nber.org/papers/w13978>. (15.05.2010)
- Düren, A. Zeynep (2002), *2000’li Yıllarda Yönetim*, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, 2. Baskı, İstanbul.
- Eğilmez Mahfi ve Kumcu, Ercan (2002), *Ekonomi Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması*, Om Yayınevi, İstanbul.
- Eğilmez, Mahfi (2009), *Küresel Finans Krizi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Ekşi, Hülya (2004), “Kamu Yönetiminde Değişim Dinamikleri ve Değişimin Yönü”, *2004 Türkiye İktisat Kongresi Tebliğ Sunuşları: Kamuda İyi Yönetişim, DPT*, İzmir.
- Eren, Erol (2002), *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, 6.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Eroğlu, Nadir (2002), “Finansal Küreselleşme: Devletin Düzenleyici Rolü Üzerine Etkileri”, *Küreselleşme İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar*, Der: Alkan Soyak, Om Yayınevi, İstanbul.
- Ertuğrul, Ahmet ve Zaim, Osman (1996), *Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz*, İşletme ve Finans Yayınları: No: 3, Ankara .
- Eschenbach, Felix (2004), “Finance And Growth: A Survey Of The Theoretical And Empirical Literature”, *Tinbergen Institute Discussion Paper*, TI 2004 – 039/2.
- Esen, Oğuz (1997), “Finansal Piyasaların Küreselleşmesi ve Sermaye Kontrolleri”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt:8, Sayı:27.
- Günel, Mehmet (1995), *Bankacılık Sektörünün Açık Pozisyonları Üzerine Bir İnceleme: 1989-1995*, Uzman Gözüyle Bankacılık, 10.

Günel, Mehmet (1998), *Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Sorunları*, TBB Yayınları, İstanbul.

Günel, Mehmet (2001), *Merkez Bankasının Değişen Rolü ve Para Politikası Uygulamaları*, İMKB Yayınları, İstanbul.

<http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=BELEDİYELERDE%20STRATEJİK%20PLANLAMA%20SÜRECİNDE%20PAYDAŞ%20ANALİZİNİN%20ÖNEMİ&kimlik=904296819&url=makaleler/sazakli-1.htm>, 10.03.2010

<http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspxben>, 17.06.2010

<http://www.insankaynaklari.gokceada.com/makale013.html>, 10.03.2010

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VCY-4D2FN547&_user=10&_coverDate=01/31/2005&_rdoc=1&_fmt=high&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=321fffe98db04654f656195b06b116de 11.03.2010.

http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=285, 10.03.2010

<http://fikretgultekin.com/yukseklisans/Korelasyon%20Analizi.pdf> 17.06.2010

<http://fikretgultekin.com/yukseklisans/Regresyon%20Analizi.pdf>, 17.06.2010

http://www.odevlik.com/odev-tez/odev_id42929_4.html 15.04.2010

http://www.toraks.org.tr/mse-ppt-pdf/Kenan_KOSE3.pdf, 18.06.2010

<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2294/unite02.pdf>, 19.06.2010, 19

http://www.volkanturker.com.tr/bayders/BAY_07_OLCME_OLCEKLER_II.pdf, 17.06.2010

<http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx>, 17.06.2010

http://www.finanskulup.org.tr/Assets/Makale/Hasan_Eken_Dunyada_Finans_Krizi_Turkiyede_Ekonomik_Kriz.pdf, 10.03.2010

<http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=386552>, 05.02.2010

http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx, 20.06.2010

IMF, (1999), “Liberalizing Capital Movements: Some Analytical Issues”, *Economic Issues*, No: 17.

İnandım, Şeyda (2005), “Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri İle Reel Döviz Kuru Etkileşimi: Türkiye Örneği”, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/seydainandim.pdf>. (18.06.2010)

- Jeremy, Fox (2002), “Chomsky ve Küreselleşme, Everest Yayınları”, *Journal of Emerging Markets Finance*, Vol:3, Issue:153, İstanbul.
- Karluk, S.Rıdvan (2002), *Uluslararası Ekonomi:Teori ve Politika*, Beta Basım Yayım, İstanbul
- Kazgan, Gülten (1988), *Ekonomide Dışa Açık Büyüme*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
- Kazgan, Gülten (1997), *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen, Ne Getiriyor, Ne Götürüyor? Nereye Gidiyor?*, Altın Kitaplar Yayınevi, Birinci Basım, İstanbul, 1997
- Keyman, E. Fuat ve Sarıbay, Ali Yaşar (2000), “Global-Yerel Eksende Türkiye”, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- KONOPIELKO, Lukasz, (1999), “Foreign Banks’ Entry into Central and Eastern European Markets Motives and Activities”, *Post-Communist Economies*; Vol. 11, No. 4,
- Korkmaz, Esfender (2010) “Büyümenin Analizi”, <http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr/yazargoster.php?haber=11200>. (18.04.2010)
- KRAFT, Evan, “Foreign Banks in Croatia: Reasons for Entry, Performance and Impacts”, *Journal of Emerging Market Finance*, August 2004 3: 153-174, <http://emf.sagepub.com/content/3/2/153.full.pdf+html> 15.04.2010
- Kula, Ferit (2003), “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.4, S.2
<http://66.249.93.104/search?q=cache:2zPPihyEq3EJ:www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/193.pdf+RESM%C4%B0+SERMAYE+HAREKETLER%C4%B0&hl=tr>. (18.03.2010)
- Kula, Ferit (2003), “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.4, S.2
<http://66.249.93.104/search?q=cache:2zPPihyEq3EJ:www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/193.pdf+RESM%C4%B0+SERMAYE+HAREKETLER%C4%B0&hl=tr>. (18.03.2010)
- “Küreselleşme” (1998), *Asomedy*, Dosya Yay, Nisan.

- Luffman, George Stuart Sanderson, Kenny, Edward Lea, Brian (2000), *İşletme Politikası*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul
- Mian, Atif and Sufi, Amir (2008), “The Consequences of Mortgage Credit Expansion: Evidence From The 2007 Mortgage Default Crisis”, *Working Paper*, 13936, April, <http://www.nber.org/papers/w13936>. (25.03.2010)
- Moosa, Imad (2002), “Foreign Direct Investment Theory, Evidence and Practice, New York: Palgrave, <http://bookweb.kinokuniya.co.jp/htmy/0333945905.html> (18.03.2010)
- Mutlu, Esin, Can (1999), *Uluslararası İşletmecilik*, Beta Yayınları, İstanbul
- Naci Bayraç (2006), “Yeni Ekonomi’nin Toplumsal, Ekonomik Ve Teknolojik Boyutları”, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=443 (18.05.2010)
- OECD, (2002), “Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs,” Paris, OECD, <http://www.oecd.org/dataoecd/47/51/1959815.pdf>, (22.04.2010)
- Oksay, Suna (t.y.) “Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi”, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak98/cokulus.htm>.
- Ödemeler Dengesi Metodolojisi ve Türkiye, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/odemeler_dengesi.htm. (10.04.2010)
- Özgen, Ferhat Başkan (1998), *Globalleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasaları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir.
- Özince, Ersin (2004), “Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına Bankaların Bakış Açısı”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:43
- Özyıldız, R. Hakan (2007), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü”, <http://www.econturk.org/hazine13.pdf>. (22.03.2010)
- Parasız, İlker (1998), *Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi - 75. Yılda Paranın Serüveni*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Pekkaya, S. ve Tosuner (2005), *A. Türkiye Ekonomisinin Temel Dinamikleri Işığında 2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı, Gelişme Stratejileri ve Makro Ekonomik Politikalar*, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara

- Pierson, Christopher (2005), "Modern Devlet", [http:// www.sayhadergi.com](http://www.sayhadergi.com). (22.04.2010)
- Reinhart, Carmen M. and Rogoff, Kenneth S. (2008), "Is The 2007 U.S. Sub-Prime Financial Crisis so Different? An International Historical Comparasion", *Working Paper*, 13761, <http://www.nber.org/papers/w13761>.(18.04.2010)
- Reisoğlu, Seza (2002), *Bankalar Kanunu'nda 4491 Sayılı Yasa ile Yapılan Başlıca Değişikliler*, Bankacılar, No: 32.
- Rhinesmith, Stephan, H. (1996), *A Manager's Guide to Globalization*, 2nd Ed., Irwin Publishing
- Rhinesmith, Stephen, H. (2000), *Yöneticinin Küreselleşme Rehberi*, Sabah Kitapçılık Genel Yayın No:110, Çağdaş Bakışlar Dizisi Yayın No:29, İstanbul, 2000.
- Sabır, Hasan (2007), *Küreselleşen Pazar Ekonomileri ve Rekabet Politikaları*, Derin Yayınları, İstanbul
- Salih Barışık ve Hakan Çetintaş (2003), "Küreselleşme ve Beyin Göçü", *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, 17-18 Mayıs 2003, Derbent/İzmit.
- Savaş, Vural, Fuat (2000), *Piyasa Ekonomisi ve Devlet*, Liberte Yayınları, Ankara
- Seyidoğlu, Halil (2001), *Uluslararası Finans*, Güzem Yay., İstanbul
- Seyidoğlu, Halil (2003), "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler; Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4 (2) , 143.
- Somel, Cem (1993), *Az Gelişmiş Ülkelerde Finans Politikaları*", *Türkiye'de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar*, Edt: Korkut Boratav ve Taner Berksoy, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- şanlı, U. "Türkiye'de Banka Alan Yabancılar Nereye Koşuyor?", <http://www.karasu.web.tr/index.php?go=10,3&id=596> (22.04.2010)
- Takan, M. (2001), *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Taştan, Seçil (2005), "Küreselleşme ve Küresel Strateji", <http://www.insankaynaklari.gokceada.com/makale013.html> (10.09.2009)
- TBB (2005), "Bankacılık Araştırma Grubu, "Türkiye'de Yabancı Bankalar", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:52, (22.04.2010)

<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/1-yabancibankalar.pdf>.

- TBB (2007), “Bankalarımız 2006”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No:245, İstanbul, www.tbb.org.tr. (22.04.2010)
- TBB, (2005), “Bankacılık Araştırma Grubu, “Türkiye’de Yabancı Bankalar”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:52,
- TBB, “Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi, Basel Bankacılık Denetim Komitesi Tarafından Hazırlanmış İstişari Rapor”, [www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Capital%20Accord.doc) Capital%20Accord.doc.(22.04.2010)
- Tek, Ömer Baybars (2001), “Değer Çağı ve Pazarlama”, *Pazarlama Dünyası Dergisi*; Yıl:15, Sayı: 2001-2.
- Tekinalp, Ünal (1998), *Banka Hukukunun Esasları*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Tiryakioğlu, Murat (t.y.), “Yenilikçi Rekabet Stratejileri Açısından Türk İmalat Sanayi ve Yenilikçilik”, iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/12-02.pdf.(22.04.2010)
- Tong, Hui and Wei, Shang-Jin (2008), “Real Effects of the Subprime Mortgage Crisis: Is it A Demand or A Finance Shock?”, National Bureau of Economic Research, *Working Paper* 14205, <http://www.nber.org/papers/w14205July>. (15.03.2010)
- Tutar, Hasan (2000), *Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Uzunoğlu, Sadi (2003), *Para ve Döviz Piyasaları*, Literatür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Uzunoğlu, Sadi (2004), *IMF İle Nereye Kadar*, İTO Yay, İstanbul.Vol:2, Issue:2, 2001.
- Yayla, M. Y. Türker ve Ekmen İ. (2005), “Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye”, *BDDK Araştırma Dairesi, Çalışma Raporları*, http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf. (15.03.2010)
- Yayla, M. Y. Türker ve Ekmen, İ. (2005), “Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye”, *BDDK Araştırma Dairesi, Çalışma Raporları*, http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf (16.05.2010)
- Yayla, Münür ve Kaya, Yasemin (2005), “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *ARD Çalışma Raporları*, 2005/3, Ankara.

- Yeldan, Erinç (1996), “Azgelişmiş Ülkelere Yönelik Kısa Vadeli Sermaye Akımlarının Makroekonomik Etkileri Üzerine Gözlemler”, *İktisat Dergisi*, Ekim-Kasım
- Yeldan, Erinç (2001), *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yeni Kurumcu İktisat, <http://www.odevlik.com/odev-id/42929.html>
- Yetim, S. ve Gülhan, O. (2005), *Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Ankara.
- Yıldız, Salim (2008), “Küreselleşme Nedir, Ne Değildir?”, <http://www.stratejikboyut.com/haber/kuresellesme-nedir,-ne-degildir--28310.html> 18.11.2009
- Yılmaz, Aytekin (2007), *Romantizmden Gerçeğe Küreselleşme*, Mınıma Yayıncılık, Ankara
- Yılmaz, T. (2004), “Türk Bankacılık Sektöründe Birleşme ve Devir Uygulamaları:Nedenleri Sonuçları ve Gelecek için Yansımaları”, *BDDK Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- Yurtsever, Barlas (1998), *Cumhuriyetin 75. Yılına Girerken Türk Bankacılığı - 75 Yılda Paranın Serüveni*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
- Zengingönül, Oğul (2004), *Yoksulluk Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme*, Adres Yayınları, Ekim, Ankara.

www.tbb.org.tr.

www.bddk.org.tr

www.tcmb.gov.tr

www.imf.org

EK**BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ DEĞİŞİM ANKETİ**

Sayın Katılımcı;

Bu anket çalışması, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı bünyesinde Prof. Dr. Hüseyin ÖZGEN'in danışmanlığında yürütülen “**KÜRESEL YÖNETİM AÇISINDAN ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**” başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamındaki, araştırmaya veri desteği sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Tez çalışmasının amacı, doğrudan sermaye yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörü'ne ilgi göstermelerinin nedenleri ve etkilerini anket yöntemi yardımıyla saptayarak, değerlendirmelerde bulunmaya yöneliktir.

Araştırmaya veri sağlamanızda, firmanız ve sizin açınızdan güvenlik konusunda herhangi bir risk bulunmamaktadır. Anket sorularını cevaplandırarak vereceğiniz bilgiler güvenli bir ortamda değerlendirilecek ve kesinlikle gizli tutulacaktır. Sağladığınız bilgiler sizi ve firmanızı tanıtıcı nitelikte olmayacak, sadece araştırma kapsamındaki bütün firmalara ilişkin genel sonuçlara ulaşmada kullanılacak ve sonuçlar yalnızca bilimsel yayın, sunum vb. materyallerde yer alacaktır.

Çalışmanın değeri ve başarısı sizin katılımınıza bağlı olacaktır. Gösterdiğiniz ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Saygılarımla

Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ

İLETİŞİM ADRESİ:

Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ

Yeni Mah. 168 Sokak No:10 Mezitli / Mersin

a.kucuksonmez@gmail.com

1. BÖLÜM

Lütfen demografik özelliklerinizle ilgili fikir edinmek için oluşturulmuş bu bölümde, size en yakın gelen yanıtla ilişkin kutucuğu [x] işaretleyiniz. Araştırmamızın amacına ulaşabilmesi için, bütün sorulara eksiksiz cevap verilmesi gerekmektedir.

Yaşınız:

18 – 25 ( )   26 – 35 ( )   36 – 45 ( )   46 ve üzeri ( )

Cinsiyetiniz:

Kadın ( ) Erkek ( )

Öğrenim Düzeyiniz:

Lise ( )   Yüksek Okul( )   Lisans( )   Yüksek Lisans/Doktora ( )

Aylık Gelir Düzeyiniz:

1001-2000TL( )   2001-3000 TL ( )   3001-4000 TL ( )   4000 TL üzeri ( )

Bankanızın Adı:

Göreviniz:

2. BÖLÜM

1. Yabancı bankaların Türkiye'ye gelme nedenlerini derecelendiriniz.

Türkiye'ye Gelme Nedenleri	Çok Düşük	Düşük	Normal	Yüksek	Çok Yüksek
1. Küresel rekabet üstünlüğü sağlamak.					
2. Finansal piyasaları ayıran sınırların ortadan kalkması.					
3. Yeni müşteri/is arayışı.					
4. Türkiye'nin ekonomik ve siyasal istikrarı yakalamış olması.					
5. Türkiye'ye yatırım yapan ana ülke banka müşterilerinin finansal ihtiyaçlarını karşılanması.					
6. Ölçek ekonomilerinden yararlanmak suretiyle kar maksimizasyonu sağlamak.					
7. Farklı finansal piyasalarda bulunarak riski dağıtmak.					
8. Sınır ötesinde faaliyette bulunan müşterileri izleme, müşteri odaklı hareket etme stratejisi.					
9. Çok uluslu ortaklık yapısı kurarak, farklı deneyim, bilgi ve uzmanlıktan yararlanma.					
10. Türk Bankacılık Sektörü'ndeki kar marjı, kredi ve faiz oranlarının yüksekliği.					
11. Finansal pazarlardaki hızlı gelişme ya da gelişme potansiyeli.					
12. Türkiye'de bankacılığın sektörel karlılığı.					
13. Çokuluslu bankaların Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalarla rekabet edebilmesi.					
14. Ana ülke ile Türkiye arasındaki ticaret ilişkilerini geliştirme.					
15. Türkiye ekonomisindeki kullanılmamış kredi potansiyeli.					
16. Coğrafi yakınlık.					
17. Kültürel yakınlık.					
18. Yüksek faiz marjı.					
19. Vergi avantajı sağlama.					
20. Türkiye'deki büyük yatırım projelerine finansman sağlamak.					
21. Teknik ve finansal konularda danışmanlık hizmeti verme.					
22. Türk Bankacılık Sektörünün alt yapısının sağlam olması.					
23. Yetişmiş iş gücü potansiyeli.					
24. Gelişmekte olan bir ülke olması sebebiyle girişimcilerin kredi kullanma. Potansiyeli.					
25. IMF politikaları ile Türkiye'nin finans sektörünün yabancı sermayeye elverişli hale getirilmesi.					
26. Türk Bankaları'nın geçmişte yaşanan bankacılık krizlerinden dolayı yabancı ortak arama faaliyetleri.					
27. Türkiye'deki iktisadi tasarruf ve kaynaklardan yararlanma.					

2. Çalıştığınız bankanın Türkiye’de belirlediği hedef müşteri kitlesini verdiğiniz önceliğe göre derecelendiriniz.

Hedef Müşteri Kitlesi	Çok Düşük	Düşük	Normal	Yüksek	Çok Yüksek
1. Türkiye’deki tasarruf sahibi seçkin müşteriler.					
2. Türkiye’deki tüm bireysel yatırımcılar.					
3. Yabancı bireysel yatırımcılar.					
4. Şahıs işletmeleri.					
5. Küçük ve orta ölçekli işletmeler.					
6. Türkiye’deki tüm kurumsal yatırımcılar.					
7. Yabancı kurumsal yatırımcılar.					
8. Uluslararası işletmeler.					
9. Finansal kurumlar.					

3. Bankanızın Türkiye’de önem verdiği faaliyet alanlarını derecelendiriniz.

Faaliyet Alanları	Çok Düşük	Düşük	Normal	Yüksek	Çok Yüksek
1. Türkiye’ye yönelik doğrudan yabancı yatırımların finansmanı					
2. Türkiye’ye yönelik portföy yatırımların finansmanı					
3. Özel sektörün ihracatının finansmanı					
4. Özel sektörün ithalatının finansmanı					
5. İşletmelerin sabit sermaye ve modernizasyon yatırımlarının finansmanı					
6. İşletmelerin çalışma sermayelerinin finansmanı					
7. Türkiye’deki işletmelerin yeniden yapılandırılması, işletme birleşme ve satın almaların finansmanı					
8. Hane halkı müşterilerine tüketici kredisi sağlamak					
9. Hane halkı müşterilerine konut kredisi sağlamak					
10. Hane halkı müşterilerine taşıt kredisi sağlamak					
11. Türk şirketlerinin yurtdışına yönelik yatırımlarının finansmanı					
12. Türkiye’de bulunan riskli sektörleri finanse ederek, bu sektörlerdeki gelişime olanak sağlamak					
13. Mali göstergeleri iyi olmayan firmalara kredi finansmanı sağlamak					
14. Türkiye’nin önde gelen sektörlerine yönelik hizmet üretmek					
15. Dış ticaret işlemlerine aracılık edilmesi					
16. İşletmelerin uzun vadeli yatırımlarının finansmanı					
17. Hane halkı müşterilerin birikimlerinin değerlendirilmesi					
18. Firmaların yatırımlarına destek sağlanması					
19. Hane halkının bireysel emeklilik sistemine dâhil edilmesi					

4. Son on yılda Türkiye'deki bankacılık sektörünün gelişimini değerlendiriniz.

Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıldaki Değişimi	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Çalıştığım bankanın şube sayısı artmıştır.					
2. Çalıştığım bankanın çalışan sayısı artmıştır.					
3. Çalıştığım bankanın müşteriye vermiş olduğu önem artmıştır.					
4. Çalıştığım bankanın ürün yelpazesinde artış olmuştur.					
5. Çalıştığım bankanın teknolojik alt yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır.					
6. Çalışmakta olduğum bankanın aktif yapısında büyük artış sağlanmıştır.					
7. Çalışmakta olduğum bankanın kullandırmış olduğu kredilerinin içerisinde tüketici kredilerinin payı artmıştır.					
8. Çalışmakta olduğum bankanın reklam bütçesinde artış yaşanmıştır					
9. Çalışmakta olduğum bankanın, personelinin çalışma standartları yükselmiştir.					
10. Çalışmakta olduğum bankanın kullandırmış olduğu kredilerinin içerisinde ticari kredilerin payı artmıştır.					
11. Çalışmakta olduğum bankanın sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinin kaynaklar içindeki payı artmıştır.					
12. Çalıştığım banka rekabetin artmasıyla birlikte bireylere ve işletmelere daha az maliyetli krediler geliştirmiştir.					
13. Çalışmakta olduğum banka mevduat toplamaya yönelik stratejiler belirlemiştir.					
14. Çalışmakta olduğum bankanın stratejileri kredi kullandırmaya yönelik ivme kazanmıştır					
15. Çalışmakta olduğum bankanın sermayesi, çok daha güçlü duruma gelmiştir					
16. Bankanın pazarlama faaliyetleri tüketicilerin tüketim alışkanlıklarına yönelik değişmektedir					
17. Bankanın pazarlama faaliyetleri tüketicilerin tüketim anlayışında değişiklik yapabilecek güçtedir					

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Abdurrahman KÜÇÜKSÖNMEZ
Doğum Tarihi : 14/04/1983
Doğum Yeri : Mersin
Telefon : 05358749135
e-mail : a.kucuksonmez@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

2007-2010 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı, Adana.
2003-2007 : Lisans, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü, İzmir.
1995-2002 : Ortaokul - Lise, Yusuf Kalkavan Anadolu Lisesi, Mersin.
1990-1995 : İlkokul, İleri İlkokulu, Mersin.

İŞ DURUMU

2008 - : Akbank T.A.Ş, Müşteri İlişkileri Yönetici Yardımcısı, Mezitli/Mersin.